

УЖ

Український журнал

9 | 2008

ціна 30 К₴

Тема: літні лиха

R.U.com ✓

Одне одного варті

Якою ціною?

Вірус споживацтва:
лікування не передбачене

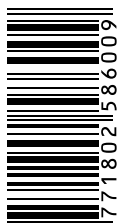
Із зони конфлікту.
The war is over?

Плюс до помісності

Фестивальне літо

09

9 771802 586009

Репортаж із Грузії, який вже ніколи не буде опублікованим

» Загалом я завжди тішусь відпусткою. Хоча не люблю днів перед від'їздом, коли треба встигнути закінчити все, що наобіцяв написувати і зробити (а я люблю обіцяти багато). Тому останній тиждень перед від'їздом для мене перетворюється у справжнє пекло.

Цього року ситуація була ще гіршою. Вранці перед від'їздом на хорватський острів далеко в Адриатичному морі я прокинувся вже о третій вранці, весь спитний. Мені приснилося, що я забув написати один великий репортаж у „Центральноевропейську газету“, додаток до „Газети Виборчої“, який виходить раз на місяць. На жаль, сон відповідав дійсності. І тому я швидко зварив міцної кави, ввімкнув все наявне світло і почав писати. На щастя, робота йшла легко, репортаж із моєї липневої подорожі по Кавказу писався, так би мовити, сам, оскільки вражень із Грузії, Вірменії та Азербайджану було не на один, а на чотири репортажі. Передусім, про мою кохану Грузію, яка після п'ятнадцяти років нарешті почала вилазити з маразму. Писалося гарно, оскільки це було радісне писання. Я з приємністю з'ясував, що чарівна пані міністр закордонних справ розмовляє оксфордською англійською, що Тбілісі – знову приємне місто, в якому є струм, метро, що знову виплачують пенсії... Просто, що ця прекрасна країна знову піднімається на ноги. Для написання репортажу вистачило лише одної кави. Я відіслав мейл, запакував останні речі і відпустка могла розпочинатися.

В хорватському Спліті я якраз шукав пароплав, який міг би нас відвезти на острів Гвар, коли отримав вибачливу sms'ку. У Сербії заарештували одного із найбільш розшукуваних злочинців війни у колишній Югославії Радована Караджича. Редакторка із „Газети Виборчої“ просила в мене вибачення за те, що моєму репортажу доведеться зачекати до серпневого випуску. Я, звісно, відповів, що розумію і що це ніяка не проблема, оскільки речі, про які я писав, за місяць не втратять своєї актуальності.

Та я не підозрював, наскільки я помилявся...

Відпустка на Гварі була дійсно відпусткою. В кімнаті – ні телебачення, ні радіо. Газети – лише хорватські, не дуже зрозумілі і з триденним запізненням. А комп'ютер лежав на моєму пражкому столі.

У готелі, щоправда, був комп'ютер з Інтернетом, але, на щастя, він був лише один і до нього завжди стояла величезна черга, яку спромогтися вистояти можна було хіба раз на три дні, а посидіти коло нього – не більше десяти хвилин, бо у потилицю вже дихали незліченні італійці. Так що читати про те, що діється у світі, не було ні часу, ні сили. До того ж всюди й так була лише олімпіада, олімпіада і знову олімпіада – це задовго до того, як почалася насправді.

Те, що в Грузії щось діється, я довідався лише тоді, коли Михайлу Саакашвілі увірвався терпець і після кількох днів обстрілювання грузинських сіл у Південній Осетії, він вислав грузинську армію зайняти грузинське місто Цхинвалі. Був вечір п'ятниці і я вислав головному редакторові sms з інформацією, що готовий відразу після приїзду в неділю відлетіти до Грузії. Відповідь була стриманою, мовляв, ще побачимо, поговоримо про це в понеділок. Хто ж би здив у Грузію задля якоїсь там дев'яностотисячної автономної області, до того ж у час, коли в Пекіні вибухає олімпійське божевілля?

Така людина, на жаль, знайшлася. Володимир Путін. Вже о першій годині пополудні все змінилося, оскільки Південна Осетія Путіну здалася вартою того, щоб у Грузію вирушили сотні танків і розпочали російську агресію проти свого сусіда. І головний редактор написав мені, що летіти треба терміново, і тому летить хтось інший, хтось, хто є у Празі.

Останній день на Гварі міг бути теж чудовим, але я вже думками був у Грузії, звідки приходила все страшніша інформація про російські війська, про безсилля Заходу, про приниження і біль грузинів.

Через півтора тижні після приїзду я знову отримав інформацію від редакторки „Газети Виборчої“. Вона виправдовувалася, що мій репортаж із Грузії в серпні опублікованим не буде, але що газета гонорар мені виплатить. Я відповів, що очікував цього і що я з радістю поміняв би свій гонорар на те, щоб мій репортаж і надалі відповідав дійсності, а цього нападу і окупації Грузії ніколи не було.

Лубош Палата, редактор газети „Лідове Новіни“

Фото:
Петро Андрусечко, Тбілісі

„Український журнал“
www.ukrzurnal.eu

Інформаційний культурно-політичний
місячник для українців у Чехії, Польщі
та Словаччині

№ 9 (38), 2008, рік четвертий

Видач: РУТА, e-mail: ukrzur@seznam.cz

Редколегія:

Прага – Ленка Віх (головний редактор),

Богдан Колчак, Валентина Люля,

Інна Біланін, Івана Грешлик, Богдан

Зілінський, Рене Кочік, Яна Леонтієва

Варшава – Ростислав Крамар,

Петро Тима, Анна Коженювська-Бігун,

Ярослав Присташ

Прияшів – Олесь Мушинка

Київ – Богдана Матіяш,

Петро Андрусечко

Коректор: Надія Іздрік

Художнє оформлення

та верстка: Ондра Гулеш

Дистриб'ютор: CZ Press spol. s.r.o.

Часопис видається за фінансового
сприяння Міністерства культури ЧР

За достовірність викладених фактів
відповідає автор статті.

Редакція залишає за собою право
не у всьому погоджуватися з думками
і поглядами авторів, скорочувати
матеріали і виправляти мову.

Рукописи не повертаються.

Реєстрація: MK ČR E 16026
ISSN 1802-5862

вдома на чужині

- 8 Ростислав Крамар
Асиміляція – один із найчастіших
зразків їхнього пристосування...
- 10 Александер Шуркала: „„Карамазових“
ми знімали по 14–16 годин в день“
- 12 Володимир Пукіш
Остання читанка для угорських русинів
- 14 Давід Свобода
Боротьба за чужу душу XVI
„Реальне“ охолодження: чесько-українські
стосунки та європейська консолідація

гості

- 16 Олег Листопад:
„Людина така тварюка – не хоче вірити тому,
що їй не подобається“

тема: літні лиха

- 18 Олександр Бойченко
Одне одного варті
- 20 Олег Супруненко
Вірус споживацтва: лікування не передбачене

Аби повірити в те, що
проблему побутового сміття
в Україні в майбутньому хоч
якось вирішать, треба бути
невеличкими оптимістами. Бо
поки що народ наш ставиться
до природи як до звалища,
яке здатне прийняти будь-який
непотріб.

- 23 Ян Фрайдінгер
REACH – півкроку вперед
- 24 Богдан Колчак
Якою ціною?

Щоб знищити кількадесят грамів
діоксинів, довелося впродовж року
тестувати придатність технології,
півтора року домагатися всіх
необхідних дозволів, півроку
будувати саркофаг та монтувати
технологічну лінію і обробити
44.000 тон контамінованих
матеріалів. І все це коштувало 206
млн. доларів!

- 25 Ян Фрайдінгер
Таємниці зеленої електроніки
- 26 Ірина Ставчук
Відкладемо на завтра вирішення проблеми зміни клімату?
- 28 Олексій Василюк
7 „проблемних“ природних чудес України
- 31 Олег Листопад
Діряві легені української столиці
- 33 Дана Мігалікова
Крапля, цінніша за золото
- 34 Мартін Клоубек
Для китів настануть кращі часи?
- 35 Ян Фрайдінгер
Дари моря: для людини – порятунок, для моря – знищення?

з краю

- 36 Петро Андрусечко
Із зони конфлікту. The war is over?

Російське телебачення знову було неперевершеним у силі пропаганди. Українські ракети збивали російські літаки, з них стріляли українські спеціалісти, а в Осетії діяли українські жінки-снайпери.

- 38 Богдан Бачинський
Пропонують страхуватися, однак ліс вирубувати не припиняють
- 40 Петро Андрусечко
Гаряча осінь
- 42 Ярослава Музиченко
Плюс до помісності

У переддень святкування кремлівська міфотворчість роз'яснювала пересічним громадянам, що ідея Помісної церкви належить винятково „американському агенту“ Віктору Ющенку.

культревію

- 46 Оксана Забужко:
„Вся наша історія – це музей похованих ,секретів“
- 49 Оксана Забужко
Уривок із роману „Музей покинутих секретів“
- 51 Юрко Іздрик
Точка опори
- 52 Марко Роберт Стех
Контур і слово (4) – Катерина Немира
- 52 Катерина Немира
Сатана
- 54 Іза Хрусьлінська
Портрет Ольги Рапай-Маркиш, українсько-єврейського скульптора
- 56 Фільм, Музика, Рецензії та анотації
- 61 Івана Ґрешлик
Моя твоя не розуміє?

Україні цього року у Варах вже вкотре не пощастило. Може, тому, що її представляла лише одна стрічка – „Las Meninas“ (реж. І. Подольчак).

- 62 Пйотр Погожельський
Фестивальне літо

Наш читачу!

➤ Ще в середині липня здавалося, що літо буде довге, гаряче і нудне. Ну, хіба що трохи розважило святкування 1020-ї річниці хрещення Русі чи театральне розслідування в справі отруєння Віктора Ющенка.

Та вже за кілька днів зробилося зрозуміло, що воно (літо) буде може довгим і – як на Центральну Європу – неприємно спекотним, але аж ніяк не нудним.

Спочатку нас облило холодною водою повеней, які в Словаччині, Польщі та передусім у Західній Україні забрали десяткам людей не лише маєтки, але й життя. А згодом – і це був дійсно холодний душ – надійшла звістка про військові дії в Грузії.

Здавалось би, події, які між собою ніяк і нічим не пов'язані. Але все ж їх щось пов'яже – людська байдужість. Бо чим ще можна виправдати роль, яку ми відіграємо, нищачи самих себе і природу, полегшуючи руйнівну роботу всім природним катастрофам? Адже не один фахівець підтвердить, що глобальне потепління (за яке теж несемо немалу відповідальність) – це одна справа, а т.зв. „людський фактор“ у подіях на кшталт цьогорічних паводків – цілком інша. Ненаситне вирубування лісів, нерегульовані річки й потічки, захащення природи сміттєзвалищами. То від кого ми очікуємо спасіння?

А події на Кавказі? Чого дивуватися? Пробачили неодноразово Чечню? Пробачили Ходорковського? От і „маємо те, що маємо“, як казав один „класик“.

До речі, є ще одна річ, яка, в специфічний спосіб, могла б пов'язати ці дві різнопланові події, а саме висловлювання Вацлава Клауса. Зрозуміло, всі вже добре знають, що як тільки мікрофон наближається до вуст чеського президента, то народ обов'язково почує або щось цілком неочікуване, або щось таке, чого ніхто не хотів би чути. Якщо заяви проти природозахисників і „неекологічні“ погляди Клауса давно відомі (адже він уже довгий час заперечує вплив глобального потепління на природу, а попередження екологів називає „штучно викликану панікою“), то його коментарі щодо російсько-грузинської війни стали справжньою сенсацією цього літа. Бо як і чим можна пояснити факт, що довголітній державний діяч і президент Чехії може назвати дії грузинів фатальними, не згадавши й півсловом фатальну й провокаційну роль Москви, та ще й у рік, коли весь чеський народ згадає 40-річчя окупації? До речі, на проспекті Руставелі в центрі Тбілісі перед будівлею парламенту відкрито виставку фотографій „Прага 1968 – Грузія 2008“. Може, грузини й неадекватно поставились до ситуації та дещо наївно очікували на допомогу Заходу, але цікаво було б прослідкувати за діями чеського президента, якби Росія взялася відстоювати права російських громадян у Чехії. А їх тут чимало. Один із коментаторів навіть навів приклад Карлових Варів, де росіяни може і більше, ніж у Цхінвалі. Позиція президента видається незрозумілою, як, зрештою, і його толерантність до Росії. Хоча, як ви думаєте – хто спонсорує переклад контроверсійної книги Клауса „Синяя, но не зеленая планета“ в Росії? Не хто інший, як компанія „ЛукОйл“, якій лише на руку, що чеський президент у своїй „праці“ критикує намагання урядів обмежувати промисловість та реформувати економіку з урахуванням потреб екології. Клаус дуже тішиться, що його книга виходить саме в Росії. Бо, за його словами, Росія – це держава, якій нашкодив комуністичний режим, що „намагався приборкати вітер подібний, як і нинішні природо-захисники“. Натомість про шкоду, яку Росія завдає всім довкола, він говорити не збирається. Нинішньої Росії – як Клаус сам сказав у останньому інтерв'ю для російської газети „Коммерсант“ – він не боїться. Додавши, щоправда, що не наважується говорити за всіх чехів. За всіх він і не говорив.

За Волинь відповідальність несуть передусім Совети

► Маршалок (спікер парламенту – прим. ред.) польського Сейму Броніслав Коморовський в інтерв'ю для газети „Rzeczpospolita” заявив, що для нього „спроба перенесення відповідальності за нещастя польських Кресів від Советів на когось іншого – неприйнятна”. Вшановування Дня Кресов'яка в річницю Волинської трагедії при тому, що Днем пам'яті про Креси вже було встановлено 17 вересня (радянська інвазія 1939 року), маршалок Сейму вважає спробою перенесення всієї відповідальності на українців і вбачає в цьому „довгу руку Москви”. Бро-

ніслав Коморовський, родина якого має також коріння на Кресах, вважає, що події на Волині є одним із фрагментів того, що відбулося після 17 вересня 1939 року.

Звісно, що такі неординарні погляди викликали в польських патріотичних колах відповідний резонанс. „Пан Коморовський повинен замислитися над тим, чи він є речником українського націоналізму, чи маршалком польського Сейму”, – сказала Єва Семашко, автор багатьох контрверсійних висловлювань й праць, присвячених подіям на Волині. Її обурення викликав передусім той факт, що в Сеймі було відхилено ухвалу, яка визнавала терор польського населення на Волині геноцидом, натомість з'явився проект ухвали, що засуджувала нищення польською адміністрацією у 1938 р. українських церков на Лубельщині та Холмщині.

Маршалок Коморовський, хоч сам і не погоджується зі змістом ухвали щодо подій на Волині, факт її блокування заперечує. За його словами, вона була лише погано підготованою і повинна бути допрацьованою. Єва Семашко та кресові кола вважають

скандальною вже саму ідею, що на одному засіданні може йтися про знищені українські церкви і геноцид на Волині. Нападки з боку кресових середовищ на певних польських політиків спричинені передусім тим, що вони (політики) не схотіли підтримати ідеологічну схему запропоновану і розроблену комбатантами та антиукраїнськими колами задовго до святкування роковин подій на Волині. Підтвердженням чого є як відсутність президента Польщі Качинського на варшавських урочистостях 11 липня, так і інтерв'ю Коморовського.

Радар або нафта і пиво

► Чехія потрапила у список країн, які стали черговою мішенню агресивної політики Росії. 10 липня ц.р. російський державний монополіст „Нафть-нефть” повідомив, що, незважаючи на попередні домовленості, у липні знизить постачання нафти для Чехії з майже 500 000 до 300 000 тонн. Російська сторона спочатку не дала цьому жодного пояснення. Згодом йшлося про певні технічні проблеми, далі – про продаж нафти Туреччині з огляду на вищі прибутки. Російська

сторона називає спекуляціями повідомлення медіа, що йдеться про відповідь на підписаний договір про радар і заперечує будь-які політичні мотиви свого рішення. Хоча Чеська Республіка „застрахована” трубою із трансальпійського нафтопроводу ІКЛ із німецького міста Інгольштадт, але нафта з нього і її транзит коштуватиме значно дорожче, і лише за один місяць чеські нафтопереробні заводи зазнають збитків на майже 100 мільйонів чеських крон.

У розпал російсько-чеської нафтової кризи російський „Лукойл” повідомив, що з початку липня його дочірня компанія „Lukoil Czech Republic” стала правонаступником „СопосоPhilips Czech Republic” і взяла під своє крило 44

заправок „Джет” (JET) – це лише два відсотки від загального числа 2223 бензозаправок у Чехії.

Особливо це нікого не здивувало: „КонокоФіліпс” є власником 20 відсотків акцій „Лукойлу”, і про такі плани йшла мова вже з грудня 2006 року. А в 2007-му „КонокоФіліпс” і „Лукойл” домовилися про продаж 156 заправок „JET” в Бельгії, 49 – у Фінляндії, 83 – в Польщі, 30 – в Угорщині та 14 – у Словаччині. Сума контракту не розголошується.

„Лукойл”, крім Росії, має свої нафтопереробні заводи і в Україні, Болгарії та Румунії. Було б логічним кроком купити тепер іще нафтопереробний завод в Центральній Європі. І було б цікаво потім спостерігати, як „Лукойл” (який в день добуває стільки нафти, скільки Чехії потрібно на три місяці) реагуватиме на періодичне прикручування крану на російській трубі, приховане нехитрим поясненням про „технічні проблеми”.

Але енергетика, хоч і найважливіша, та, здається, не єдина карта, яку хоче розіграти російська сторона. Наприклад, нещодавно Александр Пікаєв – керівник програми нерозповсюдження зброї масового знищення при Інституті світової економіки та міжнародних відносин (ІМЭМО) у відповідь на американсько-чеський договір про побудову радара пригрозив бойкотом споживання чеського пива.

Угоди по ПРО підписані

► 8 липня ц.р. Сполучені Штати Америки й Чехія підписали у Празі договір про розміщення американської радарної бази в Чехії, а 20 серпня підписали у Варшаві угоду про розміщення американських систем ПРО Польща й США. Офіційні особи Росії ще до того заявляли, що у випадку підписання даної угоди РФ дасть „адекватну відповідь”.

Чехія і Польща підтримують інтеграцію України в НАТО

► Лех Качинський та Вацлав Клаус на зустрічі, що відбулася 24 липня у Празі підтримали інтеграцію Грузії та України в НАТО. Лех Качинський сприйняв із задоволенням те, що

президент Чехії не проти приєднання цих країн до ПДЧ.

Медіа припускали, що глава Польщі прийшов на прохання французького президента Ніколя Саркозі переконати свого колегу по „евроскептицизму“, аби той поміняв своє негативне ставлення щодо Лісабонського договору. Але Клаус не змінив своєї думки про

цей договір, який він вважає „помилкою, неприйнятною для Європи“ і який нещодавно на референдумі не прийняла Ірландія. На його думку, немає сенсу піднімати знову це питання без зміни ірландського результату. Франція, яка нині головує в ЄС, готова продовжувати ратифікацію договору в решті країн Євросоюзу. За словами Качинського, Польща не буде перешкоджати ратифікації.

В Чехії працюють без дозволу передусім словаки та українці

Контрольні органи Служби зайнятості Чехії у 2007 році провели 21 897 перевірок закордонних працівників, 1662 з яких працювало на території ЧР нелегально, а у 2163 випадках працедавець не виконав обов'язку інформувати СЗ про працевлаштування іноземного працівника.

За даними Міністерства праці та соціальних справ, серед нелегальних працівників та працівників, щодо яких не було дотримано обов'язку інформування СЗ, найбільше громадян Словаччини та України, які є також і найбільшими групами іноземців, що працюють на території ЧР легально. Далі за ними слідують громадяни Польщі, В'єтнаму, Молдови, Болгарії, Румунії, Китаю, Монголії, Росії та Німеччини.

У 2007 році в Чеській Республіці працювало 240 242 закордонних працівників. Для порівняння, у 2006 їх працювало 186 075 осіб.

У Словаччину без візи

Словацький парламент ратифікував договір про малий прикордонний рух з Україною, який було підписано у Братиславі 30 травня цього року. На основі цього договору громадяни України, що проживають в межах 50 км від державного кордону, матимуть право на багаторазовий безвізовий в'їзд на територію Словаччини. Для цього їм достатньо лише дозволу на малий прикордонний рух, який за 20 євро видаватиме Генеральне консульство Словаччини в Ужгороді (інваліди, пенсіонери та діти до 15 років отримають дозвіл безкоштовно). В його рамках українці зможуть перебувати на території Словаччини (лише в межах прикордонної зони, встановленої у договорі) максимально тривалістю 30 днів протягом шести місяців. Таке полегшення буде

стосуватися приблизно 400 000 громадян України. Спрощений порядок поширюється лише на громадян, які прожили у цьому регіоні не менше трьох років. Тепер черга за українським парламентом. Україна підписала договори про малий прикордонний рух також із Польщею та Угорщиною.

На початок переговорів з Європейським Союзом про безвізовий режим для українських громадян ➤

КИЇВ

та інші міста України

від 6 990 крон

МОСКВА	від 3 390 крон
БАКУ	від 8 900 крон
ТБІЛІСІ	від 10 000 крон
АЛМАТИ	від 10 000 крон
ШАНХАЙ	від 10 900 крон
ДЕЛІ	від 8 140 крон
ПЕКІН	від 11 900 крон
БАНГКОК	від 13 900 крон

Ціна квитка в обидва боки без аеропортних такс та зборів

Офіс у Празі:
Husova 5
110 00 Praha 1
Тел.: + 420 224 248 828
+ 420 776 676 709
e-mail: aerosvit.prg@volny.cz

Каса в аеропорту:
Тел.: + 420 220 115 332

www.aerosvit.com

» Україна очікує після саміту Україна-ЄС у Франції у вересні цього року. За словами міністра закордонних справ України В. Огризка, він мав неодноразові консультації з цього питання зі своїми колегами. «Ми обговорюємо 2012 рік, як рік, коли ми повинні досягти позитивного результату. Це реалістично, і ми зробимо все для того, щоб досягти успіху», – додав він.

СКУ оголосив збір гуманітарної допомоги

» У зв'язку з повеннями, яких наприкінці липня зазнали західні області України, Світовий Конгрес Українців і Світова Рада Суспільної Служби організовують широку акцію допомоги. Вони звертаються до всіх громадських установ, церков та українців в діаспорі з проханням допомогти жертвам повені.

Кошти можна переказувати:
США: Злучений Українсько-Американський Допомоговий Комітет / United Ukrainian American Relief Committee,
1206 Cottman Ave., Philadelphia, Pennsylvania 19111.

Канада: Суспільна Служба Українців Канади (чеки виписувати на „Pomich Ukraini Fund“) / Ukrainian Canadian Social Services, Inc., National Headquarters,
2445 Bloor St.

W., Toronto, ON M6S 1P7.
Велика Британія: Союз Українців Великої Британії
49 Linden Gardens, Notting Hill Gate, London W2 4HG.

Підвищення стипендій для іноземців та чеських студентів на сході

» З 1 жовтня цього року Міністерство шкільництва ЧР підвищить стипендії для іноземних студентів із 7000 до 9000 тисяч чеських крон. Стипендії для чеських студентів, які навчаються в Литві та в Україні, будуть підвищені при близьно на 40 відсотків. На 30 відсотків більше отримають студенти з Чехії, які навчаються у Болгарії, Китаї, Угорщині, Польщі, Румунії та Росії.

Фото: Владислав Грешлик

Бодружаль

Дерев'яні церкви внесено до списку ЮНЕСКО

» Організація ООН з питань освіти, науки та культури ЮНЕСКО 7 червня ц.р. внесла до списку об'єктів всесвітньої культурної спадщини 8 храмів XVI–XVIII століття, що знаходяться на території Карпат у Східній Словаччині. Окрім римо-католицьких костелів із села Герватово та міста Тврдошіна, та протестантських у м. Кежмарок та селах Лештіні і Гронсек, комітет ЮНЕСКО вибрав також три греко-католицькі церкви із сіл Бодружаль, Ладомірова та Руська Бистра.

Асиміляція – один із найчастіших зразків їхнього пристосування...

» Новоприбулі українці не мають схильності творити у Польщі розбудовану етнічну громаду, яка би забезпечувала доступ до етнічних установ та мереж громадських організацій. А їхні зв'язки із місцевим автохтонним українським населенням досить слабкі.

Вступ Польщі до ЄС та недавнє приєднання країни до Шенгенської зони поклали край „базарному туризму“ з України, масовому ще кілька років тому. Тепер у польській столиці, куди традиційно спрямований найбільший потік української заробітчанської міграції, серед прибульців з-за Сяну кількісно домінують не дрібні гендлярі, а фахівці різних спеціальностей, причому не обов'язково „оператори пласких поверхонь“ (мовою газетних оголошень – прибиральниці). Кожен другий дозвіл на працю іноземця в РП видається саме у Варшаві, найбільше – українцям.

За висновками Центру досліджень

міграції, що діє при Варшавському університеті, процес трансформації українського заробітчанства з аморфного нестійкого явища в дедалі помітніший прошарок вихідців з України, які в Польщі закорінюються, триває приблизно з 1997 р. Саме тоді розпочалися зміни в польському законодавстві, які ускладнили ведення „дикого“ базарного бізнесу. Звіт „Іммігранти у Варшаві“, підготований науковцями столичного університету, став своєрідним підсумком першого десятиліття трансформації „маятникової“ міграції зі Сходу, передусім української.

Власне на це дослідження польських учених неодноразово посилалися держслужбовці з польського Міністерства праці під час недавньої зустрічі з українськими заробітчанами, організованої у Варшаві громадською ініціативою „Наш вибір – Україна“.

Характеризуючи іммігрантську палітру польської столиці, автори

цього вельми цікавого звіту зосередилися на двох кількісно найбільших групах іммігрантів – українцях та... в'єтнамцях. Порівнюючи вихідців з так несхожих країн, дослідники звертають увагу на те, наскільки різні „адаптаційні стратегії” вихідців із України та В'єтнаму. Якщо в'єтнамцям притаманна тісна кооперація в своєму національному середовищі, включно з компактним розселенням у тих самих кварталах, навіть у тих же будинках, то новоприбулі українці без проблем інтегруються в польське середовище. „Асиміляція – один із найчастіших зразків [їхнього – Р.К.] пристосування, – сказано у звіті про українців, – що спричинене культурною близькістю українського та польського суспільств”. Матеріали дослідницької роботи дали варшавським ученим підстави до висновку про те, що „українці не мають схильності творити розбудовану етнічну громаду, яка би забезпечувала доступ до етнічних установ та мереж громадських організацій”. Особливо ж відчутна асиміляція серед тих мігрантів з України, які одружуються з поляками. Водночас

у дослідженні робиться наголос на специфіці нової української спільноти в РП – географічна близькість батьківщини, внаслідок чого мігранти можуть підтримувати з нею досить міцні зв'язки. Саме тому, поряд із високим ступенем інтегрованості новоприбулих українців в польському суспільстві, вони підтримують досить тісний зв'язок із Україною. Більше того, на думку варшавських учених, „українці творять транснаціональний суспільний простір понад кордонами держав, у якому особи об'єднані мережами, що охоплюють поляків, іммігрантів з України та іноземців, котрі оселилися в країнах колишнього СРСР”.

Зібрані матеріали дали авторам звіту підстави ствердити, що зв'язки між новоприбулими до Польщі українцями та місцевим автохтонним українським населенням досить слабкі. Зумовлено це „відмінностями між двома групами”, та, на жаль, дослідники не вказали, якими саме. Ще одну причину відсутності контактів між двома середовищами українців у Польщі автори звіту вбачають у тому, що автохтони,

культурно асимілюючись, водночас залишаються на узбіччі польського суспільно-економічного життя (тут посиляються на дослідження Г. Бабінського з 2000 р.)

Загалом, судячи з цілості звіту, саме прибульці з України найшвидше і найкраще пристосовуються до життя у Польщі. Скажімо, якщо йдеться про сферу різноманітних послуг (наприклад, медичних), то українці торують собі дорогу до неї „на такому ж рівні як поляки”.

Насамкінець повернімося до згаданої зустрічі українських заробітчаних із представниками польського Мінпраці. Судячи з тривалої розмови, польські чиновники з великим зацікавленням поставилися до дослідження столичних учених „Іммігранти у Варшаві”. Останніми роками, особливо після вступу до ЄС, РП активно працює над своєю імміграційною стратегією, чого, на жаль, не скажеш про українську державу...

Ростислав Крамар, Варшава

vodafone

Поповнена Водафон – карточка

Vodafone nabitá karta

Дзвоніть на Україну за супер-ціну 8,33 ч.к. за хвилину з нашою найкращою передоплаченою карточкою.

Поповнена Водафон – карточка тепер для Вас має

- однакові вигідні ціни за дзвінки та СМС так, як і в тарифів
- однакові ціни дзвінків в усі мережі в Чеській Республіці на протязі цілого дня
- після першої прозвоненої хвилини відраховується по секундах
- телефони за супер ціну без зайвих договорів!

Водафоне Вам пропонує дзвонити на Україну дійсно за казкову ціну: за хвилину **8,33 Kč!**
Достатньо задати код України +380 та дзвонити.

Більше інформацій на 800 777 777,
www.vodafone.cz/eshop або в наших магазинах.

Vodafone 527
1 577,-

Nokia 6300
3 577,-

Александр Шуркала: „„Карамазових’ ми знімали по 14–16 годин в день”

Александр Шуркала — фотограф, кінооператор, режисер українського походження. Народився 1971 року в Пряшеві, Словаччина, в сім’ї відомого фотографа Ярослава Шуркали. Після середньої школи мистецтв в Кошицях закінчив престижний кінофакультет ФАМУ в Празі. Як кінооператор працював над зйомками художніх фільмів „Шепоти“ (1996, Чехія), „На два склади позаду“ (2004, Словаччина), „Музики“ (2006, Словаччина—Німеччина), „Індієць і медсестра“ (2006, Чехія), „Карамазови“ (2008, Чехія—Польща). Також він зняв велику кількість рекламних роликів, наприклад, рекламу пива „Пільзнер“ і „Старопрамен“, автомобіля „Шкода“...

Що відчуває людина, яка стоїть на сцені заключного вечора міжнародного кінофестивалю в Карлових Варах, поруч із чеським режисером Петром Зеленкою, і за фільм „Карамазови“ отримує один із головних призів – спеціальну відзнаку журі, а також приз Міжнародної федерації кінокритиків? Звичайно, відчуття приємні. Всупереч тому, що Петро не був у захопленні, що ми отримали лише спеціальну відзнаку журі. Він очікував більшого – що отримаємо вищу нагороду. Але для мене це було сатисфакцією. Коли роботу над фільмом закінчено, і я бачу, що він глядачам фестивалю подобається, то кожна винагорода за витрачений час є приємною. І тим більше, що на таких фестивалях публіка дуже специфічна – це професійні кінолюбители.

Фільм готувався більше року, але зйомки тривали лише 19 днів. Що було в роботі над фільмом найважче? Середовище, чи сама тема фільму – бо ж Достоевського не кожен розуміє, не кожен хоче зрозуміти?

Так, фільм знімався 20 днів. 19 днів в Чехії і один день в Польщі. Що було найважче? Коли я отримав сценарій, це були лише слова, театральна вистава, в котрій ведеться розмова, але немає сильного драйву. Саме цього ми дуже боялись: як до теми підійти так, щоб глядачеві було цікаво. Бо ж вистава в театрі і вистава, перенесена на полотно фільму, – різні речі. Це була одна із наших великих проблем. Але коли ми заглибилися в п’єсу, коли актори відчули набагато більший простір, ніж є в них у рідному Дейвіцькому театрі в Празі, то ми їх згодом вилловлювали по цілому цеху – вони самі шукали способи, як адаптуватись до нового середовища. За десять днів до початку власне зйомок у нас були вже всі актори, з котрими ми проводили проби вже в реальному середовищі. В нас була мала камера, ми розписали кадри, знайшли, під яким кутом знімати. Опісля ми могли все записати нашвидкуруч за 20 днів – бо ми вже

точно знали, де і що відбувається, не мусили імпровізувати, впевнено йшли до своєї мети.

Як у вас було зі світлом? У фабричному цеху, напевно, не було багато світла? Ви були змушені сильно підсвічувати?

Це було дійсно дуже складно. Ми спочатку намагалися знайти цех, в котрому щонайбільше денного світла. Але згодом ми зрозуміли, що цех мусимо згори накрити, щоб нам не заважали зміни в денному світлі. Вгорі я підвісив лампи потужністю 80 кВт, лампи ми повісили і з боків. У металопркатному цеху вночі працювали робітники. Ми вдень знімали і ввечері покидали цех, там йшло звичайне виробництво. З погляду організації зйомок, це була проблема: як все продумати, як знімати, як пересуватись.

Що було під час зйомок найскладнішим? Пересування в цеху, світло, організація зйомок?

Найскладнішим було те, що в нас було мало часу. Але ми самі встановили, що в нас буде 20 днів і що за 20 днів все знімемо. Ми були змушені знайти таку систему, щоб у нас все вийшло. Кожен день ми знімали по 14–16 годин, ввечері йшли в місцевий кінотеатр переглянути кадри, зняті попереднього дня, які нам привозили з Праги скопійованими на плівку. Все ми записували на дві камери, тому матеріалу було дуже багато. А після кінотеатру ми ще в готелі дивились кадри, відзняті цього дня. Ми спали по 4–5 годин.

Фільм вийшов у Чехії в кінопрокат. Яка реакція на „Карамазових“ у чеської публіки, у твоїх знайомих? Відгуки про фільм дуже позитивні. Я, власне, не зустрів жодної негативної реакції. Навіть, якщо хтось каже, що щось йому там у тому фільмі не сподобалося, то водночас додає, що в цілому фільм сподобався. Це дуже приємно чути. Що мене приємно здивувало? Що на фільм приходять багато людей. Продюсер такого навіть не очікував. Це важка тема і люди бояться театру, а тут ще театр у фільмі.

В Карлових Варах у тебе як кінооператора був іще один фільм – словацький фільм „Музика“. Це мало кому вдається...

Фільм „Музика“ був знятий вже три роки тому, але дуже довго йшла постпродукція. Його зняв у словацько-німецькій копродукції режисер Юрай Нвота. Це фільм про молоду групу, яка хоче в часи соціалізму емігрувати на Захід, але їй це не вдається. Це справді чудово – мати на такому визначному фестивалі два фільми. „Карамазових“ – в головній категорії та „Музика“ – в категорії „На схід від Заходу“.

З ім'ям Александер Шуркала пов'язано вже кілька художніх кінофільмів, але також і багато рекламних роликів. Чим суттєво відрізняється робота кінооператора, коли він знімає ролик, і коли – художній фільм? Там інший підхід, інші гроші, інша мотивація, інші цілі?

Реклама – це для мене „days job“, хліб насущний, за рахунок цього я живу. А фільм – це розвага, з нього в Чехії прожити не можна. Тільки завдяки рекламі я можу дозволити собі знімати щороку художній кінофільм і втримувати свій життєвий рівень. Різниця між рекламою і фільмом така, що в рекламі більше грошей, тому можу випробувати набагато більше технік, побувати у різних куточках світу. Люблю знімати за кордоном, зустрічатись там з новими робочими командами, новим середовищем. Фільму ж треба присвятити більше часу, але він залишається назавжди. А реклама – через місяць зникне з екрану.

Александер Шуркала знімав художні фільми і рекламу, короткометражні „студентські“ фільми, а деякі ролики знімав навіть як режисер. Але дотепер ти не знімав документального кіно... Можемо сподіватись?

Все не так, з документального кіно я власне і починав – я знімав ще під час навчання на кінофакультеті: для Чеського телебачення, для студії „Фебіо“ Фера Феніча. Документальне кіно навчило мене працювати, дало мені основу. До сьогодні люблю використовувати методи документального кіно – ручну камеру, роботу з природним денним світлом. Це близьке моєму серцю, люблю документальне кіно. Тепер в Словаччині з'являється багато

чудових документальних фільмів. На кінофестивалі в Карлових Варах я бачив фільм про сліпих – „Сліпі любові“. Чудова робота, я плакав в кіно. Люблю, коли фільм мене дістає.

Однак найближчим часом жодного документального фільму не готую. Ніхто не запрошує.

В Чехії щороку знімають дедалі більше художніх фільмів, деє біля двадцяти в рік. Але більшість із них в глядачів успіху не мають. Деякі фільми – просто жах і людині аж шкода продюсера, що витратив гроші... Це нормально? Може

б варто було зняти в рік лише шість фільмів, зате добрих?

Тепер такий період. Якщо не помиляюсь, то цього року має бути аж 36 фільмів, що вже дуже багато. Чеський глядач перенасичений, бо фільми не дуже якісні. Однак головна проблема – в сценаріях. Добрий, якісний сценарій – основа доброго фільму. Для багатьох кінематографістів фільм – просто бізнес: знаходять спонсорів, вибивають з них гроші, знімають кіно. Але фільми в них не виходять, або ж вони просто жохливі.

Остання читанка для угорських русинів

Шкільні закони, прийняті у 1907 р. угорським парламентом з ініціативи міністра шкільництва та культів графа Альберта Аппоні (1846 – 1933), як відомо, були важливою складовою політики формування угорської політичної нації. Все б, здавалося, нічого, адже саме таке – державницьке – поняття вкладає в термін „нація” сучасна західна політична думка (пам’ятаю, як дивувалися мої знайомі вірмени, мешканці Ужгорода, коли в Сполучених Штатах їх усі називали українцями), якби спосіб такого формування угорської нації не передбачав асиміляції всіх немадярських етнічних груп в угорській частині Австро-Угорської імперії. Все шкільництво в угорській частині монархії переводилось на мадярську мову викладання, вчителі ставали державними службовцями (чим, звичайно ж, значно підвищувався їх матеріальний стан і громадський статус), які були змушені підписувати клятву вірності. Якщо батьки хоча б 20-ти дітей або 20% учнів у школах з неугорською мовою викладання висловлювали бажання навчатися угорською мовою, то в таких школах запроваджувалось обов’язкове навчання цією мовою. Русинів офіційно називали „угро-руським народом” (magyar oroszok), ба навіть „греко-католиками-мадярами” (magyar görög katolikusok), що, з причин конфесійної приналежності (бо були „руської віри”), розмовляли (поки що) руською, а не мадярською мовою...

Картина дуже знайома, чи не так? Упродовж усього ХХ ст. вона неодноразово повторювалась у різних країнах.

Чи не останнім кроком перед повним зникненням угорських русинів мало стати переведення їх мови на латиницю, причому саме на угорську орфографію. Були й спеціальні букви: на позначення звука [и] запроваджувалась літера ı, для специфічного карпатурського [ы] – літера ö, на місці м’якого знаку ставився апостроф.

Саме такою графікою написана читанка для угро-руських дітей молодшого віку (1918 р.) – невеликий за форматом, але досить об’ємний підручник, що на 325-ти сторінках містив 201 текст для читання. Кожен текст стосувався однієї з кількох тем, розкриття яких провадилось протягом

навчального року. Після деяких текстів учням пропонувалося відповісти на кілька запитань до нього.

Тексти на релігійну тематику охоплювали основні свята церковного року. В них подавалась біблійна історія, що стала причиною того чи іншого свята, а також розповідалось про особливості Служби Божої даного свята.

Наступна тема – історія Угорщини та рідного краю. Так, про Мукачево (varos Munkács) сказано, що місто це „уже в історії пришествія мадяров зминається; на місті теперішнього вароша отпочили пришельці мадяре и принесли жертвы” (тут і далі орфографію підручника збережено повністю зі зміною латиниці на кирилицю), йдеться про князя Корятовича, оборону Мукачівського замку Ілоною Зріні проти австрійського цісарського війська, князя Франциска (Ференца) Ракоці І та родину графів Шенборнів... У тексті „Переход веречанський” йде мова про те, що на горі, де колись став був шатром мадярського воевода Алмош і де була принесена жертва Богові за те, що „щасливо припровадив мадярський народ в сесь красный, давно ожиданный край”, „мадяре збудували єдин замок (крипость), котрый назвали Мункачом, на пам’ять того, что много трудов (труд по-мадярски: munka) мали, пока на сесю околицю прибыли”.

Текст „Колыска мадярского народа” розповідає, про те, як до семи первинних угорських родів, які перекочували з Азії в Лебедію над Дніпром, де до них приєднався один хозарський рід (мова йде про половців-куманів), і про те, як переслідувані печенігами, пішли мадяри далі, на Дунай, в землю Етелкез. Однак від батька до сина передавався серед угрів переказ про те, що колись, у п’ятому столітті, родюча Паннонія між Дунаєм і Тисою була батьківщиною для рідних мадярам гунів, і „віровали с сильною вірою” мадяри, що колишня земля Аттіли та гунів стане їх батьківщиною: „С сєю вірою рушився Арпад и его народ на завоеване отечества”.

У патріотичному дусі розповідається в книжці про звичаї мадярів-кочівників. Відзначимо тут згадку про кобзарів, які „співали о славі великих героев” на бенкетах (нагадаємо, що

мова йде про IX ст.). Прийшовши в Паннонію, мадяри побачили густі великі ліси та багна. І лише „немного аваров, слав’янов, болгаров бідовало” на цих землях, і ці народи „радо подчинилися мадярам, вмішалися в них, послі же сталися душею и сердцем мадярами”. Проти цього твердження не скажеш нічого: справді, чи не найбільшими патріотами угорської нації були словаки за походженням Кошшут (мадяри не дарма називали його „наш батько Кошшут”) і Шандор Петефі, словаки по матері та серб по батькові.

Сюди ж примикають казки-легенди про походження мадярів: „Казка о произхождении гунов и мадяров” (сюжет розповідає про спільність походження гунів і мадярів) і „Казка о білом коні” (легенда про прихід угрів у Паннонію, де на той час правив слов’янський князь Святополк, і який нібито віддав свою землю мадярам за білого коня, золоту вуздечку та золоте сідло).

Краєзнавчі тексти розповідають про основні ріки, гори та озера тодішньої Угорщини. Знаходимо тут і дивовижні як на сьогодні факти: так, серед риб, які „особливо живуть” у Тисі, названі не лише щука чи сом, але й... осетр! А справді, є історичні свідчення того, що ще на початку ХХ ст. осетрів виловлювали в Тисі біля Рахова (вони підіймалися на нерест із Чорного моря вгору по Дунаю й потім по Тисі).

Є у читанці й корисні для кожної руської дитини поради: як доглядати за садом, щоб з нього „мати хосен”; які роботи проводити в „керті” (городі) й коли; зазначається, як засівати поле. Знайомить підручник угро-руську дитину з основними професіями того часу – „сабовом” (кравцем, який, зшивши суконну одягу для малого Василька, каже йому: „Носи здоров, но сокоти, обы-сь скоро не забабрав и не подер, бо тяжко каждый філпир (копійку) заработать!”), „шустером” (чоботарем, який „правит чизмы и топанки”).

А в тексті „Як можно гроши заработать?” автор, іронічно згадавши заклики тогочасних агітаторів їхати до Німеччини чи до Америки, бо „там колачи ростут на вербі” (згадаймо, що то був час, коли чи не третина руського населення краю виїжджала на заробітки

198. Himnusz.

Bozse, blahodaty tvoju
Daruj rodu magyarov,
Chrani ich deszniceju
Kolt bjutsza sz vorohom!
Szugyba ich davno davit,
Daruj im radosznoj vik,
Pokutu vzse oddali
Za bovsi j buducsi hrich!

199. Koroly Karl IV. i koroleva Zita.

„Najpersij magyarszkij csolovik: Koroly“
— kazse jedin szlavnj piszately magyarszkij
i szesz szlova jeho majut hlubokoje znacsenije.

Jak v familii otec je persim, tak v kraji
koroly maje bti persim polgarom i patrio-
tom. Oszoblivo ot korolya zavisit szcsasztye i
procvitanije orszaga.

Szeszu sztinnu jasno dokazuje licsnoszty
teperisnoho korolya nasoho, *Karla IV-ho*.

Vo cvityi muzsesztva, sz polnom trudo-
lyubiem i revnosztiju, v tak vazsnjch csaszach
szvitovoj vojno zanyav on szvoj presztol. Jeho
dobroje i scsiroje szerdce, szkoro privjazalo ko
nemu vszi narodj orszaga i v tom to poro-
zumini krjjesza osznova lucsoj buducnoszti
nasej.

Karl IV., szon archiknyaza Ottona, rodivsza
17-ho avgusztja 1887. hoda v Perszenbejgi

(Nizsnya Avsztria). Mati jeho Maria Jozefa,
archiknyahinya szakszonszka. Kresztnom otcem
jeho bov szam pok. koroly Franc Joszif.

Vzse v gyityacsich rokach voszpitali jeho
tak, jak buducsoho naszlyidnika presztola, ibo
Franc Ferdinand csaszto chvoroj bov. V nau-
kach maloj Karl dobri preuszpivav, ibo maje

Koroly Karl IV. i koroleva Zita.

osztrj rozum i pri tom duzse prilizsnj je.
Oszoblivo lyubiv katunszki i juridicsny nauki.

Prilizsno obucsavsza i jazokam; mezsdu
procsimi naucivsza po magyarszki, po cseszki,
po francuzszki i po angliszki.

V 1911. roci, 21-ho oktobra ozsenivsza.

за океан), ставить питання: „Та дома у своем краю не можно бы столько заработать, обы прожити можно, что всі пхаються за границу?“ Відповіддю на це питання вбачаються ініціативи „честних людей межи панами“, котрі почали задумуватись, як допомогти людям. Ось ці ініціативи: плетення кошків (до цього часу основний спосіб заробітку мешканців села Ізи), навчання вишивки та виготовлення джерг (вовняних килимків). Зразки цих робіт виставлялися на виставках не лише в Угорщині, але й у Німеччині та Англії, і „тепер широкий світ знає майстра русина“!

Ще одна тема читанки – морально-повчальна. У текстах на цю тематику викладались основні морально-етичні настанови. Наприклад, у тексті „Семейный живот угро-руського народа“ сказано: „Угро-руський народ примірний семейный живот провадит. Отець и мати люблять дітей своїх, и скоро починают научати их на молитву“. Тут же стверджується, що „угорський русин радо учитесь по-мадярски. Для того дітину завдає до мадярських шкіл“.

Містить читанка і вірші на різну тематику. Що ж пропонувалось вивчати руським діточкам 90 років тому? Ось,

наприклад, вірш „Сидит Иван...“: сидить Иван під березою й гірко нарікає, бо був він колись багатим, мав ґрунт і поле, але не вчився в школі, а „безобразив во корчмі“. У корчмі він подружився з корчмарем Струльом, який привчив Івана до п'янки і забрав від нього увесь маєток. Неназваний автор вірша закликає „милих діточок“ не тратити свій маєток, запитує: „Чи не гупо тыждень весь робити, а чтось заробив, – в неділку в корчмойці пропити?“ Ось такими, зовсім не політкоректними з сучасної точки зору, були зображені взаємини між руськими селянами та корчмарями-євреями...

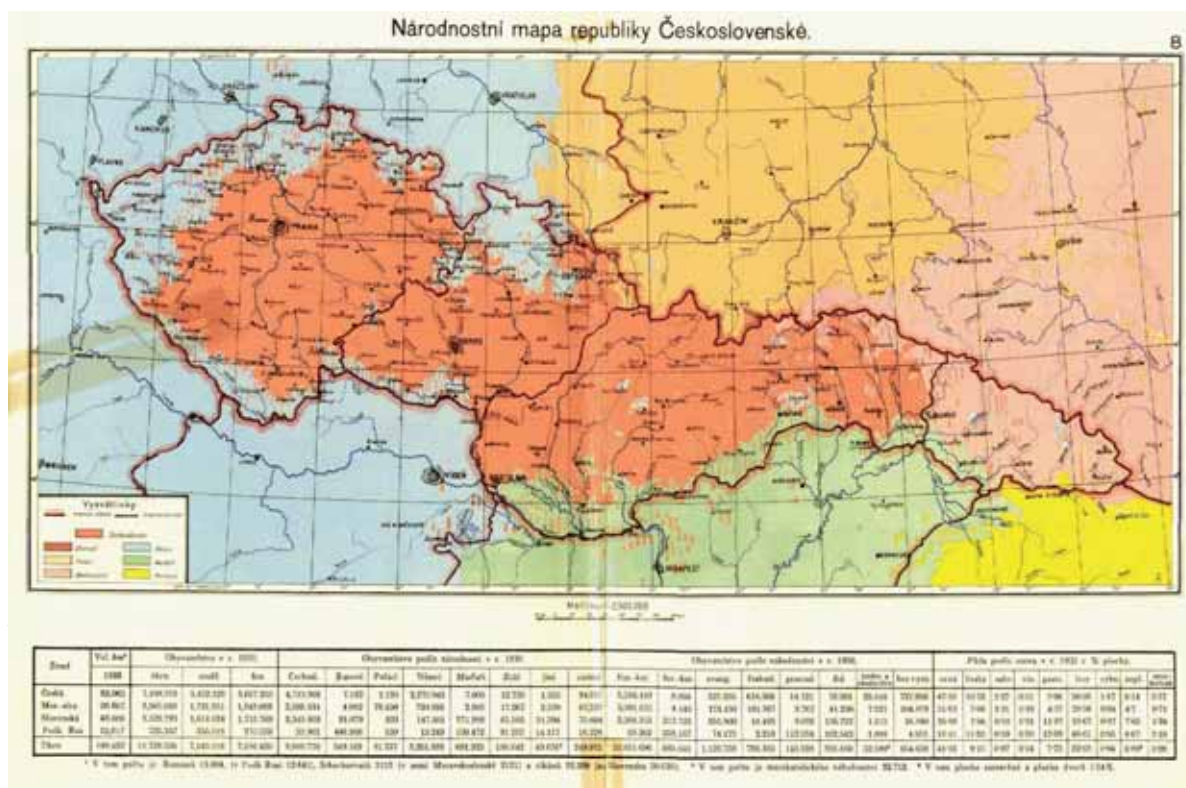
Не обминули увагою укладачі читанки і монарших осіб – є тут тексти про одного із „славніших и справедливіших королей“ Матяша Справедливого, про угорського та польського короля Людовіка Велико-го, за якого Угорщина простиралася від Чорного та Адріатичного моря до Балтійського, про імператрицю Марію-Терезію (вказується на її роль у заснуванні Мукачівської греко-католицької єпархії та прийнятті законів про „регулювання панщини“ і заборону „угнетати простаков (селян)“. Відзначимо, що розповідь про цесаря

Франца-Йосифа та його дружину королеву Єлизавету розпочинається щойно 1867 роком, тобто „вирівнянням“ у правах угорців з Австрією і постановням власне дуалістичної монархії, хоча на австрійському троні Франц-Йозеф перебував з 1848 року. З тих, „доугорських“ часів згадується лише факт відвідин монархом у 1852 р. „наших підкарпатських околиць“ під час візиту по Угорщині.

Про останнього австрійського цесаря та угорського короля Карла IV сказано, що він „має острый разум и при том дуже приліжный є“: крім інших, знає по-мадярски, по-чеськи, по-французьки та по-англійски. Дружина ж його королева Зіта має „натуру веселу, щиру“, гарно малює та грає на клавирі.

А ось як звучить угорський гімн у перекладі руською мовою:

Боже, благодать твою
Даруй роду мадяров,
Храни их десницею,
Коли б'ються с ворогом!
Судьба их давно давит,
Даруй им радостный вик,
Покуту вже отдали
За бывший и будущий гріх!

Боротьба за чужу душу XVI

„Реальне“ охолодження: чесько-українські стосунки та європейська консолідація

➤ Внаслідок Ризького миру, підписаного між Польщею та Росією в березні 1921 р., державі Пілсудського дісталися Східна Галичина, частина Волині (Полісся), Холмщина й Підляшшя та західні білоруські області. Більша частина України відійшла більшовикам. Чехи до останньої хвилини поклалися на рішення Ради Ліги Націй як кінцевої інстанції і драгували поляків своїм неприхованим запереченням своїх східних територій.

Польська конституція від березня 1921 р. гарантувала українцям право користатися рідною мовою в громадському житті та в початкових школах. Однак на практиці ці заходи мали нульовий ефект. Рада Ліги Націй, окрім іншого, констатувала тоді, що статті мирного договору про права національних меншин не надаються до реалізації у випадку Східної Галичини, оскільки йдеться про територію поза кордонами самої Польщі. Окрім того, Польща не отримала мандат, який би уповноважував її

організовувати систему управління в Східній Галичині. Іншими словами, територія все ще знаходилася під суверенітетом Антанти, що невдовзі, на превеликий жаль українців, змінилося.

„Жодного інтересу ми не маємо в тому, щоб Польща отримала Східну Галичину, яка би нас усіх відрізала від прямого контакту з Росією. Східна Галичина належить тим, хто її населює, українцям, а польські права на неї походять зокрема з того, що поляки мали більше військ, ніж українці“, – так звучала неофіційна позиція чеських критиків польської політики. На найвищому рівні вже треба було приборкувати пристрасті. Чехословацький посол у Польщі Прокоп Макса для газети „Gazeta Warszawska“ заявив тоді: „Ми є і залишимося в цьому питанні нейтральними. (...) Українська агітація не підтримується чехословацьким урядом, з українцями в нашій державі обходяться як з іншими біженцями, яких у нас немало“. Так само рішуче відповів він і на

заклад про чеські прагнення отримати коштом Галичини т.зв. „міст до Росії“. „І в питанні східногалицькому поляки отримують від нас набагато більше, ніж планувала дати наша закордонна політика і передбачали інтереси чехословацької держави“.

Тим часом у Чехословаччині критикувалися дії польської адміністрації у здобутих областях, хоч Рада Ліги Націй не так давно публічно проголосила, що польська держава „не має на східногалицькій території жодного адміністративного мандату“. Однак, незважаючи на це, Європа „закриває очі на безмежні страждання тамтешнього населення, неначе його кров була лише водою“. „Не випадково це масове переслідування було розпочато в момент, коли Польща збільшила кількість свого війська у східногалицьких гарнізонах, і коли Чехословаччина проголосила свою незацікавленість долею Східної Галичини“.

В польській періодиці (що не пройшло повз увагу Праги) знову поча-

ли з'являтися войовничі статті проти Чехословаччини, що сприймалося як відплата за те, що одна з чеських газет викрила підготовку перевороту – таємне озброєння колоністів у Галичині, яка начебто мала бути черговою жертвою після Верхньої Сілезії. Зі зловістю – іноді передчасною – польські „вразливість та невроз” пов'язувалися з близьким врегулюванням великими державами галицького питання, яке „напевне не буде вирішуватися так гладко, як Польща „вирішила” питання східних „кресів” за допомогою Ризького миру”.

Політична необхідність спрямовувала події іншим шляхом, ніж декларації ліберальної преси. Напруженість між обома державами тривала надто довго, і Чехословаччина була зацікавлена в швидкому завершенні найкритичнішої фази конфлікту. Прагматичний Бенеш у галицькому питанні відстоював позицію непричетності.

В листопаді 1921 р. Прага і Варшава підписали договір про те, що Чехословаччина зрікається своїх інтересів у питанні Східної Галичини (в дипломатичному словнику це називається „незацікавленість”), а Польща – стосовно Словаччини. В таємному додатку ЧСР погоджувалася з польською анексією Східної Галичини та визнавала вимоги Ризького миру; обидві держави зобов'язалися не допускати на своїй території діяльності політичних організацій, які ставлять під загрозу територіальну цілісність іншої сторони. Українські еміграційні кола у Відні та Берліні відчували себе зрадженими таким поворотом чехословацької політики. Свою зневіру вони проявили, зокрема, відкликавши Смаль-Стоцького з його празької посади. Група Петрушевича звинуватила його в „сліпому чехофільстві” та браку рішучості, що її конче було проявити в переговорах з чехословацьким урядом. Мовляв, Смаль-Стоцький поводиться не як справжній галицький українець, а схиляється до „всеукраїнської орієнтації”. Його місце зайняв Євген Левицький, якого викликали з Берліну.

Газета „Tribuna” виступила на захист урядового курсу, відкидаючи звинувачення у віроломстві. „Невірні ці переконання поширювали ті елементи, які проникли поміж українців, щоб у їхньому середовищі відігравати польську роль. Так дійшло поволі до відхилення орієнтації від Чехословаччини, яка, з одного

Ситуація є такою, що галицькі українці можуть поки що мати лише одного дійсного союзника: час.

боку, не могла принести радість усім сподіванням віденської галицької еміграції, а з другого боку – умовлятися з поляками”. Українські політики, мовляв, не зрозуміли труднощів, які мусила долати чехословацька дипломатія в переговорах з поляками, а центральноєвропейська ситуація не дозволяє дотримуватися принципу „або з Польщею і проти нас, або із західноукраїнським урядом проти Польщі”. „Ситуація є такою, що галицькі українці можуть поки що мати лише одного дійсного союзника: час. Тому і політика, що проявилася у зміні празького представництва, є хибною; хибною настільки, наскільки має означати демонстрацію проти чеської пасивності та проти чехофільства доктора Смаль-Стоцького, діяльність якого, як здається, залишиться однією з найактивніших сторінок в історії політичної та культурної боротьби українців за свободу”.

Як реакцію на нещодавно схвалений договір польський уряд опублікував комюніке з метою заспокоїти схвилювану польську пресу, яка не припиняла докоряти уряду, що чехи не визнали польський суверенітет над Східною Галичиною, а проголосили лише відсутність претензій. Уряд підкреслював практичне значення справи: „Спочатку у східногалицькому питанні ми мали чехів проти себе, нині їх маємо за нами”. Урядові погляди в обох країнах контрастували з позицією більшості друкованих видань, які були ближчими до народних настроїв. Утім, проурядова преса Чехословаччини в переломних ситуаціях зберігала лояльність до чільних політичних представників. Західноукраїнське представництво надіслало президентові Масарику підписаний Левицьким протест через чехословацьку позицію щодо східногалицького питання на конференції в Генуї. Коли британський прем'єр Ллойд Джордж мав намір підняти питання Східної Галичини, Бенеш приєднався до протесту польського міністра закордонних справ Константа Шкірмунта. Вдома цей його крок зустріли з розумінням – посилюючись на взаємний договір та

підкреслюючи „незацікавленість” у спірних територіальних питаннях (окрім того, угорці мали намір на конференції підняти питання меншин, що сприймалося як жест, спрямований проти Чехословаччини).

„Хто знає галицьких українців, знає, що йдеться про народ, культура якого не набагато нижча, ніж польська. Довели це також при будівництві власної держави, коли змогли швидко створити дисципліновану армію та організувати залізничну комунікацію так, як тоді, ймовірно, не було навіть у Чехословаччині”, – писав пізніше Алоїс Крейчі. Якщо усвідомити, в якому скрутному стані була Східна Галичина після війни, то мусимо констатувати, що лише люди, які люблять свій народ і край, могли за дев'ять місяців створити таке велике та гідне поваги творіння, яким була адміністративно-культурна організація Західної України. Європа мала б оцінити цю роботу бодай нині (у 1922 р.), коли територія Східної Галичини „під польським окупаційним режимом змінена у Македонію”. Українці в Східній Галичині творили компактну спільноту, тому їх не можна вважати національною меншиною польської держави в контексті державної або національної політики.

Крейчі писав в атмосфері невпевності стосовно вердикту великих держав, коли чехи плекали надію, що поляки не дочекаються легітимізації своїх дій. Декларація Ради Ліги Націй оголосила польську окупацію тимчасовою, піднявши таким чином дух українців. „Припускаючи це, можна Східну Галичину (варті уваги великі початкові літери, за допомогою яких Крейчі підкреслював територіальну самобутність української частини) порівнювати з Македонією або тривожною Ірландією”. Автор вірив, що захист п'яти мільйонів українців всупереч договору з Польщею є правильною чеською позицією заради миру. „Судячи, що ставлення чеського народу до польсько-українського спору мусить бути таким же, яким було ставлення Палацького та Рігера у парламенті в Кромнержі, де наші делегати палкими виступами обороняли українців від спроб західногалицьких поляків відмовити русинам у праві на східногалицьке самоврядування”. Згідно з Крейчі, Палацький вірно радив полякам, щоб ті не недооцінювали значення українського народу, який незабаром доросте до своєї великої ролі в Європі, „можливо, найбільшої зі Слов'янства”.

Олег Листопад:

„Людина така тварюка – не хоче вірити тому, що їй не подобається“

➤ Олег Листопад – біолог, еколог, журналіст. Експерт Центру охорони дикої природи, Наукового Центру заповідної справи, консультант громадських організацій та ЗМІ у справі екологічних проблем України. Активний організатор та учасник природоохоронних акцій та дослідницьких проєктів. Член екологічних ННО України та країн СНД (МАМА-86, Київський екологічний та культурний центр, Зелене Досє та ін.), коаліції „За дику природу“, „Альтер-Еко“, екологічної асоціації „Зелений світ“, PR-менеджер еко-проєктів. Редактор публікації „За все живе і зелене. Начерки з основних проблем сучасної української екології“ (Київ, 2006), автор книг „Начерки до портрету Українського лісу“, „Феномен святих криниць“ та співавтор низьки книг, присвячених охороні природи та історичних пам'яток Києва.

Лауреат премій „Золоте перо“ (за цикл публікацій, присвячених захисту Дунайського заповідника та боротьбі з корупцією в Міністерстві екології України в газеті „Українська Столиця“) та „Незалежність“ Національної та Київської спілок журналістів. Випускник програми „Розвиток та довкілля“, започаткованої Фондом Рокфеллера та Програми короткотермінових досліджень Інституту Кеннана.

На вашу думку, до якої міри глобальне потепління є нормальним природнім явищем, а до якої воно зумовлене людською цивілізацією?

Циклічні коливання температури, безумовно, існують, і зараз цілком ймовірно, що ми спостерігаємо початок „теплої“ частини циклу. Але у той же час будь-яка грамотна людина знає, що глобальні екологічні процеси розвиваються поступово, зазвичай малопомітно для одного покоління. Людина ж впливає на довкілля дуже масштабно і дуже швидко, так що природа не встигає згладжувати ці впливи. Тому, якщо політики не почнуть всерйоз відповідати на екологічні виклики сучасності, буде нам усім непереливки.

Чи існують для України специфічні екологічні загрози у зв'язку з географічним розташуванням, порівнюючи з іншими країнами Європи?

Не знаю, наскільки для Європи власлива загроза опустелювання, але Україна таку загрозу має. Зокрема, в Херсонській області є так звані Олешківські піски, фактично – пустеля (доцільність їхнього заліснення, пожежі у цих штучних лісах тощо – це окрема тема). Повені, які чимало лиха наробили в Європі, цього року наробили лиха й в Українських Карпатах та областях, через які течуть потім карпатські ріки. Нагадаю, що Україна ще не встигла оговтатися від попередніх повеней – 2001 та 1998 років. А для південної частини країни характерні суховії та пилові бурі. Неодноразово сотні (не десятки, а сотні!) населених пунктів через бурі, обледеніння та снігопади залишалися без електропостачання. Так що бережи нас, Боже, від нових стихій.

У нещодавній статистиці Україна посіла 10 місце у світі за викидами парникових газів. Це доволі песимістичний прогноз щодо майбутнього, чи не так?

А може бути й ще гірше. Підприємствами-забруднювачами володіють ті ж люди, які керують країною, зо-

крема – народні депутати. Досить назвати прізвище мільярдера, одного із ставлеників магнатів Рината Ахметова. Про відділення влади від бізнесу в Україні багато говорять, але нічого не роблять для реалізації цього принципу.

Спеціалісти часто закидають чиновникам недосконалість законодавства щодо охорони культурної спадщини. В чому саме вона полягає?

Це для культурних людей пам'ятки архітектури – культурна спадщина. А для наших нуворисів – будівлі, які заважають освоювати вигідний будівельний майданчик. Прибутковість будівельного бізнесу в Україні сягає 300%. Навіть з урахуванням гігантських хабарів, які забудовники змушені виплачувати за відведення земельної ділянки і дозвіл на проведення робіт, прибутки – величезні, й ніяка „спадщина“ капіталістів тут не зупиняє.

Як би ви характеризували інформування української та світової громадськості про незаконні заходи в екополітиці України?

Словом „ніяк“. Інформування як такого немає. На шпальти газет і в телефір потрапляє або вигідна чиновникам інформація, або та, яку вдається буквально вигризти журналістам та екоНУО. Організація „ЕкоПраво-Київ“ разом з міжнародною „Артікл-ХІХ“ провела дослідження свободи екологічної інформації (www.ecoport.org.ua). Воно ще раз підтвердило, що Україні заслужено виносять „догани“ на кожній зустрічі сторін Організації Конвенції (яка якраз і вимагає від учасниць надавати широку екоінформацію). Останній раз Україні зробили „організаційне попередження“ цього року в Ризі.

В Україні повинна діяти „Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 роки“. Як не дивно, а замість створення нових

заповідників приватизуються саме території, які мали заповідатися. З чого це неприховане грабування почалося?

Воно й не припинялося. Ласих до заповідних територій вистачало й у Радянському Союзі. В незалежній Україні об'єктами посягань були і є майже всі заповідники й національні парки. А з останніх „наїздів“ варто відзначити спробу захопити майно та територію національного парку „Синевир“ (<http://h.ua/story/117038/>).

Президент України нещодавно особисто долучився до справи створення Канівського біосферного заповідника і видав відповідальним особам доручення, яке вони проігнорували. Як справа продовжується далі?

Ніяк. Лише після виходу моєї статті про майже повну бездіяльність (<http://h.ua/story/117829/>) лісівники поскаржилися на мене до редакції. Ми, мовляв, дубів рубати у майбутньому заповіднику не збиралися.

Добре, дорогі лісівники, тут я може й помилився. Але ж ви так нічого й не зробили для головного – створення власне біосферного заповідника. Оце – головне. І за це вас треба звільняти з роботи (звичайно, не рядових лісників, а начальство).

За останніх двадцять років клімат земної кулі різко змінився, доходить до великих температурних перепадів. Чи прогнозували фахівці кліматичні аномалії 20 років тому?

Прогнозували, і навіть раніше. Варто почитати доповіді Римського клубу. Але людина така тварюка – не хоче вірити тому, що їй не подобається. Недарма народ каже: поки грім не вдарить, мужик не перехреститься.

Наскільки точно можна визначити клімат на десять років наперед?

Доволі точним є лише прогноз погоди на три дні. Чим далі – тим він має менший відсоток вірогідності. Так і з кліматом загалом. Таких матема-

тичних моделей, таких комп'ютерів, які врахують усі чинники, ще не створено й не скоро створять. А народні прикмети часто уже не працюють. Вони ж склалися тоді, коли не було ні атомних станцій, ні мільйонів автівок, ні шести гребель на Дніпрі.

Хоча в пересічній людини є інформація про її особистий вклад до потепління, все ж таки вона ніяк не може позбутися буденних речей, що полегшують їй життя, але поступово нищать навколишнє середовище... Чи є шанс, щоб запобігти тотальній еко-катастрофі?

На дорогах України за часи Незалежності загинуло більше людей, ніж у війні СРСР з Афганістаном. Але водії й надалі порушують правила дорожнього руху. Людська свідомість так влаштована, що ніхто на себе цю, бачену на власні очі аварію не приміряє. А от коли через такі порушення постраждає гаманець або відберуть права – то це спрацює. От тільки немає у нас ні сильної політики контролю за дотриманням цих правил, ні вагомих штрафів.

А якщо повернутися до потепління, то підвищення плати за воду і встановлення лічильників набагато дієвіші за плакати та агітки. Воду й, відповідно, енергію, потрібну для її очищення та подачі у будинки, починають економити.

Втім, пропаганда має бути, але у нашого уряду руки до цього в найближчі роки 20 точно не дійдуть.

Деякі радикали загрожують, що внаслідок зміни в Україні клімату на м'якший треба готуватися до змін у вирощуванні овочів та фруктів, в тому числі й до змін українських страв. Абсурдне чи реальне це твердження?

Так воно вже відбувається. Споживання річкової риби в Україні відчутно зменшилося. Зокрема, й через те, що вона гине під час задух, які у свою чергу провокуються й (факторів багато) високими температурами. До речі, за виведення стійкого до шкідників сорту бананів українські вчені отримали премії ще кілька десятків років тому. Тоді банани збиралися вирощувати у теплицях. Тепер будуть вирощувати у відкритому ґрунті. От тільки землю ця культура дуже виснажує, майже як соняшник чи ріпак, який просто заповнив останнім часом українські поля.

Тема:

ЛІТНІ ЛИХА

Одне одного варті

Не знаю, може, це й не про екологію, але мені чомусь здається, що все-таки про неї. Екологія — це ж, грубо кажучи, наука про взаємозв'язок живих організмів з навколишнім середовищем, правильно? Тобто живий організм, котрий розуміє, що він живий саме завдяки сприятливому довкіллю, не буде плювати в криницю, з якої, можливо, доведеться пити, і вирубувати дерево, на якому, можливо, доведеться повіситися.

► Тим часом населення України значною мірою складається з організмів, голови яких давно перетворилися на смітники. На тих смітниках, поширюючи нестерпний сморід, догнівають рештки забутих традицій предків, неперетравлених новочасних теорій, політичних ідей, моральних законів і просто здорового глузду. І в цьому полягає наша головна екологічна проблема: якщо в голові організму загіджено, то він, цей організм, навіть свідомо не бажаючи того, загідить і своє навколишнє середовище.

Повінь, яка наприкінці липня на-

крила Західну Україну, сама по собі нібито належить до іншої категорії нещастя. Малі діти знають: повінь – це стихійне лихо. Але спосіб, у який ми „долали” наслідки цього стихійного лиха, якраз продемонстрував катастрофічний стан, так би мовити, екології наших душ. Спостерігаючи за діями влади і „простих людей”, я відчував... ні, не обурення, бо на нього вже немає сил. Радше холодну, апатичну ненависть: „Коли ж вас нарешті всіх позмиває у відкрите море, – зі скреготом зубовним мріяв я, – так щоб і сліду вашого мудацького на землі не залишилося”. Втім, у певному (а саме – в дослідницькому) сенсі повині мені навіть допомогла. Бо вже не перший рік мене мучило питання: хто б переміг у фіналі чемпіонату світу з паскудства – українська влада чи український народ? Завдяки повені тепер можна впевнено стверджувати: нічия.

Загалом далекий від вершин світової поезії російський класик Ніколай Некрасов у своїй загалом дурнуватій поемі „Кому на Русі жить хорошо” вивів одного цікавого персонажа – князя Утятіна. Внаслідок підсиленої хворобою розумової неповносправності цей князь ніяк не може прийняти до відома, що кріпосне право вже скасоване, тож продовжує поводитися так, наче всі навколишні землі разом із селянами й досі належать йому. У супроводі численної свити Утятін ходить чужими господарствами і роздає пришепелкуваті накази: як треба орати, як сіяти, як косити... Звісно, селяни могли б послати його подалі або й плюнути йому в остогидлу морду, але родина князя вмовила простодушних мужиків підтримати цю гру – щоб не завдавати прикрощів хворому: хай, мовляв, доживе бідака що йому там залишилося у світі своїх псевдовладних фантазій. Так і співіснують: князь дає доручення уявним кріпакам, уявні кріпаки, ховаючи іронічно-співчутливі посмішки, знімають шапки і відповідають: „будет исполнено”. Від цієї гри, може, й не було б великої шкоди, але князь час від часу згадує про свої „розпорядження”, відповідно селянам доводиться витратити сили на видимість діяльності і навіть розгравати сцени покарання винних.

Президент Ющенко від князя Утятіна відрізняється тим, що має лопату. Чи ліс горить, чи село затопило – президент бере лопату в руки і приступає до ліквідації наслідків. Цього разу особливо пощастило селу Черногузи на Буковині: там, крім Ющенка, працював на славу ще й міністр обо-

рони Єхануров, який власноручно підвозив цемент під президентську лопату, яка своєю чергою заливала фундамент під новий будинок. Преса і телебачення зафіксували цей урочистий момент для історії. Зараз, коли я пишу ці рядки, від трудового подвигу президента минув тиждень. Тиждень, протягом якого світило сонечко, мовби закликаючи будівельників пошвидше закінчити розпочату президентською лопатою справу. Але президент разом з охороною і телекамерами поїхав, тому єдине, що вдалося зробити за цей тиждень – це засипати землею згаданий фундамент, бо, як виявилось, у тому місці має бути зовсім не будинок для постраждалої сім’ї, а нова сільська дорога. Сподіваюся, бодай з дитми, яких того ж дня екстрено відправляли з Чернівців у Крим на відпочинок, все гаразд. Хоча підстави для побоювань є: оскільки наш Утятін забажав зробити дітям свято особисто і негайно, то відповідальні працівники половили всіх, хто не встиг заховатися, і, користаючись нагодою, без медичної перевірки запакували до потяга. Лікарі мусили на око визначити, що 750 дітей здорові, без вошей і глистів. Щоб не завдавати прикрощів президентові.

У принципі, самої лицемірної метушні навколо цілої „вертикалі влади”, приймання „дорогих гостей” і стояння перед ними з олігофренічними посмішками на ширину камерної параші цілком достатньо, щоб глибоко зневажати народ, який так себе поводить. Але моему народові цього було замало. Один мій народ, котрий торгує на розташованому в річковій долині Калинівському ринку, так і не подумався за багато років застрахувати свій товар від повені, а інший мій народ, котрий має вантажівки, запропонував торговому народові свою допомогу у вивезенні незастрахованого товару: 500 доларів за кілометр – і вивозь, скільки зможеш. Мій народ миттєво утричі підняв у відрізаних стихією районах ціни на хліб і питну воду. Мій народ в особі вертолітників швидко зорієнтувався, що безкоштовно наданий державний вертоліт – це також засіб заробітку, і почав дерти по 150 гривень з пасажирів за можливість долетіти до лікарні чи місця роботи... Одне слово, мій народ довів, що цілком заслуговує на свою владу – ясна річ, як і вона на нього.

Вірус споживацтва: лікування не передбачене

Українці таки захворіли, всерйоз і надовго. І, що найгірше, без особливих сподівань на одужання. Тому що імунітету до хвороби не мали, на відміну від потенційної схильності. Добрих ліків замало, лікарів ще менше, а хворі на них і не чекають, бо, як це часто буває із подібними хворими (від алкоголіків до шизофреніків), вони відчують себе цілком здоровими людьми. Хворобі ще й назви до пуття не дали. Люди з Заходу прозвали цю хворобу „синдромом affluenza“, тобто достатку.

➤ В масовий обіг поняття увійшло наприкінці 90-х, коли найпрогресивніші з американців спромоглися винести проблему над-над-надмірного споживання своїх співгромадян на телебачення. Пізніше за мотивами серії телепередач вийшла книга колективу авторів (Джон де Грааф, Девід Ванн, Томас Х. Нейлор) під назвою „Affluenza. The all-consuming epidemic“. Автори обіграли слова „affluenza“ та „інфлюєнза“ (хвороба, що свого часу викосила чималу частину Європи), натякаючи, що пристрасть до споживання не менш небезпечна для суспільства. Чому й привели кількості сторінок прикладів – від масового ожиріння та депресій до явних ознак екологічної кризи. Кілька років тому книга вийшла російською мовою, але під іншою назвою – „Потреблятьство: болезнь, угрожающая миру“. Росіяни звели соціальну хворобу у площину (а)моральної поведінки суспільства, і з цим можна погодитися. Однак, соковитий термін через свою явну абсценти́сть важкувато використовувати у дискусіях, тож, допоки хтось дотепніший не запропонує адекватний український аналог, пропонуємо вживати визначення „вірус споживацтва“.

Суспільство споживання

Вочевидь, вірус цей розповсюджується по Україні темпами осіннього грипу, про що свідчать цифри економічних видань. Попри звичку жалітися на життя та прибіднятися, так звані пересічні українці, якщо вчитатися у повідомлення зі стрічок економічних новин, живуть не так вже й погано. Наприклад, минулого року ними було придбано півмільйона нових автомобілів, і це значно більше, ніж позаторік, але менше, ніж слід очікувати наступ-

ного року. Число абонентів мобільного зв'язку перевищило 50 мільйонів (тобто більше, ніж власне населення країни), причому ще три роки тому їх було вдвічі менше. Не скаржаться й ювеліри – минулого року українці придбали понад 20 мільйонів одиниць ювелірних прикрас із золота, срібла та дорогоцінних каменів, загальною вагою біля 90 тонн. При цьому споживання цих цяцок зросло на третину у порівнянні з попереднім роком. Можна й надалі наводити статистику з різних галузей, та боюсь, це втомить читача. І так видно: „тенденція, однак...“ Після довготривалого періоду спочатку відвертих злиднів, а потім вимушеного аскетизму радянської доби, який змінився суворим „етапом початкового накопичення“ раннях 90-х очікувана ера товарного достатку таки прийшла в Україну. Облишимо питання якості товарів, захисту прав споживачів тощо (це окрема тема), але одне очевидно: суспільство споживання, про необхідність побудови якого так довго говорили ідеологи ліберальної економіки, в Україні народилося. Нині воно стрімко розвивається, вже проявляючи усі належні йому „дитячі хвороби споживацтва“ – відчутний ріст шопоманії (нестримного бажання здійснювати покупки), брендова залежність, формування світогляду під впливом реклами та „джинси“ (пропагандистських матеріалів, закамуфльованих під сюжет новин).

Купа майбутнього непотребу

Соціо-психологічні аспекти цих хвороб також варті окремого аналізу. Зупинимось на екологічних. Найочевиднішим з них є стрімке зростання обсягів побутових відходів (ТПВ). У по-

рівнянні із радянською добою (в часи радянського тотального дефіциту обсяг ТПВ на радянську душу становив близько 100 кг на рік, з яких більше половина припадала на органіку, попросту кажучи – на об'їдки) обсяг побутового сміття, який припадає на одного українця зріс більш ніж удвічі, і нині сягає близько 220 кг в рік. Це значно менше, аніж у Європі (в середньому 400-500 кг на душу) чи, тим більше, в Сполучених Штатах Америки (від тонни до двох на кожного американця). Однак це дуже багато, коли врахувати, що підприємств з комплексної переробки сміття практично не існує, і майже весь обсяг (близько 10 мільйонів тонн щороку) осідає на кількох тисячах звалищ, легальних та несанкціонованих. У структурі відходів усе більшу частину займають полімерні матеріали (пластикові пляшки, поліетиленові пакунки тощо) та комбінована упаковка з паперу, фольги та пластику. В природі вони не розкладаються десятиліттями, проте добре горять, виділяючи десятки отруйних елементів. Сучасна ж система просування товарів надає велике значення упаковці товару. Адже упаковка вже давно перестала бути просто засобом фасування та зберігання продукту – це тепер атрибут, подекуди чи не більш важливий за власне товар (приклади – дорогий алкоголь та косметика). Відтак, український споживач, як і його західний побратим, несе з магазину чи супермаркету купу майбутнього непотребу – з тією різницею, що не знайомий (та й не готовий) навіть до азів поводження із ним (на кшталт славнозвісного сортування відходів, яким захоплюються наші свідомі громадяни, буваючи за кордоном, хоч у просунутих „зелених“ цей захід викидає все більший скепсис).

Привабливість українського „ринку сміття“

До отримання незалежності уся система „waste management“ (себто „управління відходами“) в Україні складалась з чотирьох сміттєспалювальних заводів, мережі заготівельних контор з прийому макулатури, металобрухту й скла, та сміттєзвалищ за містами. Переварити сміттеву навалу ця система була апріорі не в змозі. Два сміттєспалювальні заводи невдовзі взагалі закрились, два інших також варто було б закрити, адже їхні викиди є вкрай небезпечними. Натомість необхідно витратити мільярди гривень на рекультивацию древніх, ледь не піввікових переповнених міських звалищ, на побудову систем комплексної переробки відходів, на навчання населення правильному поводженню з відходами. Зрушення є, наприклад, підприємці непогано вирішують питання прийому макулатури (до 50% обсягу утворення). Щодо інших вторматеріалів, то справа значно гірша – не більше 10% по окремих видах, по багатьох – просто нуль. Український „ринок сміття“ є дуже привабливим для іноземних фірм, що спеціалізуються на цьому бізнесі. Але, але... Їх цікавить насамперед „збирання вершків“ – отримання

ексклюзивного права на вивіз сміття від фірм та населення. Це і є те золоте дно, на якому, наприклад, робить бізнес легендарна італійська мафія. Щодо переробки сміття – то це зовсім не прибуткова справа, і займатися нею ніхто не кватиться. Хіба що виробники обладнання для спалювання відходів оббивають пороги наших мерій. В багатих країнах спалювання сміття стає непопулярним через екологічну небезпеку, тому й мусять представники цієї індустрії шукати нові ринки. Інші спритники намагаються канали для заведення в Україну власних відходів. На початку 2000-х було створено кілька схем, за якими з Європи збирався токсичний непотріб з промислових підприємств, і під виглядом промислової сировини завозився в Україну. Про деякі з таких схем суспільство принаймні дізналось. Йдеться про справу „кислих гудронів“ (відходів нафтопереробки), тисячі тонн яких у 2001–2004 рр. з території Угорщини були завезені на Львівщину, а звідти і в інші регіони держави. Ще більшого розголосу набула справа „преміксів“ – речовин невідомого походження, вочевидь, суміші різних відходів, перемелених у порошок. Їх протягом 1999–2004 рр. з тієї ж Угорщини завозили в Украї-

ну. Згодом на території прикордонного Закарпаття знайшли понад 1000 тонн цих порошоків, причому знаходились вони навіть у таких місцях, як подвір'я сільської школи чи двір хлібокомбінату. За чутками, чимало „преміксів“ було затоплено в закарпатських ставках чи закинуто у лісові хащі. Попри шум громадськості і преси, завіряння посадовців найвищого рангу, відходи ці залишилися в Україні, а виконавці злочинів аж ніяк не постраждали. Ті, хто займаються справою імпорту відходів в Україну, впевнені – названі епізоди лише елемент добре налагодженої системи...

А кому можна подякувати за повені?

Аби повірити в те, що проблему побутового сміття в Україні в майбутньому хоч якось вирішати, треба бути невиліковними оптимістами. Бо поки що народ наш ставить до природи як до звалища, яке здатне прийняти будь-який непотріб. Аби переконатися у цьому, варто проїхатись вздовж гірських річок, в які селяни сиплють лантухи сміття.

Катастрофічні повені, що сталися на Західній Україні цього літа, в черговий раз, але, боюся, ненадовго привер-

Фото: Микола Сіренко

такі руйнівні наслідки через „людський фактор” – вирубку лісів на схилах Карпат, видобування піску та гравію у руслах річок, захаращення потічків тощо. Найприкріше у цій ситуації те, що на недовгий термін після потопу захисникам довкілля нададуть трибуни, оприлюднять їхні заяви, надрукують коментарі, але мине зовсім недовгий час, і суспільний інтерес знов буде переключений на політику та шоу-бізнес у всьому його спектрі.

Парадоксальна виходить ситуація. Населення ніби добре усвідомлює гостроту екологічних проблем – бо ж вважає їх найбільшою загрозою для України. Принаймні, за підсумками загальнонаціонального опитування „Безпека України – ймовірні загро-

Фото: Олег Супруненко

Чи можливо зацікавити людину споживаючу замислитися, скажімо, про так званий екологічний слід від кожного товару? Якось фахівці розрахували шлях, який подолала коробочка йогурту від виробника до споживача – вийшло 4.000 кілометрів?

зи”, що провів Фонд „Демократичні ініціативи”, серед найбільших загроз для країни у найближчі 10 років 67% населення визнали екологічні катастрофи. Проте не варто тішитися ілюзіями щодо високого рівня екологічної грамотності українців. Це, скоріш, просто інтуїтивно вірне відчуття небезпеки. Бо у цьому ж опитуванні наслідками глобального потепління переймається значно менше народу (51%), і це свідчить якраз про низький загальний рівень екологічної грамотності. Ще складніше повірити, що колись зміниться народне ставлення до природи як до безмежного супермаркету. Наразі це ставлення вже дуже очевидно проявляється у прагненні „сильних” захоплювати для себе найгарніші ділянки ще не спаскудженої природи. Битва за них має місце скрізь – від Карпат і Волині до Донбасу (важко повірити, але ще жива природа є й там). Київ,

» нули загальну увагу до екологічної ситуації в країні. Громадські діячі з природоохоронного руху за кілька днів після того, як сталася трагедія, заявили – її причина не стільки в природних факторах, скільки в тому, що в Україні досі не існує державної екологічної політики, а те законодавство, що маємо, практично не виконується.

На тлі глобальних кліматичних змін, через які кількість повеней, буревіїв, раптових екстремальних змін погоди збільшилася в кілька разів, країна виявилася неготовою до таких викликів. Навіть гірше – руйнівна діяльність людини в оточуючому середовищі посилюється, ну а Природа у боргу не залишається. От і нинішні повені мали

Крим, чорноморське узбережжя – тут без коментарів. Слід зауважити, що й „пересічні громадяни” не відстають у прагненні відхопити смачний шматок природи „під бурячки”. Якщо не для себе, то з метою перепродати тим же „сильним”.

Екологічні сліди товарів

В таких умовах сподіватися на глибше сприйняття екологічних проблем – наївно. Чи можливо зацікавити людину споживаючи (Homo sapiens consumens – термін, вигаданий ще наприкінці 1950-х) замислитися, скажімо, про так званий екологічний слід від кожного товару? Нині „зелені” вчать враховувати реальну вартість кожного предмету, що ми купуємо. Скільки відходів утворилося при виробництві цього товару (для будь-якого можна сміливо помножити його вагу на 10; проте є рекордсмени – грам золота обійшовся природі принаймні в тонну ґрунту, який витягли з надр, кожен карат алмазу „важить” кілька тонн промерзлої тундри чи землі з-під тропічного лісу)? Скільки на нього пішло води (часом тонни на кожну дрібничку, яку ви придбали під час приступу шопполії)? Палива (якось фахівці розраховували шлях, який подолала коробочка йогурту від виробника до споживача – вийшло 4.000 кілометрів)? Чи багато людей в країні, кредо якої „Моя хата скраю” можна виносити на державний герб, готові обмежити себе, дізнавшись про істинну ціну оцієї чи отієї яскравої штучки? Але вони, скоріш за все, й не дізнаються. Газети про це практично не пишуть, розумних „зелених” книг вони й задарма не читатимуть, ну, а телевізор – точно промовчить. Бо ж там, на блакитних екранах, свято споживання не припиняється. Я навіть не про рекламу – що тут поробиш, комерційні канали задля неї й існують. Та коли на єдиному Національному телеканалі, із самого народження кволому і сірому, жодними реформами не покращеному, замість хоч однієї еко-просвітницької програми на тиждень йдуть щоденні „Світські хроніки” (хто не в курсі – це безкінечний портрет тих, хто має самоназву „еліта”, в інтер’єрі з їхніх улюблених машин, вин та „ексклюзивних” цяцьок ціною в річний бюджет середньої школи), розумієш: наша вірусна хвороба – це надовго, якщо не назавжди.

REACH – півкроку вперед

► Громадяни Європейського Союзу щоденно стикаються з десятками тисяч хімічних речовин, а про те, який, властиво, їхній вплив, бракує елементарної інформації. Майже всі відомі нині хімікати, а їх приблизно 104 000, були вперше вироблені ще до 1981 року. Такі „існуючі” речовини, як їх часто називають, ніколи прискіпливо не тестувалися, щоб можна було точно визначити їхню шкідливість. Вже більше інформації маємо про 3500 нових речовин, що з’явилися на ринку після 1981 року. Та все ж про більшість хімічних речовин ми знаємо надто мало: наскільки вони алергенні, канцерогенні, чи пошкоджують вони гени. А вони входять до складу багатьох продуктів, якими ми щоденно користуємося: фарби, пластмаса, косметика, килими, меблі, іграшки, автомобілі... Їх можна знайти навіть там, де їм геть не місце – у нашій крові, у ще ненароджених немовлят, у материнському молоці, у воді, атмосфері й землі.

Хімічна промисловість, одна з найбагатших промислових галузей ЄС, довгі десятиліття не несла практично жодної відповідальності за безпечність своїх продуктів. Виробники не зобов’язані були доводити, що їхні продукти не є шкідливими, навпаки, це держава (своїм коштом) повинна була ці речовини тестувати і визначати їхню безпечність. Все це причини, які змусили Європейський Союз розпочати роботу над реформою хімічної політики. І після багатолітніх дискусій у жовтні 2003 року Європейська комісія представила пропозицію директив, а 1 червня 2007 року почали діяти правила для хімічного контролю речовин – легіслатива, відома під назвою REACH (Registration, Evaluation, Authorization of Chemicals). Її прийняття тривало 9 років і спровокувало одну з найбільших лобістських битв в історії Євросоюзу. З одного боку інвайронментальні організації, науковці та лікарі, а з другого – сильна хімічна промисловість.

Хімічні корпорації замовили ряд досліджень, які давали доволі песимістичні прогнози. Наприклад, дослідження, що проводилися фірмою Artur D. Little і визначали, які наслідки матиме REACH для німецької хімічної промисловості, прогнозували втрату 2,35 мільйонів робочих місць та пониження ГДП на 6,4 %. Подібні жакливі пророцтва були вдало використані для залякування політиків і суспільства, всупереч тому, що провідні німецькі економічні інституції дане дослідження, а зокрема, його методику, піддали глибокому сумніву. „Цифри, якими оперувала у минулому хімічна промисловість, були, м’яко кажучи, перебільшеними”, – такими словами прокоментував дані про збитки хімічної промисловості навіть комісар Гюнтер Вергойген, який зазвичай заступається за промисловість. Тому у 2003 році було опубліковано офіційні дані про наслідки REACH, спільно опрацьовані Європейською комісією та заступниками хімічної промисловості. REACH мав би за 11 років від започаткування діяльності коштувати 2,3 млрд. євро. А його медичні позитиви – як мінімум 50 млрд. євро. Та, незважаючи на ці дані, тиск на послаблення REACH посилювався і був більшим ніж під час прийняття будь-якої іншої легіслативи.

Завдяки агресивному лобі хімічної промисловості за ослаблення REACH, рамки для заміни декотрих із найбільш небезпечних хімічних речовин їхніми безпечнішими альтернативами залишилися без змін. Принцип профілактичної обережності дає REACH потенціал позбутися тих найнебезпечніших хімікалій у нашому повсякденному житті. На жаль, лише одна третина відомих хімічних речовин підпадає під REACH, а з них у випадку 60 відсотків виробники не зобов’язані з’ясовувати, безпечні вони чи ні. І надалі будуть дозволеними канцерогенні, мутагенні, токсичні речовини, хоч є безпечніші і доступні альтернативи.

REACH встановив цілі також у галузі розвитку альтернативних методів тестування на тваринах. Виробники, наприклад, змушені будуть ділитися даними, отриманими від тестування на тваринах, аби таким чином запобігти їхньому дублюванню, а також повинні надавати перевагу тестуванню in vitro. Кожні три роки Європейська комісія буде оцінювати методи тестування та легіслативні вимоги в цій галузі.

Незважаючи на багато недоліків, REACH є першим кроком на шляху до нових підходів щодо контролю хімічних речовин – виробники повинні доводити нешкідливість своїх продуктів і декотрі найбільш небезпечні речовини будуть змушені замінити їхніми менш шкідливими альтернативами. REACH також дозволить громадськості вимагати інформацію про використання шкідливих речовин у продуктах. Список таких речовин ЄС опублікує у 2009 році.

Ян Фрайдінгер, Прага

Фото: Богдан Колчак

Якою ціною?

Розвиток світових технологій йде величезними темпами. Однак годі сподіватися, що за техногенні помилки і промахи минулого нам не доведеться дорого платити. Можливих варіантів лише два: реалізувати проекти очищення вже сьогодні — хоча й дуже дорого — або відкласти вирішення проблеми „на потім“, коли технології стануть дешевшими, і надіятись, що природі і здоров'ю людей не буде завдано шкоди, або ж її ніхто не помічатиме.

➤ З 1991 року (коли Чехословаччину, після 23 років „тимчасового перебування“, покинули радянські окупаційні війська) до кінця 2007-го чеська держава заплатила за ліквідацію екологічних збитків у 60 покинутих військових базах 1,353 млрд. чеських крон (85 млн. доларів). Ішлося, зокрема, про очищення земель та підземних джерел від нафтопродуктів. Держава платить подібні суми і за очищення та озеленення територій, де десятиліттями на поверхні добувалося вугілля, на хімічних заводах. Ще перед приватизацією підприємств та шахт на початку 90-х уряд держави взяв на себе зобов'язання, що „старі екологічні

навантаження“ буде вирішено державним коштом — на гроші, отримані від приватизації.

Нещодавно, згідно з таким зобов'язанням держави, завершено унікальний екологічний проект — очищення від сполук діоксинів частини території хімічного заводу „Сполана Нератовіце“, що розташований північніше Праги. Проект унікальний і за технологією, і за співвідношенням ціни та ваги небезпечних речовин. За те, щоб знищити кілька десятків грамів діоксинів, державі довелося викласти 3,3 млрд. чеських крон, тобто 206 млн. доларів!

Діоксини — одні із найнебезпечніших хімічних сполук, які можна собі уявити.

Для отруєння організму людини достатньо отримати денну дозу більше 5 пікограм (1 pg = 10-15 kg) на кілограм ваги. Якщо говорити простіше, для дорослої людини небезпечною є денна доза понад 350 пікограм.

Приблизно один пікограм важить одна бактерія, значить, для людини небезпечний діоксин, вага якого дорівнює вазі 350 бактерій...

Небезпечні діоксини дуже малої концентрації можна створити і в домашніх умовах. Вони виникають як побічний продукт горіння пластмаси, коли згорання відбувається при низькій температурі. На хімзаводі „Сполана Нератовіце“ в середині 60-х у цеху A1420

виробляли промисловим способом пестициди для сільського господарства. Про те, що побічним продуктом виробництва є діоксини, спочатку ніхто не знав. Діоксини в дуже високих концентраціях накопичувалися в промислово-му пилі, стінах, підлозі і ґрунті, а також – в організмах робітників (у жирових тканинах). Коли в робітників цеху масово почалися серйозні захворювання шкіри та рак, і було знайдено причину, керівництво заводу лінію виробництва пестицидів згорнуло, а цех закрили і обгородили. Це був 1968 рік. Аж до падіння комуністичного режиму в 1989-му проблеми цеху A1420 були засекреченими – незважаючи на те, що за кількасот метрів від заводу стояли перші будинки. Роки свободи винесли тему „старого екологічного навантаження” на публічне обговорення, але для „Сполани” це не принесло жодних зрушень.

Вирішальним імпульсом стала повінь літку 2002 року. Вода з рік затопила Прагу, десятки міст і сотні сіл. Масу води не втримало і русло Лабе, що протікає містом Нератовіце. Частина хімізаводу опинилась під водою, і уряд вголос заговорив про ймовірну небезпеку, що хімікати покинуть територію заводу і попливають вниз по течії Лабе – до дальших промислових міст країни та у велике німецьке місто Дрезден.

Коли вода спала, було вирішено не чекати наступної стихії. Державний контракт у грудні 2002-го довірили британській „TSCR”, яка мала досвід з великими екологічними проектами, та її дочірній чеській компанії „BCD CZ”.

„TSCR” і „BCD CZ”, згідно з ліцензією, є одними з власників американської технології, яка вже допомогла провести деконтамінацію заражених хімікатами ґрунтів у США, Австралії, в Іспанії.

Коли пластмаса згорає в печі при високій температурі, діоксини не виникають. В подібний спосіб можна ліквідувати і діоксини: при високій температурі вони перетворюються на нешкідливі речовини. У випадку цеху A1420 потрібно було ліквідувати діоксини в бетонній підлозі цеху, в ґрунтах (аж до рівня ґрунтових вод), а також у стінах, перекриттях та в іржі всіх металевих конструкцій: все це вагою майже 44.000 тон. Спалити таку масу в печі – нереально.

Технологія „BCD CZ” дає інші можливості. Над цехом побудували своєрідний саркофаг, до нього підключили мега-потужну вентиляційну насосно-фільтраційну систему потужністю 200.000 кубометрів повітря на

Таємниці зеленої електроніки

» Обсяги відходів виробництва електроніки щороку по всьому світу зростають космічними темпами. Йдеться приблизно про 20-50 мільйонів тонн у рік. Якби такий річний обсяг відходів електроніки завантажити в поїзд, то його довжини було б достатньо, щоб охопити земну кулю. Відходи електроніки – найшвидше зростаюча частка побутових відходів (ТПВ), де найбільшою проблемою є мобільні телефони та комп’ютери, строк служби яких драматично скорочується. У розвинених країнах він скоротився до двох років, а, наприклад, у 2004 році подібного товару було продано 674 мільйонів одиниць, що є на неймовірних 30 відсотків більше ніж у 2003 році. Полімерні матеріали, фталати, бром, ртуть, свинець, кадмій, шестивалентний хром, бромовані вогнестійкі добавки (БВД) – це не весь перелік небезпечних токсичних речовин, які знаходяться у старих комп’ютерах та мобільних телефонах. Європейська директива RoHS заборонила використання деяких із вказаних речовин у нових виробів та, на жаль, не всіх. А електроніка, яка містить у собі токсичні речовини, дуже швидко стає токсичними відходами, які неможливо безпечно переробити. Зазвичай такі відходи осідають на сміттєзвалищах у Південно-Східній Азії, Індії чи Африці. Контроль у 18 європейських портах, проведений у 2005 році, виявив, що 47 відсотків відходів, призначених для експорту, включно з відходами електроніки, були нелегальними.

Тому не дивно, що лише у Делі, куди за рік потрапляє 10-20 тисяч тонн таких відходів, на їх обробці працює 25 тисяч людей. Дуже часто в системі „управління відходами” у таких країнах працюють діти, які вдихають отруйні діоксини, фурані й інші токсичні речовини, які виділяються під час плавлення та спалювання електронних компонентів з метою екстракції дорогих металів.

Якби виробники відповідали за свої продукти від початку і аж до кінця їхньо-

Фото: Greenpeace

го „життя”, це змусило б їх виробляти такі продукти, які б краще надавалися для переробки і строк служби яких був би набагато довшим. Це і є таємниця зеленої електроніки. Адже вирішувати проблему відходів електроніки експортом у менш розвинені країни, де немає узаконених норм охорони навколишнього середовища і працівників, не можна.

Ян Фрайдінґер, Прага

» годину – щоби під час робіт нічого не потрапило в навколишнє середовище. Стіни, цеглу і бетон розібрали всередині саркофагу механізми та робітники в скафандрах. Далі все було змелено на дрібні шматочки. Металеві частини було очищено від діоксинів у печі при температурі 700 градусів, а решта забруднених залишків потрапила на одну годину в ротаційну піч діаметром 160 сантиметрів та довжиною 18 метрів. При температурі 600 градусів – без доступу повітря – з печі виділявся 1% конденсату, в якому, крім інших речовин, містилися й діоксини, а все решта вже було деконтамінованим. Серцем технології „BCD CZ” у сумнозвісному цеху A1420 заводу „Сполана Нератовіце” були два реактори об’ємом по 10 кубометрів. В них діоксиновий конденсат змішувався з олією, кухонною сіллю і каталізатором, а всю масу на чотири години залишали при температурі 350 градусів під тиском 6-10 bar. Результат? Залишилися та ж кухонна сіль і вуглець. Діоксини зникли.

Щоб знищити кількадесят грамів діоксинів, довелося від початку 2003-го впродовж року тестувати придатність технології, півтора року додати всі необхідні дозволів, півроку будувати саркофаг та монтувати технологічну лінію. А сама обробка 44.000 тон контамінованих матеріалів тривала майже два роки. І все це коштувало 206 млн. доларів! Керівництво „BCD CZ” тепер планує наступні проекти. Одним із них може стати очищення ґрунтів від діоксинів на хімзаводі „Хемко Стражске”, що в Словаччині, за кілька десятків кілометрів від українського кордону. Але роботи ще вистачає і в „Сполана Нератовіце”: за кількост метрів від уже неіснуючого цеху A1420 стоїть закинуте виробництво ртуті, під яким, як прогнозує експерти, знаходиться близько 150 тонн ртуті.

Боротьба з екологічною спадщиною хімзаводів, отруєних і забруднених земель – справа не лише ідеалістів, але й достатньо прибутковий бізнес. Не дивно, отже, що ця сфера приваблює і шахраїв. Нещодавно виявлено одну чеську фірму, яка взяла на себе обов’язок очистити якусь забруднену територію під Прагою і отримала неمالі гроші. Після кількох місяців вибухнув скандал – виявилося, що шахраї лише перевезли ґрунт на інше місце.

Богдан Копчак, Прага

Відкладемо на завтра вирішення проблеми зміни клімату?

Цього літа в українських новинах постійно лунають тривожні повідомлення: в червні Львівською областю пройшов сильний буревій, зруйнувавши будинки, інфраструктуру та забравши людські життя; в серпні було затоплено тисячі будинків на Західній Україні внаслідок тривалих дощів, загинули люди; тепер на півдні та півночі бушують лісові пожежі.

» Люди кажуть, що „природа збожеволіла”. Співробітники Міністерства надзвичайних ситуацій визнають, що однією з причин є глобальні зміни клімату. Як же пов’язані екстремальні природні лиха з глобальним потеплінням та чи можна запобігти цьому в майбутньому?

Спостереження вчених за змінами клімату свідчать, що за останні 50 років середня температура на планеті піднялася на 0,7°C. На перший погляд це здається незначною зміною, бо ми звикли, що погода часто міняється. Але насправді середня температура на Землі була сталою протягом останніх століть і для кліматичної системи планети такі зміни спричиняють серйозні наслідки.

ІІ з останніх 12 років (1995–2006) були зафіксовані, як найтепліші з початку вимірювання температури (1850). Рівень Світового океану почав зростати з 1960-х років і до 2007 року піднявся на 0,17 метри. Супутникові дані свідчать, що арктичні льодовики тануть зі швидкістю 2,7% в десятиріччя, з таненням влітку до 7,4%. Це все прояви змін, що вже відбуваються.

По всьому світі на одних територіях зафіксовано посилення засух та подовження їхньої тривалості, на інших – більшу кількість й інтенсивність опадів та затоплення. В океанах також зафіксовано збільшення інтенсивності тропічних циклонів та ураганів.

В Україні, за даними Міністерства надзвичайних ситуацій, за 2001–2005 роки кількість та масштабність природних стихійних лих збільшилася майже вдвічі в порівнянні з кінцем минулого сторіччя.

Вчені, що входять до міжнародної групи при ООН по вивченню змін клімату, впевнені, що основною причиною змін у глобальній кліматичній системі є саме збільшення концентрації парникових газів у атмосфері. Накопичуючись, вони втримують більше тепла в атмосфері. Спрацьовує ефект парника – сонячне світло проходить крізь скло, але затримується всередині парника, нагріваючи повітря.

Основними джерелами парникових газів є спалювання газу, нафти та вугілля в енергетиці, промисловості та транспорті. За останнє сторіччя концентрація парникових газів у атмосфері збільшилася на 35%. Сьогоднішня концентрація CO₂ в атмосфері є найбільшою за останні 650 000 років.

Прогнози наслідків зміни клімату в Центральній та Східній Європі

Глобальна зміна клімату не асоціюється в пересічних людей з місцевими проблемами, але якщо викиди парникових газів будуть продовжуватися без обмежень, то вже до кінця сторіччя умови життя скрізь на планеті кардинально зміняться. Для країн Центральної та Східної Європи прогнозується збільшення кількості та масштабності екстремальних природних явищ, таких, як буревії, шторми, сильні зливи, засухи, теплові хвилі. Це буде призводити до значних руйнувань будівель та інфраструктури.

Підвищення температури триватиме. В Україні до кінця сторіччя середня температура літку буде +24...+25°C (зараз +18...+19°C), взимку – +2...+4°C (зараз -3...-5°C).

При цьому збільшуватимуться різкі коливання температур від дуже високих до низьких.

Внаслідок кліматичних змін флора та фауна буде переміщатися в бік полюсів. В Україні клімат південних та східних областей набуватиме ознак напівпустелі (зараз це степи), в той час, як північні області набуватимуть ознак степу (зараз лісостеп). За таких швидких змін у кліматичних умовах багато рослин не встигнуть адаптуватися і будуть приречені на вимирання та зникнення.

А питна вода?

Ще одна проблема – це забезпеченість питною водою. Прогнозується, що кількість опадів у більшості регіонів улітку зменшиться на 35-40%, взимку зменшиться на 20%. Річний стік річок до кінця сторіччя може зменшитися на 10-20%, а у південних та східних регіонах Європи – навіть до 50%. Як наслідок – зниження врожайності в сільському господарстві та необхідність переходу на інші культури та технології вирощування.

Через підняття рівня Світового океану морські прибережні території, що лежать низько над рівнем моря, можуть бути затопленими, а сильні шторми є загрозою для існуючої інфраструктури. Наприклад, в Одесі є місця, розташовані 5 метрів нижче рівня моря, тому місто входить до переліку портів світу, що можуть значно постраждати від зміни клімату.

Вже до кінця сторіччя до 3 млрд. людей по всій планеті потерпатимуть від нестачі питної води, 100 млн. людей страждатимуть від щорічного

Україна імпортує більшість енергоресурсів, але використовує їх неефективно. Україна – друга в світі за обсягами використання енергії на одиницю ВВП. Лише в Конго промисловість є ще більш енергоємною. Енергозбереження також сприятиме покращенню конкурентоспроможності українських підприємств.

затоплення прибережних територій. Тому в Україну й в інші країни середніх та північних широт можуть почати мігрувати люди з територій, які стануть непридатними для проживання. Це переважно країни Африки, Азії, малі острівні держави.

Необхідно знижувати викиди парникових газів

Попередженням негативних наслідків зміни клімату є поступове скорочення викидів парникових газів. Наступного року в Копенгагені планується прийняття наступної міжнародної угоди про скорочення викидів парникових газів, яка почне діяти одразу

після завершення першого періоду дії Кіотського протоколу. В рамках нової угоди країни повинні взяти на себе значно більші зобов'язання по скороченню викидів, ніж це було в перший період дії Кіотського протоколу.

Скорочення викидів повинні бути на такому рівні, щоб обсяги світових викидів парникових газів почали знижуватися з 2015 року і скоротилися вдвічі, в порівнянні з 2000 роком, до 2050 року. Для групи індустріально розвинених країн потрібно знизити викиди парникових газів на 25-40% від рівня 1990 року до 2020 року та на 60-80% – до 2050-го.

Колишній провідний економіст Світового Банку, а зараз радник прем'єр-міністра Великої Британії Ніколас Стерн порахував, що за існуючими вже сьогодні технологіями, для попередження зміни клімату необхідно витратити до 1% світового ВВП на рік. Натомість бездіяльність призведе до втрати світового ВВП до 5-20% щорічно.

Українські екологічні організації стверджують, що для України заходи боротьби зі зміною клімату є необхідними в будь-якому разі. В першу чергу, запровадження енергозбереження та поступовий перехід на відновлювані джерела енергії будуть сприяти енергонезалежності країни. Україна імпортує більшість енергоресурсів, але використовує їх неефективно. Україна – друга в світі за обсягами використання енергії на одиницю ВВП. Лише в Конго промисловість є ще більш енергоємною. Енергозбереження також сприятиме покращенню конкурентоспроможності українських підприємств.

Зменшення викидів парникових газів є також позитивним для населення, адже при зменшенні спалювання палива зменшуються викиди інших забруднюючих речовин в повітря. А економія енергії в побуті ще й зберігає кошти.

Громадські організації вимагають, щоб уряд цілеспрямовано взяв курс на стабілізацію викидів парникових газів до 2020 року. Тобто утримання рівня викидів 2006 року до 2020 року з подальшим скороченням у майбутньому. Ми повинні реагувати на зміни, що вже відбуваються в природі, і робити все можливе вже сьогодні, щоб не дочекатися, коли буде занадто пізно.

7 „проблемних“ природних чудес України

Кожному п'ятому природному об'єкту в Україні, який номінувався в конкурсі „7 природних чудес України“ загрожує небезпека знищення. Для деяких номінантів загроза актуальна вже далеко не перший рік. Спільно з громадськими природоохоронними організаціями, оргкомітет конкурсу планує розпочати Всеукраїнську кампанію порятунку 100 найцінніших природних куточків країни.

З 31 жовтня 2007 року по 21 серпня 2008 року в Україні тривав Всеукраїнський конкурс „7 природних чудес України“, ініційований відомим громадським та політичним діячем Миколою Томенком. Метою конкурсу є привернення уваги до природних об'єктів України, які можуть зацікавити не лише українського, а й закордонного туриста.

Серед номінантів на привабливий статус „природного чуда“ - гори, печери, лісові та вулканічні масиви, озера, річки, видатні дерева та багато іншого. На початку конкурсу, кожна з областей номінувала власні об'єкти. І вже 7 лютого 2008 року з усієї України було відібрано 100 об'єктів-кандидатів. Шляхом інтернет-голосування, що відбувалось до 7 липня, із 100 претендентів було вибрано 21 об'єкт, серед яких і визначено переможців. Ними стали Національні природні парки „Подільські Товтри“ та „Синевир“, Дністровський каньйон, Оптимістична печера, Буковинські водоспади, Балаклавська бухта з мисами Айя та Фіолент та перлина степові України – регіональний ландшафтний парк „Гранітно-Степове Побужжя“.

Переглянувши перелік номінантів конкурсу, представники громадських організацій, які не перший рік займаються охороною природних скарбів України, зробили тривожне відкриття. Багато унікальних природних об'єктів, що входять до складу ста претендентів на звання „природних чудес України“, давно привертають увагу природоохоронців. На жаль, це відбувається не тільки через їхню виняткову природну та естетичну цінність, а ще й тому, що багато з номінантів знаходяться в небезпеці. Так, загроза знищення на-

висла над кожним п'ятим із 100 та над кожним третім із 21 обраного об'єкта-претендента. В деяких випадках ця загроза настільки відчутна, що вже до дня оголошення результатів конкурсу окремі об'єкти можуть припинити своє існування. Наприклад, острів Гард, що знаходиться в каньйоні р.Південний Буг, уже зараз затоплений водами Олександрівського водосховища, яке наповнюється для сумнівних у наш час потреб енергетики.

У зв'язку з цим Національний екологічний центр України (НЕЦУ) звернувся до оргкомітету конкурсу з пропозицією перетворити сам конкурс на Всеукраїнську кампанію порятунку всіх „природних чудес“. Говорячи про природну цінність всіх об'єктів-претендентів, не можна замовчувати інформацію про загрози, що заважають їхньому збереженню. Очевидно, що найкрасивіші природні куточки найбільше притягують забудову та інші негаразди, адже багато хто прагне одноосібно заволодіти ними або ж заробити на них гроші. Зараз конкурс є свого роду шансом підняти обговорення проблем кожного з цих дійсно найкращих куточків країни на Всеукраїнський рівень. Саме це і стало основною думкою звернення до Миколи Томенка. Зі свого боку НЕЦУ та інші громадські організації висловили готовність надати цій кампанії всі багаторічні напрацювання та матеріали щодо кожного з окремих випадків та залучити своїх експертів.

На прес-конференції, що відбулася 21 липня в Києві, голова НЕЦУ Ігор Сіренко зазначив, що „Принаймні ці 100 найцінніших об'єктів мають бути збережені на 100 відсотків“. Після звернення природоохоронців Микола Томенко оприлюднив заяву, в якій повністю

погодився з надісланими йому пропозиціями. Крім того, від себе оргкомітет конкурсу зобов'язався провести спільний круглий стіл за участі Міністерства охорони навколишнього природного середовища України (Мінприроди) та громадських організацій. З цією ініціативою Микола Томенко вже звернувся до Мінприроди.

Після прес-конференції до природоохоронців почали звертатись люди з усіх куточків України і повідомляти, що номінанти з їхніх регіонів також мають проблеми. Тож вимальовується така ситуація, що незабаром нам усім доведеться рятувати щонайменше половину „природних чудес“.

Об'єкти-претенденти на звання „7 природних чудес України“, яким загрожує знищення (Топ-7).

1. Жуків острів, м.Київ.

Входить до сотні претендентів. У 1999 році на цій місцевості площею в 1630 гектарів було створено ландшафтний заказник „Острів Жуків“. Таким чином „Острів Жуків“ став найбільшим заказником Києва. Але він визначний не лише своїм розміром – тут ростуть вікові дуби, яких в Україні залишилось зовсім мало, мешкають рідкісні види тварин, такі, як горностай та орлан-білохвіст. У 2007 році Київська міська рада скоротила площу заказника до 196 га, а решту земель вилучила з його складу і роздала під забудову елітними маєтками. Наразі тривають кілька судових процесів проти цих рішень, але жоден з них поки не дійшов логічного завершення. Тож кожен наступний день може стати днем, коли на Жуковому острові почнуть пиляти дерева і копати котловани під будинки.

Регіональний ландшафтний парк „Гранітно-степове Побужжя” на Миколаївщині

2. Гранітно-степове Побужжя

Регіональний ландшафтний парк „Гранітно-степове Побужжя” на Миколаївщині входить до 21 претендента на номінацію „7 природних чудес України”. На його території знаходяться три природні об’єкти, учасники конкурсу. Це „Бузькі пороги”, „Перлина Побужжя”, Урочище „Гард”. Вже багато років триває боротьба з боку громадськості, науковців і всіх свідомих українців проти затоплення цієї місцевості, що не має аналогів у світі, Олександрівським водосховищем Ташлицької гідроакумулюючої станції. Вже зараз значна частина острова Гард – останньої козацької столиці і цінного археологічного об’єкту – знаходиться під водою.

3. Унікальний півострів Кінбурнська коса”, Миколаївська область.

На півострові розташований однойменний регіональний ландшафтний парк (РЛП) – одна з найцінніших заповідних територій України. Це також

і ключова територія для більшості мігруючих птахів Європи, чий сезонні перелети відбуваються вздовж р. Дніпро. Вже не один рік тут триває напружена боротьба за створення національного природного парку. Натомість чиновники Миколаївської області, підраховавши вартість тутешньої землі (а коса є останньою незабудованою частиною чорноморського узбережжя), планують її забудову. Минулого року, під виглядом затвердження меж населених пунктів, розташованих тут, від РЛП було відлучено частину земель. Реакція на це рішення з боку громадськості була досить однозначною: наразі триває судовий процес. А тим часом підприємці теж не гають часу, і вже планується забудова відчужених ділянок.

4. Дунайський біосферний заповідник, Одеська область

Дунайський біосферний заповідник, частина міжнародного біосферного резервату, – одна з найважливіших

територій для європейських птахів. У цьому випадку природоохоронній громадськості довелось об’єднати свої зусилля у запеклій боротьбі проти сумнозвісного будівництва суднохідного каналу Дунай–Чорне море через гирло Бистре. Але канал було таки збудовано. Зовсім скоро очевидним фактом стала його економічна недоцільність для України, але щороку гирло продовжують поглиблювати й надалі, згубно впливаючи на природу Дунайського біосферного заповідника. Крім того, противники заповідника не дають спокою адміністрації та охороні заповідника, на яку регулярно відбуваються напади і навіть спроби скасувати заповідник та вилучити його землю для інших потреб. Доказом того, що доля Дунайського біосферного заповідника знаходиться на вістрі ножа, є хоча б те, що 21 липня, під час проведення пресконференції з приводу „проблемних природних чудес”, щодо цієї ділянки тривали два судові засідання.

Річка Десна

Жуків острів

Деснянська оболонь

5. Деснянська оболонь. Річка Десна (Київська, Чернігівська області)

Остання велика рівнинна річка України, що залишилась незарегульованою та зберегла у природному стані заплаву. НЕЦУ ініціював створення Національного природного парку „Подесіння” в межах усієї збереженої заплави р. Десна у Київській та Чернігівській областях. Але мальовничі краєвиди заплави р. Десна наразі поступово псуються будівництвом котеджів. Дедалі частіше тут починають нові будівництва. Крім цього, саме тут розташоване і найбільше в Україні самозахоплення природних земель (17 гектарів), проти якого вже понад півроку ведеться боротьба контролюючих органів всіх рівнів.

Ідея створити тут національний природний парк наразі підтримана всіма державними структурами, від місцевих рад до Секретаріату Президента України. Вже є навіть спеціальне рішення комітету Верховної Ради України. Єдині ж, для кого ідея створення тут національного парку стоїть як кістка в горлі, – землевласники.

6. Озеро Синевир, Закарпатська область

Не можна мовчати і про проблеми найбільшого озера Закарпаття. Саме зараз на території національного природного парку, до якого входить Синевир, неподалік самого озера, ведеться будівництво невідомих об’єктів. Відомо, що будівництво здійснюється самозахопленням, без погоджень і правовстановлюючих документів на землю. Втім, роботи й досі не зупинені, хоча проводяться вже більш як місяць.

7. Балаклавська бухта з мисами Айя і Фіолент, м. Севастополь

Територія, що розглядається конкурсом, незабаром має стати заказником „Каранський”, про це навіть прийняті відповідні рішення. Водночас, генеральним планом міста тут передбачено спорудження колосального рекреаційного центру, що знищить дачами і готелями всю тутешню неповторну природу. В Севастополі проти проектів забудови проводяться масові акції протесту, але ніхто не прислухається до думки громадян.

Зрозуміла річ, що це лише декілька названих із усіх проблемних об’єктів. Перелік можна ще довго продовжувати...

Діряві легені української столиці

Київ хворий. У його „зелених легенях“ утворилися величезні дірки, які ростуть з дня в день, незважаючи на запевнення чиновників, що Київ залишається найзеленішою столицею Європи. У ці запевнення тим важче повірити, що на твоїх очах учора ще зелений газон перетворюється на заасфальтовану автостоянку, а на місці улюбленого гаю вже риють котлован і забивають палі під чергову висотку.

➤ До речі, про висотки. Якщо їхати з лівого берега мостом Метро – хоч тим же метро, хоч автовою – то у оздобленні смарагдових парків, що вкривають крутий правий берег, побачите дві пам'ятки. Зліва милуватимуть око куполи Києво-Печерської лаври. А от з правого боку виткнеться із радісної зелені осоружна бетонна вежа. Це, мабуть, одна з найвідоміших київських новобудов, так званий „дім у Маріїнському парку“. У тому самому парку, з іншого боку якого знаходиться будинок Верховної Ради та резиденція президента України – Маріїнський палац. Хто тільки не клявся „розібратися“ із скандальним будівництвом, хто тільки не обіцяв (й той же Ющенко, зокрема) „обрізати“ (змусити забудовників зменшити кількість поверхів, щоб не стирчали так над історичним Києвом) нахабну висотку, та усе закінчилося пшиком. Так і стоїть тепер (і успішно обживається попри космічні ціни на квадратний метр) пам'яткою політичної імпотенції та всеперемагаючої корупції.

Трохи про хороше

І усе ж прогулянка чередою верхніх парків уздовж Дніпра залишається одним із найприємніших і найцікавіших маршрутів для киян та гостей міста. Від Володимирської гірки з її пам'ятником князю Володимирі-хрестителю переходите через Європейську площу до Арки дружби народів, яка відкриває парк „Хрещатий“. Далі повз Музей води, через Місток закоханих переходите до Миського саду з його Зеленим театром. І, нарешті, залишивши унизу стадіон „Динамо“, потрапляєте у вже згаданий „Маріїнський“. На кожному повороті алеї – чудові оглядові майданчики, з яких відкривається панорама лівого

берега, Дніпро з його мостами, Поділ. Поки що відкривається. Бо є купа бажаючих забудувати схили до самого урізу води. З великим скрипом громадськості та Постійній комісії Київради з питань екологічної політики вдалося у минулому році пролобіювати створення пам'яток природи місцевого значення „Дніпрові кручі“ та „Замкова гора“, які, сподіваюсь, хоч трохи позбавлять апетиту бажаючих викинути рядок із відомої пісні про вечірній Київ.

Також свіжі успіхи мають природоохоронці у заповіданні старих дерев. Так 17 липня ц.р. сесія Київміськради прийняла рішення про оголошення пам'ятками природи місцевого значення ще 7 вікових дерев. Матеріали (наукові обґрунтування, картографію, узгодження тощо) підготували відомі громадські організації Київський еколого-культурний центр та Дружина охорони природи „Зелене майбутнє“. Серед цих семи дерев – два 200-річних ясени, що ростуть на території Софії-Київської, 500-річний дуб по вул. Черкаській, старий ясен по пров. Лабораторному, кілька вікових верб. Тепер у Києві взято під охорону вже близько 50 місць, де ростуть вікові дерева, з них найвідоміші і найстаріші – 700-річний дуб Крістера і 500-річна липа Петра Могили. Своєї черги на взяття під охорону чекають ще близько 30 старих київських дерев, матеріали на які поки не хочуть погоджувати землекористувачі, на території яких ці дерева ростуть, зокрема, – пансіонат „Конча-Заспа“, Видубецький монастир, Покровська церква, і – о, парадокс, – Інститут ботаніки НАН України.

„Скверогриз ненаситний“

Як бачите, розділ „хороше“ закінчився швидко. Рішення про заповідання

дерев – швидше виняток, експерти очікують від нової, обраної на позачергових виборах цієї весни Київради, продовження антиекологічної політики. Адже політичний розклад київського „парламенту“, майже не змінився. Київрада минулого скликання заслужила у екологів масу прізвиськ на кшталт „Паркова міль“ або „Скверогризи“. Яскравим прикладом екополітики Київради та її виконавчого органу – Київської міської державної адміністрації, стала історія із заказником „Жуків острів“. Це дійсно острів на Дніпрі, у південній частині Києва. Там росте (мабуть, уже треба писати „росло“) чимало рідкісних рослин, водилися горностай і видра, бобер і кам'яна кунія, ласка, енотоподібний собака, ондатра, червонокнижний орлан-білохвіст, рідкісні комахи... Рішенням Київради від 22 серпня 2007 року територію цього заказника скорочено з 1630 гектарів до... 196(!). Вивільнені гектари швиденько були роздані під „оздоровчі комплекси для афганців“, „клуби юнг“ тощо. Насправді ж – під котеджі та різноманітні розважально-відпочивальні елітні заклади. У списку отримувачів земельних наділів можна знайти представників майже усіх політичних сил. Під тиском громадськості прокуратура врешті-решт спромоглася оскаржити це рішення Київради. Але суди різних типів та інстанцій раз по раз приймають ухвали на користь дерібанщиків. Виконавчий директор Національного екологічного центру України Віктор Мельничук вважає, що прокуратура свідомо „провалює“ суди один за іншим, щоб пошвидше пройти усі щаблі судової системи до Верховного суду включно, після рішення якого оскаржити дерібан Жукова острова буде неможливо.

Фото: Івана Грешлик

» А судді хто?

Чому ж природоохоронці так упевнені у тому, що рішення суду буде не на їхню користь? Для цього варто пригадати події вересня 2006 року. Ось що писав тоді УНІАН: «Київська міська рада дозволила віддати під котеджну забудову 11 га зеленої зони між с. Троєщина та річкою Десенка у Деснянському районі столиці. Таке рішення підтримали 28 вересня на сесії 69 депутатів Київської ради. 9 депутатів проголосували проти цього рішення і 12 утримались. Згідно з прийнятим рішенням, 11 га на березі Десенки передаються товариству індивідуальних забудовників „Десенка“ для будівництва житлових будинків котеджного типу з об'єктами соціально-побутового призначення... У зв'язку з цим будуть внесені зміни до Генерального плану Києва та проекту планування його приміської зони на період до 2020 р., а саме територію, яка передається цим рішенням, буде вилучено з зеленої зони та переведено до території садибної житлової забудови.

Відповідні зміни також будуть внесені до „Програми розвитку зеленої зони міста Києва до 2010 р та концепції формування зелених насаджень в центральній частині міста“. Ось такий скромний кооперативчик, заради якого і Генплан переробити не ліньки. Ще б пак, адже 80 членів „Десенки“ – не аби хто. А – судді Верховного суду України та працівники цієї поважної установи. За оцінками експертів вар-

тість земельної ділянки на одного „десенківця“ склала приблизно півмільйона доларів. Це – тоді, у ще доінфляційному 2006-у. От і метикуйте самі, на чію користь буде ставати так гарно підмазана Феміда – на бік захисників природи, чи на бік „Київради ім. Черновецького“.

Шмат собі відкраю...

Від краю до краю...

Ріжуть і рвуть сквери та парки в усіх без винятку районах і частинах столиці. У Голосіївському – нещодавно створений на папері, але так і не позначений в натурі Національний природний парк „Голосіївський ліс“, а ще більше – ті ділянки зеленої зони, які попри титанічні зусилля природолюбів до нацпарку так і не включені, у Солом'янському – однойменний парк та Совські ставки, на лівому березі стоїть ґвалт навколо озера, які засипають – знову ж під забудову. Така доля, наприклад, судилася озеру Лебедине, яке розташоване у трикутнику вулиць Кошиця, Драгоманова та проспекту Бажана неподалік станції метро „Харківська“. І ще, і ще, і ще... А у центрі символом Антиприроди став паркан на вул. Богдана Хмельницького (колишня Леніна), розташований у трьох хвилинах ходу від Київради. Ще три роки тому тут, біля театру Російської драми та входу в метро „Театральна“, зеленів сквер. Київрада, яку тоді очолював ще Олександр Омельченко, віддала його під будівництво торгового центру. Кияни обурились, і довгий час воювали зі

забудовниками. Леонід Черновецький, ставши новим мером та привівши до Київради свою команду, пообіцяв рішення про забудову скверу скасувати. Але паркан стоїть і досі, через щілини видніються купи будматеріалів та жмути бур'янів. Будувати – бояться, але віддати землю назад під сквер – не поспішають. А раптом таки вигорить. І навіть те, що нижні поверхи майбутнього торгцентру доведеться фактично ставити на перекриття вестибюлю станції „Театральна“, забудовника не зупиняють.

Хто напише „Білу книгу“ про київську природу?

На теледебатах, які передували останнім виборам до Київради, я поцікавився у представників БЮТу та Блоку Кличка: „Коли ж буде створена „Біла книга“ злочинів проти природи столиці?“ Тобто, зібрана докупи інформація про те, хто, коли, скільки і за чиєї підтримки ухопив собі столичної земельки, відрізав від парку чи скверу. З прізвищами, датами, назвами фірм, і – партійною приналежністю. Щоб краще нам, виборцям, орієнтуватися на чергових виборах. Чіткої відповіді я не отримав. Чи не тому, що у довгих списках кандидатів навіть опозиційних до команди Черновецького сил є ті, хто заробляє на торгівлі зеленими легеньями української столиці? Виходить, шукати письменників „Білої книги“ доведеться деінде. От тільки де саме?

Крапля, цінніша за золото

„Що тобі сподобалося в Парижі найбільше?“ — запитав у хлопчика поважний добродій.
„Водопровідний кран“, — відповів той без вагання, піднімаючи на нього великі блакитні очі. Тим добродієм був не хто інший, як колишній директор UNESCO Федеріко Майор Сарагоса. А хлопчиком, який до нього зайшов у кабінет — дитина з Марокко, яке разом із Північним Китаєм, Середньою Азією та Північною Мексикою належить до сумної зони засухи.

» Вже двадцять років тому про критичну ситуацію з питною водою попереджували малюнки — вони зображали маленьке безпорадне негрєня з великими очима і надутим животиком, по якому повзали всюдисущі мухи. Те, що воно голодне та спрагле, здогадувалися всі. Наочний приклад, як може виглядати світ, якщо люди не почнуть ставитися до природи делікатніше. Результат? Негрєня залишилося спраглим, його батьківщина стала ще біднішою (і це всупереч тому, що їй надають регулярну допомогу, яка приходить завжди „ззовні“), а люди, яких на синій планеті стає все більше й більше, поводяться з природою так само, як і раніше, якщо не гірше. Для мене завжди було загадкою, чому популяція зростає з космічною швидкістю саме там, де найбільше людей помирає від голоду, спраги, хвороб і де йде війна. Так чи інакше, фактом залишається те, що людство у минулому сторіччі встигло розростися втричі і води витрачає в шість разів більше.

Хоча дві третини земної поверхні складаються з води, дев'яносто сім відсотків — вода солоня. Прісна, яка є необхідною для нашого життя, знаходиться на обох полюсах, в підземеллі, ріках та озерах. Фахівці стверджують, що людина має доступ лише до одного відсотка прісної води взагалі. Єдиний спосіб вижити — берегти ресурси і не забруднювати їх. Звучить просто, але насправді виглядає так, що для легковажкої істоти, якою є людина і яка не вміє вчитися на своїх помилках — це справа просто фантастична. Щороку від наслідків забрудненої води помирає чотири мільйони дітей. Європа, Сполучені Штати та економічно процвітаючі країни Близького Сходу воду очищують. Можуть собі на це дозволити. А як із цим дають собі раду країни, в яких немає коштів для нових технологій (про зацікавлення годі й казати)? І як переконати тисячі індусів, що виконують свій ритуал у бідному Гангу з усім, що до нього зливають, що для світу і для тієї ж релігії буде кориснішим, якщо вони спочатку збудують очисники, а купуються в ньому пізніше? І що він все одно буде священним і кожен з нього вийде здоровішим та кращим? Бій з вітряками чатує на кожному кроці. Побачимо, доки матінка Земля терпітиме набридливу людину.

Не купуйте атлас!

Проблема води торкається не лише країн третього світу, які не зв'язані ніякими екологічними пактами, або міжнародними угодами про обмеження від-

» ходів, що випускаються у ріки та моря. Історія про те, що природа перетворилася на васала, була написана безліч раз. Згадаймо випадок Аральського озера, яке колись вважали морем. Четверте найбільше джерело прісної води в світі зазнало збитків тільки тому, що товариші перевернули світ догори ногами, тобто озеро догори дном. Вирішили вирощувати бавовну там, де вона до того часу ніколи не росла. А ще захотілось їм вирощувати багато... дуже багато... найбільше бавовни в світі. Ось тому в ім'я білих жмуків і жертвували Аральським озером. Велике, прекрасне, синє, з рибою і рибалками. Відвели притоки, зволожили бавовну, поля з рисом і – гоп! ... Аральське озеро опинилося в комі, з якої його вже ніхто не виведе. Протягом останніх двох десятиріч воно втратило дві третини води. Рівень озера впав на більше ніж двадцять метрів, солоність води в шість разів збільшилася. Рибки поздохали, рибалки повийжджали, села повимирали. Квітуха країна стала пустелею, змінилися кліматичні умови. Відповісти на запитання, чому товариші не скористалися тим, що Аральське озеро пропонувало у вигляді риболовлі, не зможе ніхто. Озеро полягло, наче радянський солдат. В ім'я ідеї. Мегаломанський проект з надлюдськими зусиллями та катастрофічними наслідками. Шановні! Якщо плануєте придбати атлас, не робіть цього. Це не буде доброю інвестицією. Аральське озеро з кожним днем щезає. Будь-яка карта в момент, коли ви її купуєте, вже не актуальна. Щоб купити атлас, треба зачекати. Невдовзі синьої плями між Каспійським морем та річкою Іртиш не стане зовсім.

З водою поволі трапляється те, що трапилося з нафтою. Синє золото, яке все далі цінніше, стає дохідною складовою частиною продажу та купівлі. В когось воно є, в інших – немає. А ті, кому його не вистачає, попереджають про це всіма можливими способами. Цьогорічне ЕХРО відбувається під знаком води. Іспанці оголосили конкурс на найбільшу водну фієсту в світі. У Сарагосі зараз все капає, тече, булькає та бризкає, щоб відвідувачі усвідомили, що живої води стало мало. Якщо вам здається, що таким чином ми її скоріше втрачаємо, то помиляєтесь. Все тут продумано з огляду на життєве середовище. А далі? Вода поки що на нашій планеті є. Проблема в тому, що її вже не багато і не кожному вона дістається. Проте можливості існують. В людини є один козир у рукаві. Може, привозити живі краплі з Марсу?

Для китів настануть кращі часи?

» Щороку китобійна флотилія японського риболовного агентства виходить у Південний океан для того, щоб знову вилловити сотні китів у китовому заповіднику. Буцімто з науковою метою. Насправді ж йдеться про досить погано замасковане комерційне китоловство, на яке, окрім всього іншого, виділяються і державні дотації.

Впродовж останнього століття комерційне китоловство винищило більшість популяції китів по цілому світі. За деякими оцінками, від 1925 р., коли в море вийшло перше китобійне судно, до 1975 р. було вбито більше ніж 1,5 млн. цих ссавців. Китобійний промисел, який спричинив кризу, відмовлявся від будь-якого обмеження своєї діяльності, незважаючи на те, що деякі види китів вже опинилися на межі винищення. Міжнародна китобійна комісія (МКК), орган, що займається регулюванням вилову китів, опинилась під тиском світової громадськості та у 1986 р. оголосила всесвітній мораторій на комерційний вилов китів. Після цього сім із дев'яти китоловних країн до 1990 р. припинили свою китобійну діяльність. Утім, Норвегія та Японія скористалися кількома пробілами у забороні і дотепер продовжують займатися комерційним китоловством. Японія ловить китів під виглядом „наукових досліджень“, незважаючи на те, що китове м'ясо потім із прибутком продається на базарах. Способи вбивання, до того ж, далеко не відповідають стандартам, встановленим для убою господарських тварин. Протягом останніх років обидві держави агресивно домагаються повної відміни мораторію на вилов. Особливо Японія активно веде „китову дипломатію“, купуючи голоси країн, що розвиваються (Бенін, Габон, Тувалу і Науру), які їй мають допомогти у лобіюванні власних інтересів на ґрунті МКК.

Гарпуни – не єдина небезпека

При цьому китам загрожує не тільки вилов. Завдяки людській діяльності, стан океанів та морів за останнє півстоліття радикально змінився. Зміни клімату, зменшення озонового шару, токсичне забруднення та надмірне риболовство загрожують цілісності екосистеми в океанах, зокрема планктону, тобто організмів, які лежать

в основі всіх океанських харчових ланцюгів. Дуже небезпечним є також розповсюдження пестицидів ДДТ та поліхлорованих дифенілів, які можуть викликати розлад функції розмноження та ослаблення імунної системи китів. Жир китів з деяких регіонів є настільки контамінований, що його можна класифікувати як токсичні відходи! Фахівців непокоїть також шум, який спричиняє морський транспорт, пошуки нафти, газу та інших видів сировини. Все це може порушити нормальну поведінку китів, вигнати ссавців з їхніх місць, втрутитись у їхню комунікацію та вплинути на успішність процесу розмноження, який у китів відбувається дуже повільно.

Заповідник: японській науці вступ заборонено

Дивно, як такі розвинуті країни, як Японія, Норвегія, і останнім часом Ісландія, які не потребують ані м'яса, ані жиру китів для свого життя, є охочими за допомогою дипломатичних та фінансових важелів підтримувати партикулярні інтереси китобійного промислу, з яким пов'язана лише невелика група людей. Японія, яка вилловлює найбільшу кількість китів, при кожному виході в море своєї китоловної флотилії потрапляє перед світовою громадськістю у конфузну ситуацію, прикидаючись, що вилов у кількості багатьох сотень китів їм потрібен для наукових цілей. При цьому науковці у цілому світі можуть досліджувати китів і без завдання їм шкоди. За допомогою даних із супутників та аналізу ДНК, отриманої від живих ссавців, можна досягти набагато комплексніших результатів, ніж розтином трупів. Винищення китів є непридатним методом для вивчення поведінки ссавців, тобто галузі, яка науковців цікавить більше всього. Тому нікого не дивує, що японські „дослідження“ за багато років свого існування не принесли практично жодних результатів, і сама МКК їх визнала безцільними.

Щороку японська флотилія вирушає далеко на південь, через увесь Тихий океан, до вод Антарктиди. На перший погляд такий далекий шлях здається абсурдним, однак мотив зрозумілий. Три чверті всієї популяції китів знаходяться у південній півкулі, а китобі-

йний промисел потребує до них доступу у випадку поновлення комерційного вилову у повному масштабі. Тому „Грінпіс“ просуває ідею офіційного визнання т.зв. Антарктичного китового заповідника – справжнього заповідника, де був би заборонений щорічний японський вилов.

Тиск збільшується

У 1994 р., коли був оголошений китовий заповідник у Південному океані, Японія реагувала збільшенням квоти вилову на 100 китів. У 2005 р. Японія представила контрверсійний план підвищення квоти вилову смугастиків малих у два рази, а також доповнення до меню фінвалів та горбатих китів, що знаходяться під загрозою зникнення. Однак відбулась ціла серія протестів громадськості та дипломатичний тиск багатьох країн світу (зокрема, з боку США та Австралії), тому в 2007 р. Японія повідомила про тимчасове припинення планів забою 50 горбатих китів у наступному сезоні. У грудні 2007 р. коаліція 31 країни надіслала дипломатичний демарш, засуджуючи комерційне китоловство. Від того часу японський уряд проявляє певні ознаки занепокоєння. Японський прем'єр у січні 2008 р. був навіть вимушений захищати позицію Японії в парламенті. У травні 2008 р. було викрито величезний скандал: найкращі і найдорожчі шматки м'яса китів контрабандою провозилися на берег, продавалися приватним особам, а гроші від цих торгових операцій прямували до кишень китоловів. Громадська думка починає відвертатись від китобійців, ЗМІ не шкодують критики за витрачання грошей платників податків, що йдуть на підтримку економічно нерентабельного китоловства. Зрушення відбулись і всередині МКК. Деякі ключові держави змінюють свою позицію для того, щоб вирішити патову ситуацію між охоронцями китів та країнами, що хочуть їх ловити. Здається, для китів нарешті настають кращі часи.

Мартін Клоубек, Прага

Фото: архів

Дари моря: для людини – порятунок, для моря – знищення?

► Сіфуд – це загальна назва продуктів моря. Морепродукти, які є основним джерелом білків для понад мільярда людей, здобули світову популярність і продаються, як „здорова альтернатива“ м'ясу. Звісно, споживання все більшої кількості риби не є здоровою альтернативою для наших морів та океанів. За даними ООН, 75% популяцій промислових видів риби на межі повного вичерпання.

Сучасний контроль світової риболовлі опинився в жорсткому трикутнику рибної промисловості, рибних менеджерів та міністерств, відповідальних за рибний промисел. Більшість продавців не цікавиться питаннями риболовлі. Хоча вони продають величезну кількість риби та інших морських продуктів, але над тим, що популяції цих тварин у всесвітньому масштабі іноді на межі загибелі, вони не замислюються.

Актуальною є необхідність створення тиску на супермаркети для того, щоб вони прийняли довготривалу обмежувальну політику закупівлі морепродуктів та усунули з полиць магазинів продукти з морських тварин, які знаходяться під найбільшою загрозою знищення й ті, яких ловили деструктивними риболовними техніками. В Чехії, у рамках кампанії Грінпіс, вже заплановано створити Червоний список плодів моря, тобто перелік риб та інших тварин, які щоденно пропонують супермаркети, причому деякі, ймовірно, виловлені без належного контролю. Перелік буде створено на основі найновіших наукових знань і до нього увійдуть риби, життєвий цикл яких робить їх уразливими перед рибальським тиском, наприклад, якщо їх виловлюють, коли вони не встигають дати потомство, або у випадку, якщо їхній вид належить до вичерпаних популяцій, або ж їх виловлюють такими темпами, що популяції будуть незабаром цілком винищені. Іншим чинником є риболовні методи (вибухові речовини, отрути і т.п.), які використовуються при виловлюванні окремого виду, знищуючи при цьому інші морські організми та їхнє життєве середовище.

Міжнародний Червоний список морепродуктів містить двадцять видів тварин, серед яких знайдемо й такі, які можна купити в супермаркетах, наприклад, тріску, щуку, хокі, вугра та різні види тунця і акули. Цей список має стати основним орієнтиром для створення довгострокової обмежувальної закупівельної політики супермаркетів. Більше того, існують критерії, на основі яких можна розпізнати компанії, які ловлять неконтрольованим способом (зосереджуються на дуже вразливих видах; ловлять в глибинних пластах; використовують неадекватні риболовні техніки; нехтують науковими даними; ловлять види, які є під загрозою зникнення або ж знаходяться під охороною; ловлять занадто інтенсивно і т.п.). Подібні критерії опрацьовано й для господарських рибних ферм – аквакультури (трапляється, наприклад, що мальків добувають виловлюванням молодих тварин або ікри в природі; розводять нові види; переносять хвороби; поміщають аквакультури в непридатних місцях; для годівлі використовують рибу, яку виловлюють в природі; порушують людські права; додають в їжу шкідливі для екосистеми речовини).

Наведені критерії можуть стати в пригоді покупцям риби в магазинах та в ресторанах для того, щоб уникнути постачальників, діяльність яких являє собою великий ризик для морських тварин.

Ян Фрайдінґер, Прага

Із зони конфлікту. The war is over?

➤ Російсько-грузинська війна застала мене в Баку. До Азербайджану я прилетів 6 серпня з метою написати статтю до одного з номерів „Українського Журналу“. Далі планував їхати до Грузії, звідки мав квиток до Києва. Як більшість мешканців світу, я спостерігав за новинами з Південної Осетії. Азербайджанські російськомовні медіа в міру об'єктивно передавали події війни. Зате російське телебачення знову було неперевершеним у силі пропаганди. Вже не лише українські ракети збивали російські літаки, з них стріляли українські спеціалісти, а в Осетії діяли українські жінки-снайпери.

Особливе зацікавлення, а також занепокоєння, викликає в Азербайджані не лише той факт, що Грузія – його західний сусід, але й стратегічний партнер у регіоні. Сам Азербайджан стоїть перед проблемою розв'язання суперечки щодо Нагірного Карабаху. Вже від початку збройного конфлікту в Грузії почали лунати думки азербайджанських аналітиків про те, що після силової спроби розв'язати питання Південної Осетії буде складніше вирішити проблему Карабаху мирним шляхом. У неофіційній розмові з одним із азербайджанських політологів я почув відверту думку, що спроба повернути Азербайджаном Карабах

військовою силою – це питання 4–5 років.

Фактично, стосунки Азербайджану та Вірменії постійно напружені. Лише впродовж мого тижневого перебування у цій країні, на кордоні з Вірменією тричі обстрілювали прикордонні райони. Як кажуть мешканці, на прикордонних теренах це ледь не норма. Вірменія – союзник Росії в регіоні. На її території розміщені російські військові бази. Азербайджан – стратегічний партнер Грузії. Влада в Азербайджані, що, правда, має авторитарний характер, але Баку має нафту та газ, і до того ж є помірковано антиросійським та прозахідним.

Фото: Петро Андрусечко

торії, залишені росіянами. Доїжджаємо до селища Ігоеті десь о 10 зранку. Саме там, 35 км на захід від Тбілісі, знаходився перший російський блок-пост. Росіяни забороняють фотографувати. Ідемо далі, до чергового посту, майже біля Горі. На дорозі стоять бетонні загородження, поруч – бронетранспортер з російськими прапорами і трое російських солдат. Попри обіцянки російської влади, дорога закрыта, принаймні для журналістів та дипломатів. Мешканців та гуманітарну допомогу пропускають після перевірки.

Російські солдати спочатку забороняли фотографувати і наказували тримати дистанцію. Ситуація незрозуміла, адже російські солдати катаються в усі боки на танках та бронетранспортерах, і нічого не вказує на організоване виведення військ. Над головами пролітають штурмові гелікоптери. Вдалині осетинська територія, поруч – грузинська, а між ними – замасковані російські позиції. Атмосфера важка, але вдається перемовитись кількома словами з російськими солдатами. Разом ми понарікали на спеку, але наказ один: „Не впускати!“

Щораз більше бойової техніки та російських солдат. У бік Тбілісі їде кілька машин з узбережжя, які після багатьох днів змогли нарешті доїхати додому. Усі від щастя махають руками.

Раптом під'їжджає автобус, з нього вискакує російський офіцер. Говорить, що журналісти, хто бажає, можуть поїхати військовою вантажівкою до повороту на Цхінвалі, перед самим Горі. В машині тісно, минаємо спалений скелет транспортера, невідомо, грузинського чи російського. Минаємо російські позиції та військові колони. Доїжджаємо до дороговказу „Цхінвалі – 26 км“. Проїжджає бойова техніка, важка артилерія, я роблю фото. Повертаємось. А разом з нами сідає кілька російських журналістів. Один, схоже, працює у військових медіа – одягнений у форму. Розмовляти з ними якось не хочеться. Повертаємось до Тбілісі, дорогою бачимо росіян, які залишають позиції. Ввечері надходить інформація, що дорога на Горі відкрита і грузинська поліція встановлює контроль над територіями, залишеними росіянами.

**Петро Андрусечко,
Баку – Тбілісі – Ігоеті –
26 км до Цхінвалі**

До Грузії я потрапив відразу після завершення головних бойових дій. В маршрутці до Тбілісі познайомився з жінкою, яка не знала, що відбувається з її мамою у Цхінвалі, а сама вона збиралась потрапити до окупованого росіянами міста Горі. У Тбілісі життя тривало так само, як і раніше. Про недавню війну нагадували чорні стрічки на прапорах, мітинги та гасла на стінах будинків.

У спробі потрапити до Горі, я спочатку доїхав до Каспі, селища, де на день раніше підірвали залізничний міст, який поєднує Тбілісі із Західною Грузією. В маршрутці відчувалась напруга. Задля безпеки ми з'їхали на

бічні сільські дороги, їхали полями. Дорогою проминули останні замасковані позиції грузинської армії. Далі – нічия земля, але місцевість, на перший погляд, функціонує нормально. У Каспі мешканці просять сфотографувати їхні знищені вибухом будинки. Показують російські позиції на вершинах гір – неозброєним оком їх не видно.

В напрямку Горі я знову вирушаю з польськими журналістами 22 серпня, в день, коли росіяни повинні були остаточно залишити окуповані терени. Ідемо автошляхою. Минають останні грузинські блок-пости. Видно мобілізовані частини грузинської поліції, які в готовності взяти під контроль тери-

23 червня За твердженням видання „Комерсант–Україна“, план із реалізації відставки Кабінету міністрів, ініційований Партією регіонів, тимчасово припинений. В Секретаріаті президента відбулася зустріч глави Секретаріату Віктора Балоги і прем'єр-міністра Юлії Тимошенко. Балога висунув Тимошенко низку умов, виконання яких може гарантувати збереження коаліції демократичних сил. Балога взамін нібито вимагав від Тимошенко виконання двох умов. Насамперед – ініціювати відставку всіх міністрів, призначених за квотою НУ–НС, роботою яких незадоволені в Секретаріаті. Йдеться про 8 міністрів, за винятком міністра охорони здоров'я Василя Князевича і глави Мінкульту Василя Вовкуна.

Ще однією умовою Балоги є „публічне покаяння“ голови МВС Юрія Луценка і народного депутата від НУ–НС Да-вида Жванії, що виступали з різними заявами на адресу президента Віктора Ющенка.

24 червня Внаслідок буревію станом на ранок вівторка у п'яти областях залишаються знеструмленими 920 населених пунктів. Найбільше постраждали Львівська, Тернопільська, Івано-Франківська, Хмельницька та Чернівецька області. У шести районах Львова повалено понад 250 дерев. Жертвами негоди стали 5 осіб.

24 червня Україна, посідаючи 76 місце із 170 країн, що аналізуються програмою розвитку ООН про людський розвиток, значно відстає від європейських країн і від своїх найближчих сусідів: Угорщини, Росії, Польщі, Словаччини Румунія і навіть від Албанії. Про це свідчать дані останнього глобального звіту програми розвитку ООН в Україні про людський розвиток, заявив координатор системи ООН і постійний представник програми розвитку ООН в Україні Френсіс О'Доннелл. В Україні дуже сумна ситуація в секторі здоров'я. Середня тривалість життя складає всього 67,7 роки. Він також підкреслив, що ймовірність того, що народжена людина проживе до 60 років тільки 74%, а 26% навіть не мають шансів переступити цей бар'єр. Економіка росте, доходи ростуть, рівень освіти також на високому рівні, але з погляду демографії і показників здоров'я ситуація погіршується. „Це пояснюється поширенням ВІЛ по всій території України, а в трьох містах – Києві, Одесі, Миколаєві – це навіть набуло характеру епідемії“, – пояснив О'Доннелл.

24 червня Київська міська адміністрація погодила умови демонтажу торгового центру „Троїцький“. Відтак за демонтаж „Троїцького“ компанія Вадима Новінського „Юджин“ одержить близько 80

Пропонують страхуватися, однак ліс вирубувати не припиняють

► Пролівні дощі та урагани у Центральній і Східній Європі, які почалися 22 липня, призвели до руйнівної повені в Молдові, Румунії, Словаччині, Угорщині та в Україні. В результаті різкого збільшення рівня води у річках Дністер і Прут загинуло або зникло безвісті 39 людей.

У західних районах України внаслідок повені потерпіли жителі Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської, Тернопільської, Чернівецької і Вінницької областей. 25 тис. із них були змушені залишити свої рідні місця. Числяться загинувшими і зниклими безвісті 39 чоловік, серед них 8 дітей, при цьому лівова частка загинувших припадає на Івано-Франківську (25) та Чернівецьку (11) області. Для порівняння, у Румунії загинуло 5 осіб, а у Молдові – 3.

Загалом вода затопила приблизно 523 українських населених пунктів і понад 24 тис. гектарів оброблених земель. Повінь знищила 52,8 тис. га посівів, попередня сума збитків сільгоспвиробників від повені в західних областях України оцінюється в 230,5 млн. грн. Під водою опинилось більше 9 тис. житлових будинків, зруйновано 360 мостів для автомобілів і 560 пішохідних мостів.

Як зазначають у Міністерстві надзвичайних ситуацій – ця повінь в Україні була найбільшою за останні 200 років. Для родин загинувших унаслідок повені передбачено виплату по 100 тис. грн. на кожного загинувшого члена сім'ї за рахунок коштів резервного фонду Державного бюджету. Кошти були виплачені сім'ям 38 загинувших, щодо ще однієї жертви, то, як з'ясувалося, в нього не було родини.

Уряд спочатку визначив доволі низькі компенсації постраждалим від повені, однак вже через кілька днів майже у 10 разів збільшив суми компенсацій жертвам лиха. Відтак, людям, які постраждали найбільше і залишилися зовсім без даху над головою, виплатять не 5, а 50 тисяч гривень авансу. Родини, чії будинки після удару стихії потребують капітального ремонту, отримають 15 тисяч гривень, а ті, в кого повінь знищила майно, – по 5 тисяч. Уряд прем'єр-міністра України Юлії Тимошенко ухвалив, що кожен солдат

строкової служби, родина якого потерпіла від паводку, матиме гарантованих 20 днів відпустки. Окрім того, оздоровчий курс у південних регіонах країни пройдуть – державним коштом – майже тисяча дітей двох найбільш постраждалих областей – Чернівецької та Івано-Франківської.

Роботу рятувальних служб можна оцінити позитивно

ООН оцінила збитки, завдані повінню в Україні, у \$650–870 млн. або 3 250–4 350 млн. грн. 31 липня Верховна Рада ухвалила зміни до закону про Держбюджет щодо виділення 5,8 млрд. гривень на подолання наслідків стихії. „За“ проголосували всі присутні депутати – 441.

Гуманітарну допомогу українцям виділили НАТО, ЄС, Росія, США та окремі країни Європи. За даними Державного казначейства України, на благодійний рахунок, що було створено для надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок стихійного лиха, станом на 12 серпня 2008 року надійшло 11 млн. 549 тис. грн. Активну позицію проявило чимало громадських організацій та публічних людей. Так, відома співачка Руслана Лихичко допомагає тим, хто найбільше постраждав, тобто залишився без даху над головою, закріплюючи за кожною такою сім'єю відому на естраді людину, яка добровільно опікуватиметься знедоленими.

Роботу державних рятувальних служб в цілому можна оцінити доволі позитивно. Адже оперативно було залучено максимальну кількість людей та техніки, щоб допомогти постраждалим, а згодом доволі оперативно було відновлено транспортне сполучення, електро- та газопостачання населених пунктів, яких тимчасово негода відрізала від цивілізації. Лише 12 серпня вода повністю відступила від усіх підтоплених будинків, однак вже на цей час було відновлено водопостачання у 47 населених пунктах (залишився 1), електропостачання у 392 населених пунктах (залишився 1), газопостачання у 157 населених пунктах (залишилося 35), укріплено 77 дамб та берегоукріплень, відремонтовано 362 км доріг, підтопленими залишилися ще 93 км.

Основні стрілки спрямовують все-таки у бік державних органів

Унаслідок паводку в західних областях України підтоплені 300 місць масового захоронення тварин, що могло спричинити поширення епідемії небезпечних для життя захворювань. Оперативне прийняття усіх можливих застережних заходів, від виставлення міліцейських постів біля скотомогильників до ретельної перевірки хаотичних ринків, дозволило запобігти захворюванням.

Навіть, незважаючи на це, серед причин важких для населення та держави наслідків повені основні стрілки спрямовують все-таки у бік державних

законних пілорам справа дотепер не рушила.

Та цього разу Рада нацбезпеки і оборони ухвалила рішення про припинення промислової вирубки деревини в Карпатських лісах. Про це після засідання ради повідомив перший заступник секретаря РНБО Степан Гавриш.

„Було прийнято рішення про те, щоб з метою попередження виникнення надзвичайних екологічних ситуацій в лісах Карпат припинити промислову заготівлю деревини, вирубку лісів, зосередитися тільки на санітарній вирубці“, – заявив Гавриш.

За його словами, під час виступу на засіданні РНБО генпрокурор

гектарів у районі Національного виставкового комплексу „Експоцентр України“. Експерти називають цю ділянку одним із найвигодніших варіантів. Він розташований у зеленій зоні столиці, а його вартість оцінюється як мінімум у 400 мільйонів доларів. А Вадим Новінський, що купив недобудований торговий центр торік, виклав за нього, за даними аналітиків, не більш 40 мільйонів доларів. Придбання Новінський зробив одразу після перемоги заявля України і Польщі на проведення Євро-2012. Варто нагадати, що площа скандальної забудови біля НСК „Олімпійський“ складає усього лише 7 гектарів.

26 червня Туреччина готова до підписання угоди про встановлення безвізового режиму з Україною. Про це сказав у Києві голова Великих національних зборів Туреччини Кьоксал Топтан. У свою чергу голова Верховної Ради України Арсеній Яценюк наголосив, що на сьогодні вже немає перешкод у питанні спрощеного візового режиму, оскільки днями турецький парламент ратифікував угоду між Україною і Туреччиною про реадмісію.

27 червня Експерти УЄФА відзначають прогрес України та Польщі щодо підготовки до Чемпіонату Європи з футболу 2012 року. Про це заявив віце-прем'єр-міністр Іван Васюник після засідання наглядового комітету УЄФА. За його словами, про це йдеться у відповідних звітах по аеропортах, стадіонах, інфраструктурі розміщення, транспортуванні, телекомунікаціях, безпеці й порядку, медицині.

28 червня Незважаючи на заяви у пресі про підняття ціни на газ Україні у 2 рази, глава уряду Росії Володимир Путін під час зустрічі з Юлією Тимошенко заявив, що виступає за поступовий перехід України на європейські ціни за газ. Втім, за його словами, середньоазіатські держави заявили про перехід на нові ціни з 1 січня 2009 року. „Ми перебуваємо в переговорному процесі, і говорити про результати переговорів передчасно“, – додав Путін. „Я хочу відзначити, і роблю це із задоволенням, що діючий український уряд створив необхідні умови для стабільної роботи в цій сфері. Уперше за багато років немає боргів по поточних платежах між російськими постачальниками й українськими одержувачами“, – сказав Путін.

30 червня Міжпартійний з'їзд БЮТ достроково припинив повноваження депутата Ігоря Рибаківа, який раніше написав заяву про вихід з їхньої коаліції. Це є лише першим кроком на шляху до позбавлення Рибаківа депутатських повноважень. Утім, на позитивне рішення ЦВК з цього питання в БЮТ не розраховують і вже готуються оскаржувати його у суді.

Другою глобальною проблемою, яка протягом останнього десятиліття так і не отримала вирішення на державному рівні, є масова незаконна вирубка лісів у Карпатах. Через це гори втрачають свою здатність затримувати воду і вона швидко сходить з гір у долини, руйнуючи все на своєму шляху.

органів. По-перше, не було зроблено належних висновків зі значно менших за обсягами повеней у 1998, 2000, 2002, 2006 роках. Фінансування протипаводкового захисту в областях, передбаченого Комплексною програмою захисту від шкідливої дії вод сільських населених пунктів і сільськогосподарських угідь в Україні у 2001–2005 та прогноз до 2010, демонструють його другорядність під час визначення пріоритетів у фінансуванні. У 2008 році протипаводкові заходи, так само як і інші, спрямовані на запобігання природним катастрофам, взагалі не фінансувалися. Прем'єр Юлія Тимошенко тільки зараз почала розмови, що зруйновані мости та дороги дадуть поштовх для будівництва нових дамб та водосховищ, які не будувалися протягом останніх 17 років.

Хто зупинить вирубку?

Другою глобальною проблемою, яка протягом останнього десятиліття так і не отримала вирішення на державному рівні, є масова незаконна вирубка лісів у Карпатах. Через це гори втрачають свою здатність затримувати воду і вона швидко сходить з гір у долини, руйнуючи все на своєму шляху. Це питання неодноразово піднімалося на найвищих рівнях як при президенті Кучмі, так і при Ющенку, однак далі декларацій та показових гонінь на власників не-

Олександр Медведько повідомив про відкриття та розслідування Генпрокуратурою кримінальних справ за фактами незаконної вирубки лісів. Також Генпрокуратурою встановлено, що більшість лісопилотів на західній території займаються своєю діяльністю за відсутності відповідних ліцензій. На засіданні РНБО було прийнято рішення рекомендувати „посилити функцію МНС і Міноборони та оснастити їх відповідними технічними засобами для ліквідації наслідків подібних надзвичайних ситуацій“.

Житло ніхто не страхує

Верховній Раді РНБО рекомендувала розробити законодавство щодо обов'язкового страхування об'єктів, які знаходяться у потенційній зоні підтоплення. У свою чергу, уряду пропонується розробити програму забезпечення „сталості життєдіяльності підтоплених населених пунктів“. Також РНБО прийняла рішення щодо розробки єдиної програми боротьби з лихами стихійного та техногенного характеру.

Одразу після повені страховики розпочали лобювати закріплення на рівні закону обов'язкового страхування майна. Із заявлених збитків від стихії, які становлять понад 4 млрд. гривень, обсяг застрахованого майна не перевищує 1%, тобто близько 40 млн. гривень. Це вже друга масова

30 червня Президент Віктор Ющенко заявляє, що питання постачання технологічної нафти для прокачування її нафтопроводом Одеса–Броди вирішене, і найближчим часом прокачування в аверсному режимі буде здійснено. „Питання, яке в нас стояло під час енергетичного саміту в травні у Києві про постачання технологічної нафти з Азербайджану, сьогодні вирішено“, – заявив Ющенко. „Як тільки будуть визначені шляхи доставки каспійської нафти в причорноморські порти, ми почнемо технічне прокачування“, – пояснив президент Азербайджану.

1 липня У Партії регіонів вирішили зменшити повноваження президента. Фракція ПР пропонує призначити прем'єр-міністра Верховною Радою за поданням коаліції депутатських фракцій. Така норма зафіксована в статті 85 законопроекту Партії регіонів про внесення змін в Основний закон. Крім того, відповідно до даної статті, за поданням прем'єр-міністра Верховна Рада призначає членів Кабінету міністрів, голови Антимонопольного комітету, голови Держкомтелерадіо, голови Фонду держмайна. Крім того, президент, відповідно до діючої Конституції, подає в Раду подання на призначення міністрів оборони й закордонних справ. Також Партія регіонів пропонує проводити вибори в парламент за пропорційною системою з відкритими списками.

1 липня Заступник голови Секретаріату президента Марина Ставнійчук заявляє про відсутність правових підстав для позбавлення депутатських повноважень народного депутата від фракції БЮТ Ігоря Рибакі. Вона наголосила, що з правової точки зору правовий статус фракції і правовий статус коаліції є різними. За її словами, позбавити повноважень депутата можна в разі не входження до фракції політичної сили, або виходу з фракції.

1 липня Заступник голови Секретаріату президента Марина Ставнійчук допускає оскарження депутатами Верховної Ради в Конституційному Суді змін до Конституції, внесених парламентом 8 грудня 2004 року.

1 липня Кабінет міністрів погіршив прогноз зростання інфляції за підсумками 2008 року з 9,6% до 15,3%.

2 липня Апеляційний суд Києва скасував рішення Радянського районного суду Києва від 1999 року, на підставі якого Давид Жванія отримав українське громадянство, і передав справу до Святошинського районного суду Києва на новий розгляд.

2 липня Міністерство закордонних справ сподівається на ухвалення кон-

» атака вітчизняних страховиків, підкріплених державною підтримкою, з намірами нагріти руки на населенні. Першою була ініціатива закріпити на рівні закону обов'язкове страхування автомобілів. У Лізі страхових організацій вважають, що обов'язкове страхування громадянами свого житла за вісім гривень на місяць дозволить у майбутньому перекласти виплати з держбюджету на страхові компанії. Ліга пропонує встановити максимальний розмір страхової виплати на рівні середньої вартості будинку – 50-100 тис. грн. Страхуванню буде підлягати тільки нерухомість – приватні будинки і квартири. У перспективі система страхування повинна охопити автомобільні дороги, мости та тунелі. При такій сумі відшкодування страховий тариф може скласти 0,2-0,3%, або 8-25 грн. на місяць.

Страховики упевнені, що соціально незахищених громадян необхідно звільнити від сплати страхових внесків – їх повинні здійснювати відповідні державні фонди. При цьому кожна страхова компанія, що буде займатися новим видом страхування, буде зобов'язана створити резервний фонд, частина коштів із якого піде на фінансування заходів протидії природним катастрофам.

Цікаво, що за оцінками експертів, житловий фонд в Україні – кількість квартир і будинків – перевищує 17 млн. При щорічних платежах 100-300 грн. премії можуть досягти 1,7-5,1 млрд. грн. Але ось при втраті житла отриманих від страхової компанії \$10-20 тис. не вистачить на вирішення житлової проблеми. Недовіра українців до вітчизняних страхових компаній триває.

Богдан Бачинський, Львів

Гаряча осінь

» Цьогорічне літо в Україні було сповнене важливими та складними моментами. Деякі з них у політичній, економічній та суспільних сферах, очевидно, обіцяють нелегку осінь. А в Україні останніми роками вже стало традиційним для осінньої пори зростання напруження. Цього разу варто очікувати як внутрішніх, так і зовнішніх конфліктів.

Восени, на думку багатьох аналітиків, вирішиться доля уряду Юлії Тимошенко, тобто те, чи залишиться вона на своїй посаді. Чимало аналітиків стверджує, що не втримається. Однак українська політика непередбачувана. Без сумніву, надалі триватиме боротьба, ставкою якої є президентські вибори 2010 року. Віктор Ющенко (чи радше його Секретаріат) намагається консолідувати оточення. Щоправда, методи часом викликають сумніви. Ще задовго до початку літа одним із найбільших ворогів Ющенка виявився його колишній близький співробітник і кум, депутат від „Народної Самооборони“ Давид Жванія. Відтак ми стали свідками поєдинку: з одного боку свідчення Жванії, що 2004 року не було жодного замаху на життя кандидата в президенти, а з іншого – акція проти депутата, метою якої було позбавлення українського громадянства, що його Жванія отримав нелегально наприкінці 1990-х. Як би там не було, важко позбутися вражен-

ня, що правові органи в даному випадку виконували політичне замовлення.

При цьому набрало обертів слідство у справі отруєння Віктора Ющенка. Допитували багатьох, у тому числі й президента, а також – журналіста „Української правди“ (у примусовій формі), який брав інтерв'ю в Давида Жванії... Віктор Ющенко на прес-конференції, відповідаючи на одне із запитань, за-свідчив, що Жванія міг бути причетним до його отруєння(!). На маргінесах цієї справи, яка тягнеться вже 4 роки, „вплив“ непомічений раніше аспект. Так, під час програми „Свобода Слова“ на каналі ICTV на підтримку президента виступив його особистий лікар, який вперше оприлюднив інформацію, що Віктор Ющенко переніс понад 20 операцій. На це звернув увагу Віталій Портников, який поставив важливе з точки зору функціонування демократичної системи запитання: чому громадськість не поінформували про це раніше? Чи президент був при свідомості під час операції, а якщо ні, то хто його заступав? Справа розвивається, і страшно подумати, куди може завести цей розвиток.

Вже звичним елементом української політики є постійний конфлікт між президентом і його оточенням (Секретаріатом) та прем'єром. У серпні протистояння набрало нових обертів. Заступник голови Секретаріату Андрій Кислинський звинуватив Юлію Тимошенко у зраді держави та ді-

яльності на користь Росії. За словами представника Секретаріату, Москва зробила ставку на Юлію Тимошенко у президентських виборах. Вже виділені відповідні кошти на просування пані прем'єрки. Координаційний штаб повинен знаходитися в Росії, а очолить його колишній шеф адміністрації Леоніда Кучми Віктор Медведчук. Інформація про співпрацю Тимошенко з Медведчуком гуляє Києвом уже довгий час. Медведчук мав бути об'єднувальною ланкою між Тимошенко та владою Росії, оскільки він добре знайомий з президентом Дмитрієм Медведевим. Якщо поглянути на ситуацію з перспективи президентських виборів, очевидно, що Росії вигідніше поставити на більш прагматичну Юлію Тимошенко, ніж на менш передбачуваного й націленого на НАТО та ЄС Ющенка. З іншого боку, треба пам'ятати, що всі останні російські спроби впливу на результати українських виборів завершувались невдачею. Аргументом на користь цієї теорії має бути відсутність реакції Юлії Тимошенко на російсько-грузинський

що Декрет не отримав зустрічної реакції, і російські кораблі, які брали участь в операції проти Грузії, можуть спокійно повертатися до порту в Севастополі. Тим не менше напруга з цього приводу між Росією та Україною зростає. До того ж Москва звинуватила Україну в поставці Грузії зброєю. Очевидно, Грузія не була у чорному списку ООН, зрештою, риторичним залишається запитання, хто постачав зброєю Південну Осетію, а особливо Абхазію.

Приклад Грузії показав, що перед Україною стоять виклики, які стосуються подальшого формування закордонної політики. Здається, розпочаті дії, спрямовані на виведення ЧФ з Криму до 2017 року є більш ніж важливі. Флот виконує певну дестабілізуючу роль на півострові, подібно, як і присутність російських миротворців в Абхазії та Південній Осетії. Перед Україною стоїть завдання переконати західні держави у потребі надання ПДЧ на грудневому саміті НАТО. З іншого боку, Україна не може піддаватися на провокації Росії і повинна діяти виважено. Зрештою,

кретних рішень з питання спрощеного візового режиму з країнами ЄС у вересні поточного року під час чергового засідання спільної робочої групи. А до 2012 року взагалі скасувати візовий режим з країнами ЄС.

2 липня Україна посідає 118 місце зі 180 країн світу за індексом сприйняття рівня корупції. Про це свідчать результати дослідження корумпованості країн світу Міжнародної громадської організації з протидії корупції Transparency International. Як сказано у звіті організації, така ситуація з корупцією в Україні пов'язана з відсутністю прозорості у процесі впровадження антикорупційних заходів, а також з вибірковістю у боротьбі з корупцією.

4 липня Господарський суд Севастополя задовольнив позов Севастопольської міської державної адміністрації до Севастопольської міської ради, визнавши протиправним її рішення від 23 квітня 2008 року „Про встановлення в сквері біля будинку офіцерів флоту по вулиці Леніна пам'ятника імператриці Катерині II“, і скасував задане рішення міськради.

5 липня НАК „Нафтогаз України“ потрібно готувати до оцінювання і наступного аукціонування, тобто на майбутній продаж, вважає голова правління компанії Олег Дубина. Дубина підкреслює, що на базі НАК „Нафтогаз України“ має бути побудований великий бізнес. „Це не повинен бути донор у цінах на газ для населення, підприємств теплокомуненерго. Заплатив – отримай газ. Ні – ні“, – підкреслив голова правління компанії. На сьогоднішній день підприємства теплокомуненерго заборгували „Нафтогазу“ 1,8 млрд. грн. „Сьогодні Дніпропетровськ залишився без гарячої води – через борги теплокомуненерго за газ. Уперше в історії – безпрецедентний випадок – за борги зупинено харківські ТЕЦ-3 і ТЕЦ-5“, – відзначив Дубина. Заборгованість населення за газ, за його словами, складає 153 млн. грн., промислових підприємств – 450 млн. грн.

9 липня Янукович на своє 58-річчя отримав від Росії орден. Як повідомляється на офіційному сайті Партії регіонів, нагородили Януковича російським орденом Святого князя Олександра Невського I ступеня за видатні заслуги і величезний особистий внесок у зміцнення економічного і культурного співробітництва між Росією та Україною.

11 липня Недорогий перевізник – авіакомпанія „Візз Ейр Україна“ – запускає 7 перших внутрішніх авіарейсів зі своєї операційної бази в київському аеропорту „Бориспіль“. Згідно з повідомленням, бюджетні рейси літатимуть

Приклад Грузії показав, що перед Україною стоять виклики, які стосуються подальшого формування закордонної політики. Здається, розпочаті дії, спрямовані на виведення ЧФ з Криму до 2017 року є більш ніж важливі.

конфлікт. Дійсно, Тимошенко, на відміну від Ющенка, не висловлювалася в цій справі. Хоча, з іншого боку, саме президент відповідає за закордонну політику України.

Ситуація з Грузією стала важливим чинником, який відіграватиме значну роль у формуванні української закордонної політики. Для України Грузія є стратегічним партнером у чорноморському регіоні. А її (Україну) фактично було втягнуто в збройний конфлікт між Грузією та Росією, оскільки саме з території України вирушали кораблі Чорноморського Флоту, які брали участь в морській операції проти Грузії, і які стріляли по грузинським кораблям. Про можливість такого сценарію попереджав кілька місяців тому на шпальтах „Українського журналу“ експерт Михайло Самусь. У даному конфлікті початкова реакція Києва була гострою. Президент Ющенко видав спеціальний декрет, в якому зобов'язав російську сторону звітуватися у запланованих діях Чорноморського Флоту та отримувати згоду української сторони. Пізніше виявилось,

аналогії між Грузією та Україною в стосунку до Росії здаються занадто спрощеними. Відносини Росії з Грузією та Україною – це два окремі випадки, інший масштаб, інші проблеми. Що не означає однак, ніби немає небезпеки загострення відносин між Києвом та Москвою. Найгірше, якщо російсько-українські стосунки стануть черговим елементом жорстокої внутрішньополітичної конкуренції.

Все вказує на те, що нас чекає чергова гаряча осінь. Окрім проблем, пов'язаних з протистоянням на лініях президент–прем'єр, Київ–Москва, експерти прогнозують ще й економічні труднощі. А є ще питання газу. До цього ж у вересні UEFA повинна остаточно підтвердити, чи Україна та Польща дадуть собі раду з організацією Євро–2012. Залишається сподіватися, що переможе здоровий глузд, і Україні вдасться якщо не знайти золоту середину, то принаймні не наламати дров.

Петро Андрусечко, Київ

з „Борисполя“ до Львова, Одеси, Сімферополя, Харкова і Запоріжжя. Також українські пасажирів зможуть літати до Сімферополя зі Львова і Харкова. Середня вартість квитка становитиме близько 30-50 доларів, найдешевший авіаквиток з урахуванням усіх зборів коштує 79 грн.

Окрім 7 внутрішніх авіарейсів, авіакомпанія „Візз Ейр Україна“ з вересня 2008 року планує запустити три міжнародні рейси – з Києва до Лондона (Велика Британія), Дортмунда (Німеччина), Мілану (Італія), по три рейси на тиждень.

11 липня Прем'єр-міністр України Юлія Тимошенко та коаліція погодилися на першочерговий розгляд у Верховній Раді проекту резолюції щодо висловлення недовіри уряду. На першочерговому розгляді документу цього пленарного тижня наполягала фракція Партії регіонів. Натомість фракція Блоку Юлії Тимошенко блокувала трибуну парламенту з вимогами в першу чергу розглянути проект змін до держбюджету.

11 липня ВРУ відмовилася висловити недовіру Кабінету міністрів України. За ухвалення резолюції про недовіру Кабінету міністрів проголосували 174 народні депутати. Зокрема, за недовіру уряду голосувала фракція Партії регіонів – 172 народні депутати та 2 депутата від НУ–НС.

11 липня Верховна Рада відмовилася приймати внесені урядом зміни до бюджету–2008 в першому читанні. „За“ висловилися всього 216 депутатів при необхідних 226 голосів. За внесення законопроекту на повторне перше читання проголосували 214 нардепів. Президентський варіант змін до бюджету в першому читанні набрав всього 58 голосів. Ухваленню змін до держбюджету–2008 зашкодила позиція президента Віктора Ющенка, вважає прем'єр Юлія Тимошенко.

11 липня Учні 10 класу школи №7 міста Рубіжне, що на Луганщині, та їхні батьки відстояли право навчатися українською мовою. Конфліктна ситуація у Рубіжному щодо закриття українського 10-го класу в СШ №7 була вирішена одразу після звернення батьків до місцевого органу освіти. Усі попередні 9 років діти навчалися українською мовою, тому вони і їхні батьки були обурені, коли адміністрація закладу повідомила, що навчання в 10 класі буде здійснюватися російською мовою. На сьогодні в Рубіжному українською мовою навчаються 309 учнів у двох школах міста, тоді як 3 тис. 917 учнів у семи школах навчаються російською мовою.

12 липня Генеральна асамблея ООН відмовилася внести до порядку денного

Плюс до помісності

➤ Вірні церков Київської традиції і світські громадяни чекали чогось неординарного від кількох днів наприкінці липня, коли Софійський Майдан заряснів плакатами із зображенням Президента України поряд з Патріархом Варфоломієм I, а Хрещатик – сітлайтами з Патріархом РПЦ Алексієм II. Утім чогось надзвичайного не сталося. Просто відбувся безкровний бій – духовний і політичний – з якого Україна вийшла переможцем.

Ідея пишно відзначити „1020-ліття Хрещення Русі“ вже давно визрівала у далекоглядних шанувальників російсько-української дружби. Винести це свято на державний рівень запропонував свого часу президент Росії Володимир Путін. Дружні руки потяглися й до України: у 2006-му особи, наближені до Партії регіонів і УПЦ Московського патріархату, зареєстрували тут міжнародну (тобто російсько-українську) громадську організацію „День Хрещення Русі“. У липні минулого року в Києві на Співочому полі

відбулася „репетиція“: грошовиті регіонали влаштували концерт, де виступи російських рок-зірок чергувалися з промовами московського диякона Андрія Кураєва і показом спеціально створеної анімації про Хрещення, в якій не згадувалося про Київ. У лютому цього року оргкомітет (до якого увійшли Дмитро Табачник, Петро Порошенко, Петро Толочко, нардеп-регіонал Василь Горбаль та генеральний продюсер телеканалу ENTER Юрій Молчанов) презентував свою програму заходів – концертний тур рок-зірок з дияконом Кураєвим, хресні ходи, конкурси дитячих малюнків і учнівських рефератів. Координатором від УПЦ МП призначили намісника Києво-Печерської лаври Павла (Лебеда), що саме балотувався в Київську від Партії регіонів.

Хто кого переграв?

12 лютого, під час офіційного візиту Віктора Ющенка до Російської Федерації, Володимир Путін запропонував йому разом відзначити річницю.

А 21 лютого Ющенко запросив на київське святкування Московського патріарха Алексія II. У планах Кремля прочитувалось прагнення склеїти „братні народи” і наступальною силою вибити ґрунт з-під незалежності Української церкви. Віктор Ющенко погодився на спільні святкування. Повернувшись до Києва, він видав відповідний Указ і зініціював створення державного оргкомітету. Цього не передбачили в Москві. Особливо, запрошення Вселенського патріарха Варфоломія очолити урочистості. Довелось підготувати сюрпризи і для України.

Київ планував, що свято нагадає українцям і світові про центр, звідки поширилася християнізація Східної Європи (про який забули в час відзначення 1000-ліття Хрещення у Москві в 1988 році) і стане кроком до духовного звільнення Києва і повернення його у лоно світового православ'я. І на Майдані за це помоляться разом церкви Київської традиції з ієрархами православних церков світу. Однак незадовго до святкової дати більшість глав церков повідмовлялися від приїзду до Києва. Вони не приховували, що

їх застерегли з Москви „утриматися від особистої участі” в торжествах, які, мовляв, призведуть до розколу у світовому православ'ї. Предстоятель Кіпрської церкви архієпископ Хризостом, який у середині липня побував у столиці Росії, відмовився надіслати до Києва навіть делегацію своєї церкви.

Не вдалося також поєднати у спільній молитві усі гілки Київської церкви – УПЦ КП, УПЦ МП, УАПЦ і УГКЦ. Адже Московський патріархат звернувся до керівництва держави і до Вселенського патріарха з вимогою не допустити „неканонічних” до молебнів. Отож УПЦ КП і УАПЦ не прийшли на офіційні святкування. Патріарх УГКЦ Любомир (Гузар) був лише на „світській” частині на Софійському майдані уранці 26 липня, де Президент і Вселенський патріарх виступили перед людиною. Кожна церква відзначала подію сама по собі. Найперше, ще 19 липня, відсвяткував на Михайлівській площі Київський патріархат. УГКЦ відзначила подію святковою літургією у київському патріаршому соборі Воскресіння 27 липня. УПЦ Московського патріархату святкувала 28 липня у Києво- ➤

своїєї нинішньої сесії питання про Голодомор в Україні, відхиливши тим самим прохання українського МЗС визнати події 1930-х років геноцидом українського народу.

12 липня Український боксер-професіонал, Чемпіон світу за версіями IBF, IBO та WBO у надважкій вазі Володимир Кличко переміг в 11 раунді американця Тоні Томпсона і захистив чемпіонський титул.

14 липня Україна направила запит до Російської Федерації щодо екстрадиції осіб, які мають відношення до організаторів отруєння нинішнього президента України Віктора Ющенка. Президент України наголосив, що йому відомі замовники замаху.

15 липня Найстарша мама в Україні: киянка народила у 57 років.

15 липня Донбаська паливно-енергетична компанія (ДТЕК) донецького мільярдера Рината Ахметова веде операцію з придбання вугільних підприємств у Ростовській області. Це перша спроба українських компаній вийти на російський вугільний ринок.

16 липня Рада міністрів Європейського Союзу схвалила мандат для Європейської комісії на ведення переговорів про умови вступу України в енергетичне співтовариство.

18 липня Світовий банк збільшив прогноз зростання ВВП України за підсумками поточного року з 5,5% до 6%, а також погіршив прогноз інфляції з 17,2% до 21,5%.

21 липня Прем'єр Юлія Тимошенко заявляє, що під час візиту канцлера Німеччини Ангели Меркель в Україну, керівники урядів обох країн домовилися активізувати співпрацю в енергетичній політиці. Крім того, за словами Тимошенко, сторони домовилися щодо „певних пілотних проектів” з реформування галузі ЖКГ. Першим прикладом такого проекту стане Алчевськ.

22 липня Міністр закордонних справ Володимир Огризко заявляє, що законопроект щодо забезпечення виведення Чорноморського флоту Росії з території Криму після 2017 року вже готовий.

22 липня Нацрада з питань телебачення та радіомовлення заявляє, що в разі продовження іноземними телеканалами практики спекуляції на мовній темі вона порушить питання про правомірність присутності таких телеканалів у кабельних телемережах України. За даними Нацради, із 45 іноземних програм, які вона вважає адаптованими до вимог

Фото: Петро Андрусенко

українського законодавства і рекомендує для включення до українських кабельних телемереж, тільки 8 виходять в ефір італійською, англійською, французькою, німецькою мовами, решта 37 – російською.

22 липня Україна та Європейський Союз домовилися під час саміту Україна-ЄС у Франції, що відбуватиметься у вересні, розпочати переговори про безвізовий режим.

23 липня Президент Віктор Ющенко чотири години знаходився в Головному слідчому управлінні Генеральної прокуратури – давав свідчення про своє отруєння. Після чого він заявив, що вважає, що депутат Давид Жванія причетний до його отруєння.

25 липня Служба безпеки України порушила кримінальну справу щодо депутата Державної думи Росії Костянтина Затуліна за спробу дестабілізації ситуації під час святкування 1020-ї річниці Хрещення Київської Русі. Окрім того, Затуліна затримали у аеропорту Сімферополя та не пропустили на територію України.

27 липня У Києві відбулося урочисте відзначення 1020-річчя Хрещення Русі. З цієї нагоди в Україну завітали Вселенський патріарх Варфоломій I та Патріарх Московський Алексій II. Ці візити загострили обговорення теми створення помісної церкви в Україні.

28 липня Київська міська держадміністрація вирішила виготовити й установити пам'ятник журналістові Георгію Гонгадзе і загиблим під час виконання службових обов'язків журналістам.

28 липня Повінь на заході України забрала життя 39 людей та завдала мільярдної матеріальної шкоди.

31 липня Верховна Рада ухвалила зміни до закону про держбюджет щодо виділення 5 мільярдів 46 мільйонів 800 тисяч гривень на подолання стихії у Західній Україні. За відповідне рішення проголосував 441 депутат.

2 серпня Польща виділить 600 млн. злотих (понад 187 млн. євро) на розбудову пунктів перетину кордону з Україною. Зокрема, буде збудовано новий пункт перетину в Долгобичіві та переходи у Дорогуську та Зосіні, які планують відкрити через 3 роки.

6 серпня В Україні зібрано 33,5 млн. тонн зерна із 75% засіяних площ, що є найбільшим результатом за роки незалежності. Разом із тим, за попередніми розрахунками Міністерства фінансів, загальний збиток аграрному сектору в результаті стихійного лиха в

Печерській лаврі. Утім літургія перед пам'ятником святому Володимирі 27 липня, що її служили разом Вселенський патріарх і Алексій II стала також святом МП, бо прицерковні активісти привезли на неї мирян з різних областей, аби влаштувати гучну зустріч патріарху Алексію.

З усіх подій у Києві все ж, вималюювався великий плюс: ідея Помісної церкви не лише не похована, а й зміцнилася. А Вселенський патріарх оголосив публічно, що Київ – це канонічна територія Константинопольського патріархату, отже Москва не має прав на українські духовні терени.

Київська Церква

За даними Київського міжнародного інституту соціології, оприлюдненими 21 липня, 35 відсотків респондентів не знали, що таке „помісна церква“. Понад 40 відсотків висловилися за українську Помісну православну церкву, 9 відсотків – проти. 45 відсотків згодних вважають, що таку церкву слід створювати на основі Київського патріархату; 18 відсотків – що на основі Московського. Утім парафій найбільше має УПЦ МП – понад 11 тисяч. Тоді як УПЦ КП – близько 4 тисяч. УАПЦ і УГКЦ мають ще менше зареєстрованих парафій. Ресурсна база (освітня, видавнича, соціальна) цих об'єднаних Володимировим хрещенням церков різна.

Київський патріархат має духовну академію, кілька семінарій, з десяток монастирів (жодного жіночого), утім не має видавництва, популярних часописів і шкіл. Греко-католики мають богословську академію, семінарії, світський Український католицький університет у Львові, кілька приватних загальноосвітніх шкіл, чимало чернечих згромаджень, кілька десятків чоловічих і жіночих монастирів, дбайливо впорядковані місця прощ. Є два видавництва – „Свічадо“ і „Добра книжка“, кілька журналів, газети і радіостанція, розгалужена система соціальної й медичної допомоги. Розділена УАПЦ має чималі парафії на Львівщині, Тернопільщині, Івано-Франківщині, Києві, Харкові – часто не пов'язані між собою спільним священначалієм. Після того, як диакватий митрополит Мефодій у 2005-му розгромив приміщення Патріархії УАПЦ у Києві, центр перемістився до Харкова (де діє архієпископ Харківський і Полтавський Ігор (Ісиченко)).

Московський патріархат найбагатший і на вигляд найпотужніший. Окрім навчальних закладів і освітніх центрів

для мирян, має телекомпанії, видавництва, бібліотеки. Орендує в держави дві найголовніші святині українців – Києво-Печерську і Почаївську лаври. Це найбільш заполітизована церковна структура. Особливо прославились організації як Союз православних громадян, що має центр у Росії і систематично організовує у Києві „хресні ходи“ й „молитовні стояння“ проти НАТО й незалежності української церкви, за „дружбу“ України з Росією. В час президентських виборів-2004 священники УПЦ Московського патріархату активно агітували паству голосувати за Віктора Януковича. До речі, це міф, що прибутки парафій УПЦ МП ідуть до Москви. Насправді РПЦ вкладає кошти в свої українські парафії: у побудову храмів, книги-фільми, транспортування мирян для політичних акцій.

Сьогодні УПЦ МП перебуває в хисткому становищі. Українська влада не тисне, але й не підтримує її так, як кучмівська. Але тисне Москва. Церква відмежувалася від „політичного православ'я“ на Архієрейському соборі у грудні 2007 року, утім прицерковні братства й організації продовжують влаштовувати протестні „хресні ходи“ в час важливих для України подій. Неоднорідність частин кліру в ставленні до автокефалії, української мови і київської традиції можуть призвести до поділу УПЦ МП. На Архієрейському соборі у грудні УПЦ МП вперше погодилася на діалог з УПЦ КП, яку доти ігнорувала як „розкольникське угруповання“.

Об'єднання в часі

У переддень святкування кремлівська міфотворчість роз'яснювала пересічним громадянам, що ідея Помісної церкви належить винятково „американському агенту“ Віктору Ющенку. Він, мовляв, хоче таким чином підвищити свій рейтинг перед президентськими виборами-2009. Утім об'єднана православна церква з центром у столиці – це природна потреба для незалежної держави. Ще в червні 1992-го в Києві у резиденції митрополита Філарета відбувся Всеукраїнський православний собор, що об'єднав УАПЦ та частину УПЦ (Московського патріархату) в Українську православну церкву Київського патріархату. Через рік від неї знову відділилася УАПЦ. Чергову домовленість про об'єднання між УПЦ КП та УАПЦ було підписано у 2000 році. Але як би не старалися церковні лідери і громадські діячі, церковна структура без гарантії визнання і без єдності зі світовим православ'ям нав-

Фото: Петро Андрусенко

ряд чи зможе об'єднати всіх християн київської традиції.

Надія на такі гарантії заяснила після Майдану. Віктор Ющенко став реалізовувати ідею, яку не втілили два попередні президенти. Щоправда, події розвивалися найактивніше, коли Секретаріат Президента очолював Олександр Зінченко. 29 січня 2005 року відбулася архієрейська хіротонія першого за понад 300 років українця, висвяченого Константинопольським патріархом. У лютому 2005 року Священний синод і Вища церковна рада Київського патріархату закликали УПЦ Московського патріархату і УАПЦ до об'єднання дій. У березні Константинополь підтвердив, що Московський патріархат має ту ж канонічну територію, що до 1686 року – отже, без Києва. 8 червня 2005 року Президент зустрівся у Стамбулі із Вселенським патріархом Варфоломієм I, повідомивши, що „українське суспільство чекає на створення єдиної Помісної православної церкви“. Заговорили про відкриття подвір'їв Константинопольського патріархату у Києві і у Львові. На 19 листопада запланували об'єднаний Собор двох українських православних церков – УПЦ КП і УАПЦ. Проте він не відбувся. Вікарій Київської єпархії, єпископ житомирський УАПЦ Богдан Кулик заявив тоді, що „спроби об'єднання УАПЦ та УПЦ КП мають сенс, якщо об'єднання церков буде визнане Вселенською патріархією“. Інакше доля цього об'єднаної акції буде такою ж, як і попередніх.

Ще в листопаді 1991 року пре-

зидент Леонід Кравчук звертався до Московського патріарха з проханням дарувати Українській церкві автокефалію. У липні 2008-го, на святкуванні 1020-ліття Хрещення Президент Віктор Ющенко попросив цього у Вселенського патріарха Варфоломія. Обоє першоієрархів не дали схвальної відповіді. Московський патріарх не може її дати, бо незалежність УПЦ означатиме втрату історичної спадщини і апостольського фундаменту його церкви, а для політичного керівництва Росії визнана світовим православ'ям незалежна церква з центром у Києві означатиме втрату останнього, „духовного“ аргументу, чому „Україна має бути у складі Росії“. Вселенський патріарх також не вільний у своїх вчинках, бо обмежений у фінансах і не бажає терористичних актів з боку Росії.

В Україні останнім часом обговорювали кілька можливостей: УПЦ Київського патріархату буде визнана канонічною й увійде до складу Константинопольської патріархії як митрополія (з подальшою можливістю створення патріархату); УПЦ підпорядкується Константинополю; або ж буде створено якусь нову церковну структуру, освячену Вселенським патріархом, куди на рівних засадах увійдуть частини єдиної колись Київської церкви. Схоже, що жоден з варіантів поки що нереально втілити. Нові переговори, вірогідно, розпочнуться восени.

Ярослава Музиченко, Київ

західних регіонах становить 230,5 млн. грн.

6 серпня Прокуратура доручила міліції і СБУ провести перевірку за фактом використання в тирі як мішені карикатур на керівників держави і опозиції: Ющенка, Тимошенка і Януковича.

12 серпня Президент України Віктор Ющенко терміново відбуває до Тбілісі, для участі у врегулюванні російсько-грузинського конфлікту. Військові дії Російської Федерації вийшли за межі конфліктної зони та перейшли на інші території Грузії, набираючи загрозливих масштабів та порушуючи суверенітет і територіальну цілісність незалежної держави.

13 серпня Президент України Віктор Ющенко своїм Указом затвердив порядок пересувань військових формувань Чорноморського флоту Російської Федерації поза місцями їх дислокації на території України.

20 серпня Прем'єр-міністр Юлія Тимошенко заявляє, що її амбіції не завадять висуванню єдиного кандидата від демократичної коаліції на президентських виборах. „За півтора-два роки, коли ми на президентських виборах будемо відстоювати наші права, будувати українську країну, – таку, про яку ми усі мріяли, – то знайте, що мої амбіції не зруйнують єдність кандидата від демократичної коаліції, не зруйнують нашої стратегії, яку ми обрали в 2004 році“, – заявила Тимошенко.

22 серпня Експерти УЄФА відзначають суттєвий прогрес у підготовчому процесі України до Євро-2012. Про це вони сказали за результатами інспекційного візиту в Україну, що тривав з 18 по 22 серпня.

22 серпня У Міністерства внутрішніх справ України недостатньо можливостей для перевірки можливої наявності двох паспортів у громадян України, – заявив глава МВС Юрій Луценко в Сімферополі. Водночас, міністр запевнив, що в ході оперативних заходів це питання також цікавитиме правоохоронців. Раніше виконувач обов'язків глави СБУ Валентин Наливайченко на питання, чи займається його відомство перевіркою громадянства жителів Криму, відповів: „Ні, ми цим не займаємося. Це не наша функція, це функція МВС“. Нагадаємо, згідно з українським законодавством громадянин України не може мати подвійного громадянства. Натомість ЗМІ неодноразово повідомляли про масову видачу румунських та російських паспортів у зонах потенційних територіальних конфліктів – Буковині та Криму.

Оксана Забужко: „Вся наша історія – це музей похованих ,секретів“

➤ Оксана Забужко – один із символів сучасної української літератури. Поетка, прозаїк, есеїст, публіцист, культуролог. Автор поетичних збірок „Травневий іній“, „Диригент останньої свічки“, „Автостоп“, „Новий закон Архімеда“, „Друга спроба“, повістей „Інопланетянка“, „Казка про калинову сопілку“, роману-бестселера „Польові дослідження з українського сексу“, збірки повістей та оповідань „Сестро, сестро“, збірок есеїв „Дві культури“, „Хроніки від Фортінбраса“, публіцистичного збірника „Репортаж із 2000-го року“, збірки документальної хроніки „Let my people go: 15 текстів про українську революцію“, літературознавчих досліджень „Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період“, „Шевченків міф України: спроба філософського аналізу“, „Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій“.

Твори Оксани Забужко перекладено понад п'ятнадцятьма мовами світу й відзначено багатьма національними та міжнародними преміями.

Пані Оксано, читачі „Українського Журналу“ наразі можуть прочитати уривок із вашого нового роману „Музей покинутих секретів“, з якого я мала змогу прочитати більшу частину. Перше питання, яке в мене виникає: „Що ж буде далі? Чим усе закінчиться?“ Чи ви, пані Оксано, принаймні це знаєте?

Так, звичайно.

А чи знали ви це із самого початку? Чи цей роман постав і чи зазвичай кожен текст постає перед вами у своїй цілісності, яку треба прописати, чи це відбувається якось інакше?

Ну, спочатку є не більш ніж загальна туманна візія: приблизно знаєш, що відбулося, але не знаєш – як. Власне, я для того й пишу, щоб дізнатися, як саме воно відбулося, це мій головний драйв у процесі роботи, тим більше коли йдеться про таку велику річ, як „Музей покинутих секретів“. Адже роман, нівроку, грубенький, – понад чотириста сторінок, добрячий шмат життя! П'ять років живеш із цими героями, вростаєш у їхні біографії, в сплетива доль, які стають для тебе абсолютно реальними, часом робота йде швидше, часом гальмується, часом пручається і відчуваєшся так, наче збилася з дороги і ніхто тобі її не підкаже, – словом, процес більш-менш той самий, що в романі у Дарини Гошинської, в її роботі над фільмом, якому судилося змінити її життя... Але отой головний драйв – побачити, як воно все відбувалося, – тебе весь час держить, не відпускає. Звичайно, „по дорозі“ багато що міняється, річ починає „сама себе писати“, бувають щасливі моменти, коли тільки ахаєш: „Ах, он воно що!“ – відкриваються такі повороти сюжету, про які й не здогадувалась, а вони якраз усе й ставлять на місце... Я завжди кажу, для мене проза – це ніби йти по темному лабіринту зі смолоскипом у руці. Ти освітлюєш якусь частину дороги перед собою, але що ховається за рогом – невідомо, загальний план лабіринту ти, звичайно, маєш в умі, але ні в якому разі не в усіх розписаних наперед подробицях – Боже збав. Я би ніколи не змогла, скажімо, написати детектив, наперед знаючи, хто вбивця і маючи в голові повністю розроблений сюжет. Який тоді інтерес продиратися крізь 400 з гаком сторінок?

Тобто ви не знали, хто вбивця... А як би ви могли схарактеризувати принаймні основний напрямок, в якому рухались зі смолоскипом?

Я ніколи раніше не писала таких масштабних полотен і не думала, що колись візьмусь за цей жанр – епічна сага, яка охоплює три покоління, шістдесят років української історії... Мені часто ставлять питання: „Це правда, ви пишете роман про УПА“? Бо я вже достатньо „наслідила“ з своїми „упівськими“ дослідженнями – хоча це тільки частина моїх „writer’s research“, які знадобилися для „Музею...“, але за часом вона виявилась найзатратніша, так що я вже справді зробилася експертом з теми УПА – матеріалу назбирала стільки, що на кілька дисертацій вистачило б! Коли я починала, я просто не уявляла, у що вляпалась. Думала, трошки почитаю історичних джерел, трохи в архівах посиджу – і буду мати загальну картину, по якій можна буде „вишивати“ історію кохання героєвої бабусі. Але ж я поняття не мала, що не існує жодних системних праць із цієї теми! Навіть 30-томний „Літопис УПА“ – насправді ніякий не „літопис“, а хаотична збірка підручних матеріалів. А значить, щоб збере-

ти достеменним дух часу і не навішати „развесистої клюкви“, письменникові треба самому виконувати чорнову роботу історика – орати цілину. Ось де були справжні польові дослідження! Крім сидіння в архівах і консультацій із фахівцями, довелося відбути купу поїздок „на місця“, від карпатської полонини Березовачки до Мюнхена – для зустрічей із живими учасниками тих подій. Я маю в комп’ютері кількадесят годин записаних інтерв’ю – безпосередньо в текст із того потрапив невеликий відсоток, те, чого сама не вигадаеть (доводилось розпитувати й про те, про що люди „старої школи“ в спогадах не пишуть: а як у кривці пахло, а куди ви ходили в туалет, а як виводили воші тощо?). І от саме ці люди, уклін їм доземний, своїми розповідями допомогли мені відтворити в уяві загальний психологічний пейзаж тих років. А це для мене було найважливіше – адже кожен розділ роману писаний „від першої особи“, „зсередини“ того чи іншого героя (це взагалі мій „метод“, якщо можна так сказати, – дава-

ти зовнішні події через внутрішнє життя героїв). І якщо світ наших сучасників, Дарини й Адріана, для мене „секрету“ не становив, то побут і психологія їхніх ровесників зразка 1947 року без таких „археографічних студій“ уявити було б неможливо. Але коли мене запитують, чи правда, що я пишу роман про УПА, я кажу: „Ні, неправда. Я пишу роман про любов“.

Любов – це й було те, що задавало, як ви кажете, основний напрямок. „Музей покинутих секретів“ – це перш за все Дарина й Адріан, історія їхньої любові. Від неї я й відштовхувалась, а вже вона викликала до життя ті „тіні забутих предків“, які, зрештою, в третьому поколінні, в 2000-ні, зводять їх до купи – тележурналістку й фізика, що став бізнесменом. Я вірю в невипадковість, у визначену не тільки в межах одного життя логіку того, що з нами відбувається. І мене цікавила насамперед ця „метафізика“ людських доль.

А от мені, із того, що я прочитала, здалося, що це роман про пам’ять. Якби мене запитали, яка основна тема роману, одним словом, – то я назвала би саме пам’ять. Пані Оксано, очевидно, у процесі роботи, отих ваших польових досліджень, ви багато дізналися про її природу: щось залишається в спогадах, щось люди не можуть пригадати... Взагалі, ця тема є дуже важливою в багатьох ваших книжках, та, мабуть, у кожній із них. Яка ваша концепція пам’яті, що це, на вашу думку, для людини, для буття?

Я думаю, що це взагалі те, що відрізняє людину від тварини.

Так просто і коротко!

Так, дуже коротко – це те, що робить людину людиною. І я вам вдячна за це спостереження щодо пам’яті як наскрізної моєї теми, бо це мені справді дуже болить. Я вважаю, що тут корінь дуже багатьох українських проблем. Ми – суспільство постійної ретроградної амнезії. У нас настільки коротка інформаційна пам’ять, що навіть у межах одного життя, навіть молодого, та що там, просто на очах відбуваються обриви тяглості, стирається з масової свідомості те, що було вже не двадцять-тридцять, а три, чотири, п’ять років тому... Ми всі – жертви „візуальної диктатури“: коли психологічно „чинною“ є тільки та картинка, яка зараз перед очима в телевізорі. Або, як геніально написала мені одна читачка, „що минулося, те й забулося“. Відбувається така свого роду повзуча лоботомія, »

ся, й не застаріла зовсім – „очень свое-временная книга”!

А ви свої тексти в книжках сприймаєте по-іншому?

Я їх не перечитую. Для мене коли книжка виходить друком, це вже достатньо болісний процес – як пологи. Кожна жінка пам’ятає цю тривожну цікавість, із якою дивишся – яке ж воно, те, що було всередині тебе? Так і тут – ти ніколи не знаєш, „яке воно”, поки воно не надруковане. Процес „принюхування” до цієї дитини, яка з’явилась, – гортання книжки і звикання до неї в фізичному образі – це ніби фінальна ланка, обрив пуповини. Ще є наступний етап, коли перші кілька місяців по виході книжки гризе цікавість, як же вона сприймається, бо сама ти її читацьким оком, „зі сторони” ще не можеш оцінити. А потім книжка „відлушується”, переходить у день вчорашній, – і аж тоді ти її, нарешті, бачиш цілком безсторонньо. Я от тільки зараз так бачу „Сестро, сестро” – через п’ять років по виході, коли її почали перекладати, коли я почитала чеські, польські рецензії, на певні моменти мені критики (не українські, з українськими критиками справа сутужна!) відкрили очі, відпорівнювали з Анджеоло Картер, з Ельфрідою Елінек і з ким там ще, підказали контекст... Можу вже оцінити об’єктивно, що мені вдалось, а що ні. А поки воно все ще, як зараз „Музей...”, живе-гаряче і ти ще з головою в ньому, – можеш тільки, як хворий, розказувати, як тобі болить. Так що, на добрий лад, у письменників інтерв’ю слід би брати про їхні старі книжки, а не про ті, які тільки-но з комп’ютера.

„Сестро, сестро” скоро вийде новим виданням, із зовсім іншим оформленням. Пані Оксано, чи для вас важливо, як виглядають ваші книжки? Чим для вас є фізичний вигляд книжки?

Безперечно, він багато важить. Завжди є відчуття, чи оформлення „твое”, чи ні. У мене вже, ніроку, набралось кілька десятків книжок, різних видань і перевидань різними мовами, то є серед них і такі, які я просто сховала з очей і нікому не показую, бо, крім надрукованого тексту всередині й мого імені на обкладинці, в них нічого „від мене” нема.

А от „Музей покинутих секретів” я поки що „в книжковому вигляді” не уявляю. Звичайно, це справа художника, дизайнера, але мені би хотілось, щоб роман відразу, тільки-но взятий до рук, справді асоціювався з музеєм і на-

» ніби видалено в нашого суспільства орган, який відповідає за зв’язок часів і дає змогу бачити й розуміти, звідки береться сьогоднішнє, що воно – з дня вчорашнього, позавчорашнього і так далі. Це, по-моєму, найстрашніший наслідок тоталітаризму. Для цього обробляли не одне покоління, – пам’ять послідовно, по-Орвелівськи відбивали ще нашим дідам і батькам, забороняючи згадувати як „нечинне” все, що не входило в офіційний наратив, і я завжди кажу, що „советскую власть в этой стране никто не отменял”.

А робота письменника – якраз пам’ятати, це професійне, куди ж без цього! Письменник мусить мати добру пам’ять, бо мусить весь час волокти з собою своє пережите, як мішок із кольоровими камінцями, щоб при потребі витягти і вставити в текст який-небудь спогад в усьому його первісному блиску. Я навіть думаю, що чим більший письменник – тим більший у нього об’єм оперативної пам’яті. І от, мені страшенно кортіло копнути „за межі пережитого”, проникнути в цю „підпільну”, поховану історію, котра на рівні свідомості нібито „нечинна”, про котру не знають і вона зберігається хіба що в родинних переказах, та й то уривками. Справді, коли попитатися, – чи багато українців щось знають із своєї родинної історії?

Дуже мало, мабуть? Якраз оті окремі камінчики, окремі історії, які переказуються із покоління в покоління.

Історії, тобто „сторії”, як каже моя Дарина, – це ще буває, кому бабуся встигла щось розповісти (якщо не боялася!). Але й тим немає контексту – нема загального тла, куди ці окремі ка-

мінчики можна вставити, як у мозаїку, щоб вони заграли й проявилися їхній смисл, те, чому таке діялося з твоїм дідом чи прадідом. Ясно, що одним ривком такого тла не відновиш, коли за нами ціле XX століття неописаної й непроговореної історії лежить облогом. Звідси й ключова метафора роману – „секрети”, знайома всім жінкам (між іншим, у всій Східній Європі, я перевіряла!) дитяча гра, де скарб закопується в землю. По суті, вся наша історія – це музей таких похованих „секретів”: покинутих своїми хранителями.

Чи погоджуєтесь ви, що можуть бути книжки на часі – ті що добре сприйняті тому, що вони вчасно з’явилися?

Звичайно, буває таке – коли книжка, яка сама собою, може, й небагато варта, влучає в якийсь нерв своєї доби, відповідає на ще не оформлене в словах, але вже визріле суспільне запотребування. Історія літератури знає сотні таких прикладів. Бувають передчасні, бувають спізнені, бувають вчасні книжки. Але цього „попадання” чи „непопадання” ніколи наперед не вгадаєш, не варто й пробувати – повірте моєму досвіду, все-таки в мене за душею вже півтора десятки написаних книжок, із дуже різними долями... Краще триматись тієї оптимістичної точки зору, що все, зроблене чесно й на совість, так чи інакше не пропаде, рано чи пізно. От зараз „Факт” видає мою юнацьку фантастичну повість двадцятилітньої давності – „Книга Буття, Глава четверта”, – яку я, після єдиної журнальної публікації в кінці 1980-х, ніколи не згадувала й не відкривала, – а тепер, на вимогу видавця, перечитала й здивувалася: а вона, виявляється,

віть розділи в уяві читача сприймалися як музейні зали. Текст для цього можливості дає, там досить „фактури”. Хоч сама оповідь виткана як життя в процесі його протікання – Дарина в себе на студії, Адріян у себе в офісі, телефонна розмова, зустріч у кав’ярні, – але синхронном, „субтитрами” весь час ідуть такі ніби документальні „врізки”, як шматочки дитячого „секрету”: відео з інтерв’ю, сторінка з архіву, з антикварного каталогу, описи картин, фотографій, на фотографіях там взагалі багато чого держиться... Усі ці „артефакти” замонтовані в текст, але хотілося б, щоб вони якось у верстці і в дизайні були наголошені. Щоб був підкреслений оцей дуже важливий момент, так би мовити, експонатності пам’яті, де сні мають таке саме значення, є так само предметні, як фотографії, спогади, відеозаписи тощо.

Не секрет, що вашу книжку чекають... І мені сподобалось, як приятелька, дізнавшись, що вона вийде ще не тепер, написала мені: „добре, коли письменник пише довго, тоді воно і є отією тривкою, грубою книжкою, якої так бракує на полицях української літератури”. Чи ви вважаєте, що є такий феномен грубих книжок?..

Цікаве спостереження. Знаєте, коли я починала „Музей...”, гадала – буде двісті з чимось сторінок. А потім роками із жахом стежила, як моє „замішене тісто” лізе з діжі – росте, розпухає, от уже двісті, а ще тільки зав’язка, от уже триста, і дай Бог вкластися в чотириста, – був момент, коли я просто в розпуку впала: таж таких грубих книжок ніхто не читає! (Це було ще до несподівано бурхливого успіху „Notre Dame d’Ukraine”). І тоді мені дуже допоміг один скандинавський критик, який, почувши мої жалі, преспокійно сказав, як щось samozрозуміле: „Товстий роман? Ну так, зараз якраз ця мода вертається”. До того я й гадки не мала, що „падаю в струю”, але невдовзі пересвідчилася, що це справді тенденція, яка сьогодні дедалі більше визначає обличчя європейського роману. Після недовгого захоплення „романами короткого дихання” література поступово повертається до епосу, до своїх традиційних форм, яких ніяким серіалом не замінити. Бо серіал – це тільки гола історія, а як саме цю історію переживають її учасники – це тільки література може показати.

Зрештою, головне не те, як люди проживають своє життя, а те, як вони його переживають, що вони з нього виносять – це і є ті найголовніші „секрети”, які передаються з покоління в покоління.

Оксана Забужко:

Уривок із роману „Музей покинутих секретів”

» Колись вони були командою – коли це було?... Так давно, і так недавно, – це й була її справжня молодість, за відчуттям безмежності можливостей насамперед, – буремні дев’яності, вільна плавба, була б ініціатива, а гроші знайдуться, – маєтки довкруги вишукані й лускали весело, як бульби на калюжах під час травневої зливи, зате скільки ідей ширяло в повітрі, аж повітря ходило кругами!.. На старій студії, їхній першенькій, на орендованому заводському складі (завод стояв, склад віддали їм майже задурно), вони самі носили стільці, сиділи запівніч, малювали сітку програм, сперечалися, галасували, з переповнених попільничок сипалися на стільницю кірпаті пожмакані недокурки, і коли вже очі починали сльозитися од диму, хтось, найчастіше Василько в запітнілих банькатих окулярах хлопчика-відмінника, вставав відчинити вікно, а заразом приносив і кидавав їй на плечі куртку, щоб не змерзла, – де ти тепер, Васильку, на яких канадських луках скубеш свою гірку травичку?... Востаннє від нього була електронкою вітальна листівка під 2003-й рік – із якогось геть уже непомисленого задуп’я, з Вінніпегівщини, де взимку морози, як у Сибіру, сягають мінус тридцяти й губи репаються до крові від атмосферної сухості, якого чорта він там робив, у тій пустині, на що переводив свій вік?... Він же був журналіст од Бога – ніхто так, як він, не вмів розбалакати й виколупати нутрощі з кого завгодно, навіть із президента, чи пак тоді ще кандидата на пост (була у Василька така пам’ятна передачка – тамтой пенъ, навіть не вкуривши, як його на виду в цілої країни роздягають до грішного тіла, розм’як і став хвастати своїм убогим повоєнним дитинством та споминати, як у п’ятдесят п’ятому, вбраний у свого єдиного піджачка, їхав із рідного села вступати до інституту в вагоні з вугіллям, бо на квиток у пасажирському не мав грошей, – і сито вилискувавсь при тому гордістю тріумфатора, який може тепер пред’явити світові цілий супермаркет піджачків узамін тодішнього зіпсутого, і то яких іще піджачків!..). Василь-

ко першим вловив цю пружинку, на якій, як виявилося згодом, і тримався весь завод нашої так званої еліти, – глибоку, хтиву жадобу реваншу за всі підрадянські приниження, а якою ціною, плювають: тоді, в дев’яності, ще нікому не було ясно, що єдине, чого прагнуть ці люди, які дедалі впевненіше розсідалися в телевізори, – то, вилізши на київські горби (розваливши по дорозі кілька поверхів старих кам’яниць, аби не застували їм виду на Софію!), влаштувати на гробі Ярослава свій переможний бенкет нових номадів, та Василько зовсім і не займався соціальною аналітикою й не кидавав глядачеві жодних висновків – просто, він умів слухати, як же, справді, просто – слухати, що тобі кажуть, і як несамоовито багато люди, самі того не тямлячи, про себе розказують, коли їх слухають так, як Василько, – кожну, навіть випадково почуту розмову він міг потім відтворити майже дослівно, а сьогодні вже всі торохтять наперебій, і ніхто нікого не чує. Молодняк – той взагалі відключений наглухо, ніби так із плеєром у вухах і вродився, стажерка Настуня, поки гість говорить, знай репетирує в різних ракурсах свою фотомодельну посмішку, тільки й ждучи, коли той затихне і настане її черга озвучити наступне питання, – а геній комунікації Василько, який навіть перехожого в вуличному синхроні вмів за півтори хвилини виставити навіки-неповторним, тимчасом десь на краю світу розглядає канадських горобців у підзорну трубу, – на присланій ним під 2003-й рік картинці красувався жовтогогарчогрудик із чорним фрочним хвостом, і Василько писав, що це його нове тепер захоплення: bird-watching. Bird-watching, блін.

І таких історій було неміряно, куди не ткниш: люди виїздили, щезали, пропадали як у воду; по старих телефонах, коли вона, траплялось, пригадувала: от цього б запросити до роботи над новою програмою! – відповідали незнайомі голоси: продав квартиру, ні, адреси не залишив, – ніби невидимий смерч спустошував їхні лави – тих, хто колись називався першим ешелonom »

Української журналістики, тих, хто ще пам'ятав Вадика Бойка і його першу авторську програму на єдиному натовді українському каналі – вся Україна її дивилася, вечорами вулиці порожніли гей вимів, а потім одного зимового дня 1992-го Вадик радісно похваستив комусь із колеґ течкою з документами, що їх збирався оприлюднити: ось вони, комунаки, всі в мене тут, оце буде бомба! – а через 40 хвилин бомба вибухнула в його власній квартирі, де його живцем згоріле тіло знайшли розпластаним на підлозі, оголосили кілька версій, із яких випливало, що згорілий згорів зовсім-таки сам і без нічиєї помочі, – і на тому справу було закрито, і ніхто більше ніколи не згадував з екранів про Вадима Бойка, мов і не було такого на світі. Може, якби ми всі дев'яності говорили й кричали, якби згадували й влаштовували щозими поминальні річниці в прямому ефірі, дружно й солідарно, на всіх телеканалах, поки це ще було можливо, з нами б не впоралися так швидко?.. Головне – так непомітно, без ґвалту і крику, випадку Гіт Гонґадзе не рахуємо: на той час, коли Гія попав під роздачу, – на фінал наших буремних дев'яностих, гіркої й прекрасної доби надій і поривань, карколомних кар'єр і похованих проєктів, щоденних самовдоволених бенкетів-фуршетів, на яких ми випасалися спершу зі сміхом: дайте-но прес-релізи, де там сьогодні вечереєм? – а далі все прицінніше: туди не піду, ті жлоби ніколи не наливають! (жлоби, які не наливали, були недобитими рештками Гельсінської групи, які все ще обговорювали, самі з собою, проблему люстрації, кого пак вони вже цікавили?..) – на той час ми, хоч і перебирали ще клієнтами, і погордливо торгувалися, коли нам пропонували лаву за відмивку іміджу якій-небудь гнилій фірмі, були вже ручні, як морські свинки, – ми вже звикли ходити на пиво до Еріка, на джаз-сейшини в „44“, літати у відпустку до Анталії й Хурдади, ми вже оскоромилися першими покупками в дорогих бутіках і першими дисконтними картками, ми були ситі й добре вичесані свинки, на нас вилискувалася шерстка, – цебто, розуміється, на тих із нас, хто зумів вчасно вибратися на траси переміщення грошових потоків, – в нас не було інстинкту небезпеки, може, це й є головна прикмета нашого покоління: голі як бубон, нічим, крім батьківських напучувань – вперед-дитино-і-буде-тобі-щастя, – не озброєні, ми встромляли голову в пастку безмисно й весело, ба й із відчуттям

власної значущості, – ми пишалися з нашої лискучої шерстки, з того, що нам платять, і незле, – ясна річ, за те, що ми такі розумні й талановиті, за що ж би ще, – а потім було вже пізно. І так ми наївно вважали, наче творимо новий телевізійний простір, – заміряли рейтинги, вигадували нові програми і, як діти, тащилися зі слів „уперше українською“, – а насправді танцювали на крові, і та невідомщена, безвідплатна кров непомітно, як свинцеві води, підточувала нас ізсередини.

„Що з нами стало, ах, що з нами стало?...“ – пицала по всіх каналах Ірочка Білик, ще одна погасла зірка дев'яностих, згодом переведена рядовою в нерозрізняльні лави російської пластмасової попси, і той безпорадний писк, як виявилось, й був лейтмотив доби, тільки що ніким вчасно не розчутий: з нами й справді „ставало“ щось не те, але ж – непомітно, з дня на день, тихою сапою, як же було те зважати?.. Люди мінялися – вони не тільки зникали з овиду, з країни, з професії, випадали кудись на марґіналії, в інтернет, у малотиражні газетки, яких ніхто не читав, у вряди-годи ґальванізовані міжнародними ґрантами радіодіапазони, які заглухали ще заки встигав їх відшукати в ефірі, – але й ті, хто лишався на овиді, вже не були такі самі: щось у них ламалося, зникала внутрішня відпорність, – там, де ще недавно, яких два-три-п'ять років тому, можна було сподіватися на підставлене плече, зненацька пливло й осувалося – м'яко, драглисто, очі микуюля й ховалися в похмільних набряках повік: „Безплатно, Дарино, тільки мама цілує, давай по бартеру – ти мені злий інфу, а я тобі“, – а за особливо наклепницьку „чорнуху“ на друзів-приятелів особливо принципові редактори виставляли розцінки за вп'ятеро вищим тарифом і в ім'я святої дружби не поступались ані центом: „Не ображайся за наїзд, старий, – казали вони потім жертві, – хочеш, ми з тобою інтерв'ю зробимо?“ – і жертва згоджувалась... Утворені кадрові пустоти, як у карстових печерах водою, наповнялися водянисто-зеленою молоддю, яка вже нічогісенько не знала й не тямала і з готовністю бралася за всяку заказуху; так звану суспільну проблематику, з мораллю й культурою включно, посідали коханки нафтових королів, силіконовогубі порнотелиці, яким усю програму під ключ готували їхні кріпацькі душі, – кралям лишалося тільки приїхати зачитати перед камерою готовий текст, а хлопці, що колись на початку

дев'яностих власними силами, горбом піднімали були на собі, як дубові крокви, найгучніші медіа-проєкти (згодом тихо, без гуркоту осілі в купу руїн, і довго ще з-під завалів видибали придушені тіні та розлазилися по дарових фуршетах, щоб наїстися на день наперед...), – хлопці, які в 1990-му перли на собі з литовських друкарень пачки перших українських незалежних газет і діставали за те від міліції кийком по нирках, – наймалися, вбившись у ранні черевця й лисини, носити воду парламентарям – прес-секретарями до всяких політичних шреків, які перед пресухою громохким матом слали їх по мінералку, і ці козачки-водоноші невдовзі навчилися ходити з невідліпними юридичними посмішками, що мали демонструвати їхню повну філософську невразливість на всю марноту марнот цього світу, буддизм в натурі, як казав Антоша, – і з прискаленим оком, як шльондри не в міру балакучого клієнта, слухали, коли Гоцинська їм щось бралася навертати про своїх героїв, – ніби вираховували подумки, які бабки за тим крутяться і кому скільки перепаде: в якийсь момент усі професійні теми раптом здохли, люди просто перестали всерйоз розмовляти про те, що роблять, бо ніхто вже нічого, крім бабла, всерйоз не робив. У якийсь момент – який, коли саме він настав? – раптом всім усе стало по фірі: так, мов запущений колись вірус латентної хвороби, що підточувала їх ізсередини, зробив на решті свою справу, і лишалося тільки констатувати *rigor mortis*. Та ні, навіть і не *rigor* уже – в'язку, трясавинну масу, що підсисає звідусюди, куди не сахнешся, і відчуття, ніби на черговому бенкеті-фуршеті круг столів юрмляться з тарілками й келихами, навозаводи чавкаючи, брязкаючи посудом і якимось у змуг оку п'яніючи (а багато хто й не тверезів уже ніколи!), не живі й цілком же, хай йому грець, успішні в цьому житті люди, – а трупи, розм'яклі до вже-текучої, кашоподібної консистенції, простягнеш руку – і зануришся по лікоть у липке, – це відчуття вдарило їй у голову не раз і не двічі – в потилицю, в мозочок, жарким і пекучим, як вибух вийнятої з морозилки пляшки шампанського (або як постріл – прямо в потилицю, в гіпофіз, впертим у виямку між двома півкулями стволем).

ТОЧКА ОПОРИ

Ну, і точка опори, звичайно. Без неї ані землю не перевернеш, ані не вистоїш, ані не встоїш. Тому стоять, як правило, на двох. Встояти взагалі найважче. Навіть просто встояти на місці. Хоча за всіма законами геометрії кожне місце є безконечно великою сукупністю точок, а отже точок опори в будь-якому місці – безліч. Принаймні для стояння на двох – достатньо. Але людині не стоїться на місці. Вона завжди намагається намацати якомога більше ґрунту. На майбутнє, як кажуть, про всяк випадок, про запас. Щось таке. Звідси походять танці. Звісно, не самі танці, а ідея танців. І не „походять“, а, радше „виникають“, адже „ходити“, „походжати“, „похОдити“ – прерогатива людини. Людина охоче ходить, повзає, літає. Але вкрай неохоче й нестійко стоїть. Тому й намацує землю під ногами. Step by step. З такої практики і виникли танці. А від слОва „step“ – словА „стоп“, „стоптати“ і „степ“.

Степ – найобширніше місце для стояння. Тому степові люди спокійніші і впевненіші від горян, уражених вродженим страхом оступитися, втратити точку опори. Тому й танці горян більше схожі на тупцяння на місці, тому лише степовики можуть дозволити собі кружляння в танці і стрибки через вогонь.

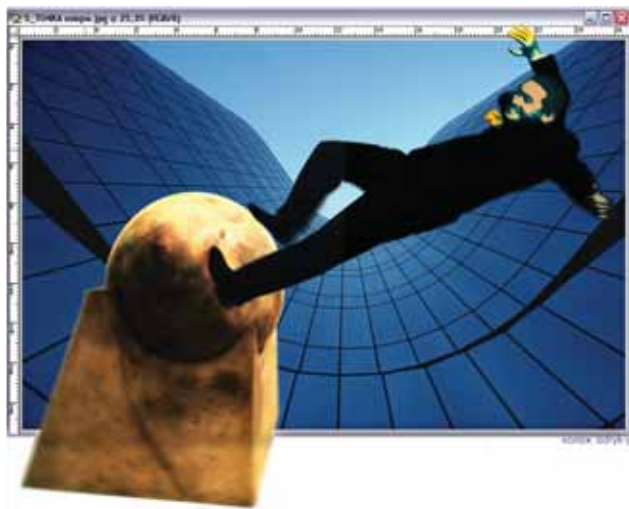
Хоча насправді уся хореографія, незалежно від ландшафту, витанцювалася з неможливості стояти на місці. Попри все. Попри страх упасти. Попри ризик втратити стійкість. І навіть попри те, що крок уліво, крок управо традиційно вважаються втечею, а в рухомі цілі, зазвичай стріляється без попередження. Звідси „походять“ евфемізми. Замість „вліво“ чи „вправо“ ми кажемо „праворуч“ та „ліворуч“, аби відкинути будь-який натяк на можливість руху. Мовляв, ми собі тут просто стоїмо, винятково жестами рук окреслюючи простори непідвладних володінь. Жодного натяку на напрям, керунок, вектор – лише статика місцезнаходження, становища, пристанку. Наш вічний стан нестійкої рівноваги немов урівноважується потенційною невичерпністю простору, запасним майданчиком для падіння. Може, так ніхто не помітить, що ми вже втратили єдину точку опори і тепер міцно стоїмо на двох. Себто – на місці.

Місце, як уже було сказано, складається з безлічі точок. А отже кожне місце – маленький всесвіт. Якщо лише для всесвітів прийнятні означення „більший“ чи „менший“. Місце завжди окреслюється дуже приблизно. Коли ми розводимо руки, демонструючи обсяг чи обшир, ми завжди дуже приблизні. Вкрай приблизні. Тому „край“ для нас – і територія, і межа. Тому так плутаємося ми в словах, означеннях, знаках. Тому кохаємося в евфемізмах. Тому постійно значимо територію і в пошуках справжнього значення надаємо речам безлічі означень, окреслень. Окреслюємо понятійні поля. Креслимо магічні кола. Ставимо мітки. Робимо зарубки. Проводимо демаркаційні лінії.

Лінія, попри те, що також містить безмежно велике число точок, очевидно менша за місце. Ми знаємо це. Ми бачимо це. Це видно навіть неозброєним оком, і жодна теорія не переконає нас у протилежному. Крім того лінія має ще одну очевидну перевагу. Перевагу обмеження. Рушити з місця лінією можна бо лише у двох напрямках. Праворуч, або

ліворуч. Уперед, або назад. Непотрібно роззиратися навсібіч. Не конче мучитися проблемою вибору. Можна підкинути монету. Можна піти за вітром. Покотитися під ухил. Поплисти за течією.

Можна, щоправда, й рушити вгору. Однак це важко і потрібно небагато. Тому для загального заспокоєння існує векторна алгебра, де чорним по білому записано рівноправність усіх напрямків. Рівноправність чорного і білого.

Але й вибір напрямку руху – це привілей обраних, а тому „вгору“ чи „вниз“ і справді відрізняються несуттєво. Суттєво взагалі рушити, зрушитися. Адже для цього потрібно змінити точку опори. Тобто, по суті, знову знайти її. Рух складається з безперервного пошуку і зміни точок опори. Тому рухатися так важко. Тому зважитися на рух майже неможливо. „Дайте мені точку опори, і я переверну...“, – сказав Архімед і навіть не повернувшись. Бо перевернути Землю набагато легше, аніж повернутися самому. Коли сегменту рухливості очних яблук бракує, аби побачити яблуко позади себе, доводиться ворухити ногами. Яблуко, звісно – спокуса. Однак, що крім спокуси змусить нас змінити точку опори?

Рух існує тільки між спокусою і спокусою. Так само, як крок – між двома точками. Починати рух слід обережно. Step by step намацуючи опору. Спочатку варто для певності потупцяти на місці. Це ще не хода, але вже танець. Ритм присипляє обережність, заколисує етику, зменшує страх. І от, надкусивши яблуко, ти вже збільшуєш темп. І от уже обертаєшся довкола себе. І от уже бачиш лінію горизонту і намічаєш свою лінію руху до нього. Найбільша спокуса не яблуко, а горизонт. Цьому неспромоги опиратися. Заради цього ти готовий не лише впасти, але й вмерти. Готовий рушити. Щоб нарешті зрозуміти, що ніякої точки опори не існує. Існує лише точка опору, здолати яку важко, але можливо. Тоді народиться рух. Тоді народиться відлік. Тоді почнеться життя.

Кроки складатимуться в ходу, хода переросте в біг, біг – у політ. Звісно, летіти найкраще до світла. Але політ і сам по собі прекрасний.

Контур і слово (4) – Катерина Немира

» В історії українського самвидаву 1970-х літературно-мистецький журнал „Скриня” (виданий 1971-го групою молодих людей, що були переважно студентами Львівського університету або Львівського політехнічного інституту) займає виняткове місце. Однак його особливість зумовлена не впливом на широкі суспільні маси (бо журнал був виданий машинописним способом у кількох примірниках і прочитати

його мало нагоду дуже вузьке коло людей) й не радикальністю виявлених у ньому політичних позицій. Навпаки, „Скриня” була програмово аполітичною, задуманою так, вочевидь, із розрахунком на те, що рано чи пізно її читатимуть кадебістські „експерти”. Еклектичний і неоднорідний за якістю набір віршів, новел і рецензій, а ще й переклад короткої п’єси Тадеуша Ружевіча, був підкреслено-викличним свідченням естетично-мистецької, а не політичної мети журналу. А проте „органам” ішлося не так про зміст, як про факт самостійної ініціативи та нікому непідзвітної діяльності.

Реакція на оцю, здавалося б, невинну публікацію, була блискавичною й жорсткою. Після допитів і абсурдних звинувачень, більшість авторів (Олега Лишегу, Миколу Рябчука й інших) звільнили з навчальних закладів. Найбільше покарання випало на долю Григорія Чубая, блискавичного поета й ініціатора видання. Результатом фізичних травм, отриманих під час ув’язнення у слідчому ізоляторі, а ще важливіше – травми душевної після капітуляції та виступу свідком звинувачення на процесі дисидента Михайла Осадного, стало мовчання Чубая як поета, а згодом і його передчасна смерть.

Серед авторів „Скрині”, представлена віршем „На пелюстці зеленого берега”, була й дев’ятнадцятилітня на той час Катерина Морозівна (Александрова). Кілька років по тому вона завершила навчання у Львівському інституті декоративно-прикладного мистецтва за фахом кераміста, а втім, у своїй мистецькій творчості вона, либонь, відоміша як скульптор. У 1981 р. її скульптура „Сонячний день” потрапила на симпозіум в Італії, а через двадцять п’ять років, у Нью-Йорку, вона здобула спеціальне визнання також скульптурною композицією „Кукіль”, навіяною мотивами вірша Павла Тичини і присвяченою пам’яті жертв Голодомору 1932–33 рр.

У 1990-х рр. (уже як Катерина Немира) вона переїхала разом із чоловіком, малярем Володимиром Немирою, до США та осіла в Клівленді, де заснувала україномовну радіопрограму, очолила суботню школу, та однак не покинула творчості, в тому числі й літературної. У своїх новелах (часто присвячених періодові Другої світової війни в Західній Україні), як і в скульптурах та кераміці, вона черпає наснагу, насамперед, із джерел українських фольклорних традицій, при цьому шукаючи адекватно сучасних форм вираження. Як і її мистецькі твори, її новели не інтелектуальні, а пристрасно емоційні, й не даремно кожна з них пов’язана у заголовку з кольором, кожна у суті своїй є змальованим буквами на папері барвистим згустком почуттів.

Марко Роберт Стех, Торонто

Катерина Немира

САТАНА

(брунатне)

» Вмирав. Знав, чув, що вмирає.

Не боявся і не думав про то. Навпаки, за стільки літ нарешті було йому добре й спокійно.

Приходили покійна мама:

– На все свій час. На добро і на зло. На життя і на смерть, – казали.

Гладили його по голові:

– Синку мій, чого ж не ростеш, синку. Як то буде з тобою!?

Смак крові перестав бути неприємним та й, здається, кров вже теж не текла. Тяжке тіло на ньому вже не давило, а тільки злилось з його тілом і не було різниці, де чие.

Мама приходили, клали руку на голову і так хиталися, і все казали:

– Який сатана в тебе вселився, синку, коли я тебе проочила, коли гріх взяла, сплотивши тебе, синку?...

Стояли білі і, заломивши руки, прослили:

– Боже, забори його, позбав світ од сатани... Боже, як то так, що Тимченки і Бояри всі від голоду випухли, а він живе?! Боже, як то так, що Іванюки в Сибірах вимерзли, а він живе? За який гріх, Боже, ти дав мені це дитя?...

Мамині сльози були, як карточки на стіні. Міг дивитись на них, а міг і не. Лежав, розрослий аж до стелі, і був скрізь: і там, і там, і наповнював собою цілу камеру. Нарешті був великий і сильний, і то давало йому спокій.

Єдине, що дратувало – то чиєсь лице навпроти. Спочатку воно було сіре і ледь пробивалося через ранковий туман. Потім було світле і тільки очі допитливо дивились на нього, ніби теж згадували напружено, де і коли бачили. Потім тільки вловлював блиск білків... Десь бачив ті білки, але де?!

Час від часу спав і ніби снів.

На вигоні всьє село... Празник. Мати ведуть його за руку до дядини. Навпроти іде дідова сестра Оришка. Вона віддалася на хутір і тепер родичі бачаться тільки на празники. Оришка веде за руку соняшного-лове дівчисько.

– Остале, – мати смикають за руку, – а ну-но, скажи тітці Ярині „Здрастуй”, – всі сміються, а він засоромлено ховається за материну спідницю. Тітка Ярина теж. Ніс, щоки, руки її замурзані і брунатні,

як той довгий смоктунець, що його їсть, папір якого скрутився і змоксився. А око таке велике, що на пів лица, єдине не липке... Воно не сміється, але бачить, як всі до-окола лускають зо сміху.

Він, вирвавшись, біжить до стайні і періщить дідове лоша що є сили: п'ястуками, батогом, ногами... а потім плачуть обое: і він, і збите, скопане ним лоша...

І знов то око задивляється на нього, але тепер напо-внене сміхом. Той день не забуде ніколи.

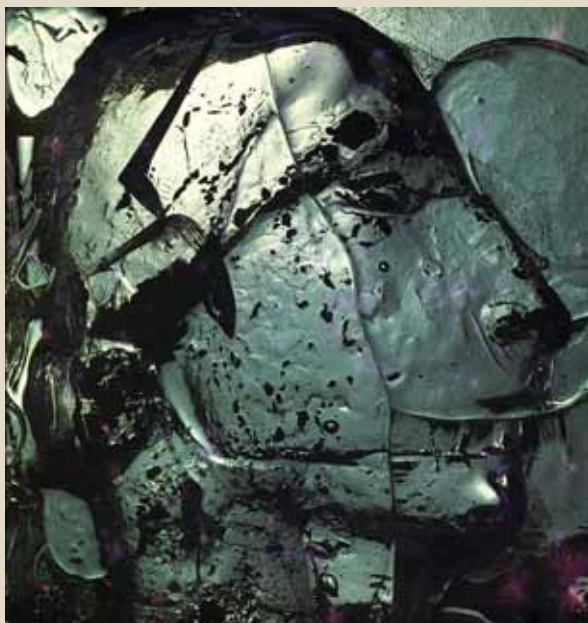
– Ярино, підеш за мене?

Стояла, руки в боки, і реготала!

– Та диви на себе, ти ж курдупель, недоросток. Метр п'ять у капелюсі, ха-ха-ха...

Всі обступили їх і собі реготали, а Петро аж за живіт брався...

– Та подиви на себе, – свистів.

Катерина Немира. Відбиток.

Але найгірше – вона! Ноги порозставляла, наче про-давлювала ними землю, і реготалась... в лице, в спину...

Ішов від неї і не кляв, і не грозив, – тільки кулачища йому стискалися і чулось, як хрускають п'ястуки і, побілі-лі, тягнуться за тілом... Знав, що вже не верне. Не верне, хоч би що, хоч би сказали усі.

В Зими знайшов притулок. А ще знайшов вольність. Вдень спали, а вночі шаліли, впивались волею і владою. Ті ночі брунатні... То було його! Приходив, стукав у шиб-ку і бачив, як шкварчав страх по хаті тих, хто ще вчора думав, що він пан і господар, хто думав, що сміятиметься цілий вік! Не був ні за червоних, ні за білих, – був за тих, хто рубає. І сам рубав. Як рубав! Мстив і тим і сим. За все... За сміх і погорду. За жито, зіbrane в стодолах, і за злидні. За гроші заховані і за те, що немає грошей...

Вчив інших:

– Ми пани ночі і наша революція єдино правдива, бо вона, як світ світом – єдина сила і воля. Ми караємо і милуємо!

І прозвали його Сатана!

– Сатана, ну й нехай Сатана, – не було ні боляче, ні радісно...

Впивався горілкою і кров'ю. То був його празник і його вольниця! Рубав все і всіх! Чув, як лускає під гарячим ле-зом шкіра і рубав! І тоді, коли приходив вночі до чужих, і тоді, коли гнав за Ярининим Петром, і тоді, коли схопив Яринину голову, приставив до люстра:

– А диви, яка гарна, а диви...

Полосував їй лица і сміявся, сміявся... І вже нічого не було в дзеркалі, тільки два її ока блакитно горіли, але й вони поволі заплили брунатним...

Тоді пішов геть. Зробив своє діло! В руках стискав шашку, аж біліючи, хрускали пальці, а щелепи аж зводи-ло і нічого не пам'ятав.

Небо дивилося на нього блакитними, як в Ярини, очима.

Витер шашку, відв'язав від боку, зіліз з коня і пішов. Грім ішов за ним і так тихенько, сумно іржав. Але вже було по всьому. Вже йому минулось. Ішов навання. Не просив їсти – та й не було в кого. Всі шарахались од ньо-го, як од примари. Невідомо коли і де залишився кінь... Скільки днів, а мо' років, пройшло, – хто його зна!

Як прийшло до нього чуття – всі доокола так незро-зуміло балакали, що по три рази перепитував, поки доходило. Жив старцюючи і не розуміючи нічого. Тільки відгукувався і повертав голову, як хтось казав:

– Сатана.

Та кидав камінцями у відповідь, як діти добряче надо-кучували, теж дражнячи:

– Сатана, Сатана!

Тоді руки стискав до болю і махав ними, відсікаючи навіділі той крик.

Цілком отямився вже тут, у камері. Серед людей-при-видів. Було їх багато... Від них взяв, що там, за двері-ма, совети і що скоро буде війна. Що за війна і з ким?.. Не цікавився, про що говорили між собою ті, хто був з ним, і не розумів тих, хто, час від часу відкриваючи двері, викрикував:

– Войнацький, на виход, с вещамі. Хашак, на виход, с вещамі. Орлов, на виход...

А потім над ранок чути було якийсь гул і стіни в камері дивно двигтіли і долівка тряслася...

Двері відчинилися, але нікого з них не кликали, тільки завогнуло, застукотіло автоматною чергою: та-та-та-та – і всі кричали, і кляли і молилися водночас, і лізли на сті-ни, один на одного, і падали.... Як тоді в тих хатах, коли ногами з хлопцями Зими приходив на відвідини...

Його обпекло по голові, чиєсь тіло скотилось на ньо-го... і тоді побачив ті очі у вікні.

– Всьо, уходім, – і затихло...

Затихло.

Знову двері відкрилися. Два чорні силуети пройшли до нього. Зупинились. Загородили шибку з оком.

– О майн Гот! О майн Гот! – то було останнє, що почув перед тим, як і його очі зникли в сизо-брунатній імлі.

Портрет Ольги Рапай-Маркиш, українсько-єврейського скульптора

► Історія життя Ольги Рапай-Маркиш могла би стати основою для сюжету роману в стилі „Доктора Живаго“ Бориса Пастернака. Знайомлюся з Ольгою в її київській майстерні, заставленій скульптурами. Контакт, навіть побіжний, з керамікою Ольги Рапай відкриває інший світ, насичений кольором, рухом, з власною правдою про людину. Про історію свого життя та долі своїх близьких, глибоко вкарбовані в трагічну історію України і євреїв Радянського Союзу XX століття, вона розповідає неохоче, вона радше хотіла б, щоб про неї говорили лише образи, створені її фантазією, втілені у глині.

Родичі Ольги з боку батька, Переца Маркиша, були євреями, осілими на Волині; мати Зінаїда походила з єврейської родини, яка ймовірно ще у XVIII столітті прийшла з теренів Речі Посполитої на Запоріжжя. Тоді Катерина Велика дала дозвіл на заснування там єврейської колонії Чангар, яка існувала там до II Світової війни. Родичів з боку батька Ольга не знала, бачила лише на фотографіях. Її дід, старий Маркиш, був дуже вродливим, мав блакитні очі і світле волосся; її батько, Перец, єдиний з численної родини, успадкував батьківську вроду. В батьків матері, – Хаї і Берха Шнітманів, – на Запоріжжі Ольга провела кілька років у ранньому дитинстві. З її розповідей можна здогадатися, що це був один з найпрекрасніших періодів її життя. Ольга дістає з шухляди старе фото, на ньому – родина матері: дідусь, бабуся, мама і її брати та сестри.

– Мій дідусь, – розповідає Ольга, – не мав грошей, щоб зробити фотографію лише своєї сім'ї, отож домовився зі знайомими, що ті докладуть грошей і вони разом зроблять одну фотографію, на якій буде дві сім'ї. Вони розмовляли на ідиш і українською. Дідусь знав російську, бабуся ні. Дідо їздив на заробітки по світу, був навіть у Бразилії. Чангар, де жили її родичі, сусідував з українським поселенням. Ольга пам'ятала, як ходила з бабусяю в українське село, і як знайомі українські селянки приходили до їхньої хати, приносили „гостинець“, окраєць хліба, бо таким був звичай. Села нічим не відрізнялися, були такими ж бідними, лише в єврейському селі господарі не вирощували свиней. Кожен мав хату, малий

городець і шматок поля у степу. В селі не було синагоги, хоча Ользі здається, що там був хедер (єврейська початкова школа для хлопчиків – прим. перекл.), а в українському селі не було церкви. І одні, і другі мусили далеко ходити до своїх святинь. Але більшість єврейських мешканців села, хоча й дотримувалися єврейських звичаїв, не були ортодоксальними. Її бабуся Хая молилася і в шабат, не маючи свічок (така була нужда), скручувала конопляний гніт і запалювала його в ложці олії, інколи готувала єврейські страви на вечерю. Коли Хаєні сини працювали в кузні з українськими селянами і разом їли сало, вона цим не переймалася. Натомість дідусь не був релігійним. Але одне не нав'язувало іншому своїх переконань. На столі в нього лежала Біблія, він її часто читав і знав напам'ять. Ольга пам'ятає, як просила його: „Дідусю, а розкажи історію про Самсона і Далілу“, – і дідусь розповідав. Мама привозила Ольгу до батьків на початку 30-х років, одне з її перебувань там випало на кінець 1932-го року (і на початок 1933-го), коли в цій частині українських земель був Великий Голод. Ольга небагато пам'ятає. Тоді бабусі й дідусеві допомагала мамина сестра Анна; коли в домі було зерно, воно діставалося лише Ользі, що їли інші – не знає, пам'ятає тільки відвар із картопляного лушпиння.

Мати забрала Ольгу від своїх батьків у 1934 році, коли вийшла заміж за Бориса Ткаченка. Борис був українцем, вони познайомилися в Києві, де разом працювали в редакції. Мати Ольги, Зіна, була незвичайною жінкою. Вже дитиною проявляла великі здібності, однак батьки не мали грошей на її навчання. Тому всі сусіди зібрали гроші, щоб віддати її до класичної гімназії в найближчому місті, Мелітополі. Там Зіна вивчила кілька мов. Коли вибухнула революція, пішла сестрою милосердя в Червону Армію. Вона так захопилася ідеєю „культу пролетаріату“, що з одним із пролетарів пов'язала своє життя. Від цього зв'язку, який не тривав довго, народилася Майя, біологічна сестра Ольги. Потім Зіна закінчила університет, працювала фахівцем з українських діалектів.

На початку 20-х років Зінаїда жила в Харкові, працювала в редакції одного з видань, там познайомила з батьком

Ольги – Перецом Маркишом, поетом, який приїхав до Харкова з Москви на авторський вечір. Зіна пішла на вечір і закохалася – у вірші Переца і в нього самого. Згодом працювала з ним над редакцією українських перекладів його віршів. Плодом цієї співпраці, сміється Ольга, було її народження. Але Зінаїда покинула Переца, ще будучи вагітною, одруженими вони не були. „Я запитувала її потім, – каже Ольга, – чому вона пішла, чи не кохала його? Мама відповіла, що кохала, але він був поетом і до того ж вродливим чоловіком, біля нього постійно крутилися інші жінки, а вона не хотіла бути однією з багатьох, тому пішла“. Але з Перецом вона контактувала. Потім зустріла Бориса і після багатьох років поневірянь облаштувала разом із ним у Києві дім, куди взяла від батьків Ольгу і Майю. Ольга обожнювала Бориса, називала його Борею, можливо, любила його більше ніж батька. Однак щасливий період в Ольгиному житті тривав дуже коротко. Настав 1937 рік, і історія втрутилася в її життя та життя її рідних на багато, багато років.

У 1937 році Бориса Ткаченка заарештовують і невдовзі розстрілюють. Через кілька днів після цього НКВД затримує матір Ольги як дружину засудженого, такий тоді був закон. Зінаїда отримує вирок – 10 років заслання в таборах, звідки вона повернеться аж у 1947-му. Мати, очікуючи арешту, зуміла віддати Ольгу її батькові, Перецу, котрий якраз тоді на кілька днів приїхав до Києва. І Ольга до виходу матері з табору жила в батька в Москві, де він мав свою нову сім'ю – дружину Естер і двох синів, Давида й Шимона.

Попри те, що минуло 70 років з того дня, коли було арештовано її вітчима й матір, коли було зруйновано її світ спокою і любові, в її голосі бринить розпач, коли Ольга розповідає про це.

В Москві, в домі батька вона провела 10 років. Середовище було російськомовним, а частина батькових друзів розмовляла з ним на ідиш, однак батько так і не навчив трьох своїх дітей мови, яку любив настільки, що обрав мовою своєї творчості. Перец Маркиш вважається одним з найвидатніших поетів XX ст., що писали на ідиш. Славу він здобув як член т.зв. „київської групи“, до якої входили Давид Гофштейн, Лейб Квітко і він.

На думку Ольги, він був обраний стати поетом – такий вродливий, натхненний, з чудовою статуєю. Він не мав черевиків і був занадто малим, аби йти до школи, але так гірко плавав, що батьки погодилися, а брати просто носили його до школи, загорнувши в ковдру. Перші вірші він почав друкувати в 1917 році, дуже швидко вони принесли йому успіх. Після Жовтневої революції впродовж кількох років він жив у різних європейських країнах: Польщі, Німеччині, Франції, і всюди його супроводжувала поетична слава. Він міг не повертатися в Радянську Росію, але повернувся в середині 20-х, оселився в Москві. Дім Переца й Естер у Москві, куди потрапила восьмирічна Ольга, був відкритим і гостинним, тут бували найвідоміші письменники того часу, поети та інтелектуали Москви. Всіх Ольга не пам'ятає, пригадує Олексія Толстого, дружні стосунки склалися в родини з Анною Ахматовою, яка непервершено переклала вірші Переца російською. В Москві Перец був надзвичайно діяльним, активно співпрацював з Єврейським Антифашистським Комітетом.

Коли вибухнула війна, Переца мобілізували, Ольгу з мачухою і братами евакуювали в Ташкент. Там Ольга зустріла Ахматову, батькових колег з Єврейського Антифашистського Комітету, зокрема Міхоелса. Після війни, в 1947 році з таборів повертається мати і забирає 18-річну Ольгу до Києва. Ольга починає навчання в Інституті мистецтв у Києві.

Але тут історія знову згадала про них. У 1949 році в Радянському Союзі починається хвиля єврейських чисток, НКВД заарештовує також членів Антифашистського Комітету, в тому числі і її батька. Його довго тримали в ув'язненні, катували, а потім у 1952 році стратили. Тоді ж поповзли чутки, буцімто тих, хто отримав під кінець 30-х років 10-річні вироки, як мати Ольги, знову будуть арештовувати. Мати Ольги другого табору не пережила б. Пережите

під час першого арешту було для неї такою травмою, що вона ніколи не хотіла про це говорити, жодного слова. Лише раз розповіла Ользі, що коли почалася війна, її разом з багатьма ув'язненими жінками перевозили на інше місце, вагони були напхані сотнями жінок. Коли одного разу поїзд дорогою десь зупинився, двері вагонів відчинили і жінки побачили дітей, які з цікавістю прибігли з ближнього села подивитися, що це за поїзд приїхав. Побачивши їх, всі жінки раптово почали вити – не кричати, а саме вити, – бо кожна з них залишила десь своїх дітей, часто не відаючи, яка їхня подальша доля... Тому Зіна не хотіла пам'ятати, тобто пам'ятала, але не хотіла говорити – коли не говориш, здається, що того пекла, яке людина пережила, не було. Сестра Ольги, Майя, яка працювала тоді під Уралом, забрала матір до себе і там якось вдалося її „переховати“, вберігши від таборів. Але на початку 50-х років НКВД затримало Ольгу. Вона саме розпочала п'ятий рік навчання, була заохана в свого однокурсника, Миколу Рапая. На щастя і нещастя вона була засуджена „лише“ на заслання до Сибіру, а потім до північного Казахстану, а не в табори. Там до неї приїхав Микола, що на той час було відважним вчинком, і вони поборалися. Він повернувся до Києва, а коли Ольга народила на заслання дочку Катерину знову приїхав до неї, і вони повернулися до Києва вже разом, у 1955 році, тоді на хвилі відлиги людей звільняли. Ольга, подібно як її мати, не хоче розповідати про пережите на засланні.

Після навчання Ольга почала працювати на керамічному заводі. Так в її життя увійшла кераміка, яка стала сенсом її життя. Колись вона витратила всю свою стипендію на альбом кераміки Пікассо. Її перші естетичні спогади пов'язані з дитинством. Коли вона жила в бабусі з дідусем, то разом із бабусяю, в сусідньому селі вперше потрапила до українського дому. Хата була такою ж, як і в них, але двері були зроблені зі

скла і поділені на чотири частини. На шибках якимсь сільським малярем було намальовано троянду і дівчину у вінку.

В Ольги залишилися захоплення українським мистецтвом, де використовуються народні мотиви, тому їй близькі українські митці Марія Примаченко, Марфа Тимченко, Ганна Собачко. Однак сама вона вибрала інший шлях. Любить звертатися до біблійної тематики, можливо, – це повернення в раннє дитинство, коли дідусь Берх розповідав маленькій Ользі історії з Біблії. Декілька своїх скульптур вона присвятила дідові, зокрема ту, де дідусь спить на галявині, а сон його оберігає олень – у ній спокій і гармонія. Ще в Ольги є скульптура Авраама, але не такого, як у Біблії. Авраам сидить з непокритою головою, а полами плаща накриває дітей, що його оточують. За уявленням Ольги, Авраам повинен оберігати живих людей, що потребують цього. Біблійні теми вона завжди трактувала довільно, інтерпретуючи у свій спосіб. Неодноразово поверталася до інших біблійних образів, Давида або Йони. Але образом, який найчастіше з'являється в її творчості, є блазень, арлекін. Для неї, за її словами, блазень є уособленням вільної людини, живе поза часом і простором, тому її блазні не мають жодних приметних рис, вони позбавлені навіть волосся.

В роботах Ольги є багато елементів народного мистецтва, єврейського, наприклад, мотиви, які походять з єврейської міфології, з Біблії, і українського, на яке вказує палітра її барв. Однак звернення до народних мотивів не є самоціллю її мистецтва, визначальним у її творчості є створення з усіх цих елементів власного світу. Цей свій заперечує існування в її житті, житті близьких їй людей і довкола неї того, що було трагічним, важким, страшним.

Кілька місяців тому в Києві завдяки друзям Ольги було організовано ретроспективну виставку її робіт, а також видано альбом, присвячений її творчості. <

Колоніальний міф на плівці „Кодак“

„Запорожець за Дунаєм“.

Режисер Микола Засєєв-Руденко, Україна, Національна кіностудія ім. О.Довженка, 2007, 105 хв.

Хоча в Україні виробляється дуже мало фільмів, поява деяких з них, на жаль, виглядає як прикра помилка. Це стосується фільму-опери „Запорожець за Дунаєм“ Миколи Засєєва-Руденка, колишнього радянського актора, який за часів незалежної України пере-кваліфікувався на режисера, спеціалізуючись на так званій „шароварщині“ (водевіль „Москаль-чарівник“, 1995; телесеріал „Чорна рада“, 2000). На прем'єрі свого нового доробку, яка відбулася 16 лютого 2008 року в Будинку кіно, Микола Засєєв-Руденко заявив: „Правда, вже є такий фільм, але він старий і чорно-білий, тому я зняв новий – кольоровий, на плівці „Кодак““. Насправді існує аж два радянські фільми „Запорожець за Дунаєм“. Крім

чорно-білої версії І. Кавалерідзе 1937 року, є й кольорова – 1953 року, реж. В. Лапокиниша. Та навіть якщо був лише чорно-білий фільм, мотивація Засєєва-Руденка все одно сумнівна – чи не краще розфарбувати і випустити старий? Бо новий є лише його деградованою копією. І плівка „Кодак“ тут не допомагає, а лише шкодить.

Але не в цій естетичній безпорадності криється головна проблема, а в тому, що фільм відтворює, і навіть посилює колоніальний міф імперських часів. Шкільні кліше про „вічну класику“ і „найпопулярнішу українську комедію“, якими виправдовується його поява, затемнюють те, що в опері „Запорожець за Дунаєм“ дається упаковане в мальовничо-мелодійну фольклорність імперське трактування втраченої козацької волі. Спосіб подачі еміграції козаків до Османської імперії після зруйнування Запорізької Січі Катериною II в 1775 році, і час написання опери, прем'єра якої відбулася в Петербурзі 1863 року і співпала з розгромом українофільства

– відображають ключові віхи колоніальної історії України. Це пояснює і офіційну канонізацію опери в радянські часи. Скандальною є не лише сама ідея зробити чергову екранізацію опери, не піддаючи сумніву її імперські міфи, а й те, що вона отримала схвалення і повну фінансову підтримку від Міністерства культури і туризму України, що виводить це питання на рівень офіційної культурної політики. Висновок дуже сумний – на 17-му році незалежності в Україні продовжують копіювати колоніальну міфологію, хоча й на плівці „Кодак“.

Ольга Брюховецька

„Карамазови“ („Karamazovi“)

Режисер Петр Зеленка, Чехія, Польща, CinemArt, 2008, 100 хв.

Роман – п'єса – фільм. Ось такий шлях до стрічки режисера П. Зеленки. Саме театральна адаптація прози Достоевського, яку ставлять у празькому Дейвіцькому театрі з 2000 р., стала основою кінофільму. За сюжетом фільму актори театру їдуть в Краків зіграти російську класику на сталеливарному заводі в рамках альтернативного фестивалю. Гостро-пафосні діалоги Достоевського та нестримні емоції „російської душі“ в Зеленовій стрічці цілком природні. Завдяки блискучій операторській роботі А. Шуркали та музики Я. А. П. Качмарека, невпинні пошуки Бога в Достоевського і докори моралі та сумління в сутінках заводу стають чимось більшим ніж гарною екранізацією вдало зіграної п'єси. Питанням відповідальності за власні, іноді незрозумілі, вчинки наповнений весь сюжет фільму. Ремонтник заводу,

в якого впродовж репетиції помирає син, має прохання – зіграти п'єсу лише для нього. Щодо акторів, то крім чудової гри І. Трояна (батько Карамазов), варто згадати майстерність польського актора А. Масталежа в ролі ремонтника. До-

стоевський не закінчив роману, а фінал Зеленки запам'ятовується. Ремонтнику доведеться або припинити пост-трагічну агонію і відсторонитися від діалогів п'єси, які „звинувачують“ його в смерті сина, або ж піддатися настирливим докорам в стилі російських трагедій. І він вибирає.

-гі-

„Сліпі любові“ („Slepé lásky“)

Режисер Юрай Леготський, Словаччина, Artileria, 2008, 77 хв.

Чи бачив хтось, як сліпі поспішають на роботу, пакують подарунки або цокаються келихами на Новий рік? Чотирьох скромних і дуже дотепних сліпих героїв показано у фільмі в різних життєвих ситуаціях. Та, замість змалювати їхню нелегку долю, режисер більше зосереджується на їхніх емоціях.

Точніше, на любові – до власної дружини; до очікуваної дитини; до коханої, батьки якої не погоджуються зістосунками своєї доньки з циганом; до хлопця з Інтернету. „Чого ми прагнемо, ніхто не знає“, – співає дитячий хор в одній зі сцен. Однак у фільмі не приховується, що всі герої хочуть мати поруч людину, яку можуть любити. Протагоністи фільму не є професійними акторами і сам твір балансує на межі документальної та ігрової стрічки. Повнометражний дебют, який створювався п'ять років, зацікавить монтажем та вишуканою художньою обробкою. А передовсім, чутливим підходом режисера до героїв, в результаті чого глядач після перегляду сповнюється вдячністю, стає уважнішим до людей, які його оточують. Причому в Леготського це вийшло зворушливо, але без зайвих сентиментів.

-гі-

+/- кримінальні сонети

+/- Promo EP

Любителів екстремально важкої музики потішить наступна новина: мо-лода київська група +/- (заснована в 2005 році) випустила свій дебютний EP (мінйон). Це перший в Україні реліз подібного типу: якщо в Росії видавати пі-лотні мінйони вже звично, то українські

групи, як правило, можуть презентувати свою творчість тільки через Інтернет. Це, звісно, добре, оскільки безплатно, але якість МРЗ все ж нижча, а для металу, особливо такого гатунку, якість запису – понад усе. А тут на комерційному лейблі „Moon records” вийшов перший „важкий” диск, ще й геть не форматний. Щоправда, накладом лише в 500 примірників.

Жанр групи критики визначають порізному: арт-кор, пост-хардкор, навіть емо-кор, але конвенційно за +/- закріпи-лася слава виконавців маткору (mat-core). Не лякайтеся, „мат” – це не від російського мату. Це – від математики: йдеться про те, що партії інструментів будуються не абияк за велінням музи, а чітко прораховуються за допомогою певного математичного алгоритму. Тобто маткор – це точка дотику алгебри з гармонією на сцені важкої музики (іс-нують, звісно, й подібні електронні експерименти, але не про них зараз мова). Щоправда, перевірити, наскільки ця інформація відповідає дійсності, наразі складно, оскільки жодних алгоритмів ні в блозі, ні на сайті музиканти не подали, та й взагалі ні про яку математику ніде, крім назви не згадують.

Власне, про науку нам нагадає тільки колаж на обкладинці, зате про всю зра-зу: від інженерії до гендерних студій. Му-зика ж натомість відсилає радше до емо. Вона настільки насичена технічно й емо-ційно, що легко забути, що з інструмен-

тів у групі тільки одна гітара, бас і ударні. Складночі рифи гітари, перевантаженої подвійною педаллю, шалений темп, над-ривний вокал (то чистий, то гроул, то скрім) та часті ритмічні збивки (зовсім як в ранньому death-металі) з першої секунди змушують зрозуміти, що ця музика – точно не для релаксації. Разом із тим вона не справляє враження тупої січки, якої досить на теперішній навко-лохардкорній сцені – рифи достатньо інтелектуальні, щоб відсилати навіть до progressive. В пісні „Йти навсєгда” на кілька секунд з’являється бек-вокал, який на фоні загальної напруги сприймається просто як ангельська пісня і свідчить про те, що музикантам не йдеться тільки про максимальну важкість звучання, але також і про естетику. Взагалі звучання несподівано збалансоване, „жест” не забуває музики як такої. Та і якість за-пису достойна всіх похвал.

Диск відкриває intro – кавалок звуко-ряду з якогось бандитського (подейкують) фільму, де ми чуємо фрагмент дискусії: один голос стверджує, що ми „have to remain rational, logical”, а інший заперечує, що „it doesn’t work that way, it’s not how people really are”. Далі слідуєть чотири пісні, написані спеціально для цього промо-релізу: „Animal”, „Йти навсєгда”, „Нет больше сил” та „От белого к чёрному”, які вже своєю назвою свідчать про перемогу емоційної складової над раціональною (а музика й тексти це підтверджують). Як бонус на диск поміщено ще дві ранні пісні („Время” і „Кристаллы”) в демозаписі – вони набагато слабші і текстом, і музикою, але зате вигідно від-тіняють новий матеріал, демонструючи швидку еволюцію групи. Найдовша пісня триває трохи більше 3 хвилини, але для цього жанру й півтори хвилини – звична річ. Загальна тривалість промо – 17 хвилини, але матеріал цілком репрезен-тативний, а неспідготованому слухачеві й того буде задості.

Диск однозначно рекомендується всім, кого не лякає важкий (дуже важкий) метал і кого цікавлять свіжі досягнення української сцени. Його можна завантажити з Мережі (лінки знаходяться на офіційному блозі гурту community.livejournal.com/pm_music). Крім страху перед важким звуком про-типоказань для цього альбому немає, але й той не повинен зважати потішитися за комерційний поступ української метал-сцени.

Вибрані народом

Ветерани львівського року „Мерт-вий Півень” зайнялися воскрешальни-цтвом історії та потішили прихильників зразу двома платівками.

По-перше, це сміливий проект „Мертвий півень: вибраний народом”: збірник у стилі the best (єдиний повно-форматник у сьогодишньому огляді), трекліст до якого формували самі слухачі, голосуючи за пісні на сайті групи; група зіграла пісні, які набрали найбільше голосів, на концерті в Києві 13 квітня, а запис видала як збірник. До нього увійшли 14 класичних пісень („Чуєш, мила”, „Агов, мої маленькі чортенята”, „Б’ютифул Карпати”, „Коли ти смієшся”, „Ми помер не в Парижі”, „Переваги окупаційного режиму”, „Поцілунок”, „And everybody fucks you”, „Without you”, „Гобелен”, „Гуцулка Ксеня”, „Франсуа”, „Старенький Харлей” та „Ето”) і кліп на пісню „Холодно”, записаний ще 1998 року, який довгий час вважався втраченим.

Вийшла добра ретроспектива. Що-правда, концертний запис, звісно, слаб-ший, ніж міг би бути студійний (разом із

піснями для історії зафіксовані всі „лажі” музикантів), однак передає традиційно теплу атмосферу виступів групи й ре-акцію публіки. Проколи цілком терпимі, а ось писклявий тембр соло-гітари, яка переважно йде в унісон з вокалом, відчутно століює вуха – незрозуміло, чому музиканти не звернули на це ува-ги. Попри це для шанувальників гурту це однозначний must have, а для тих, хто „Півнів” ніколи не чув – коротка наочна історія групи, яку навіть критикувати не піднімається рука. Тому, що це не музика. Це – легенда.

***** >

По-друге, „Півні“, відомі своїми сентиментами до віршів Андруховича, відкопали з забуття його „Кримінальні сонети“ й записали на них пісні, а що в циклі тільки п'ять віршів, то на радість слухачам (щоб їм не прикро було платити за напівпорожній диск) помістили на диск ще 5 треків, на яких Патріарх читає „Сонети“ без всякого музичного супроводу. Це дало чудову можливість порівняти, як відчував мелодику своїх віршів Андрухович, і як її проінтерпретували музиканти.

Якби „Кримінальні сонети“ хтось став сприймати всерйоз, чи якби українські вуркагани могли слухати подібну музику, збірка цілком претендувала б на аналог блатного шансону. Однак всі слухачі „Півнів“, хочеться сподіватися, сприймають її адекватно, тобто – з гумором. Тим більше, що „Півні“ з блатним мелосом не загравали, а зіграли, ясна річ, рок. Що ж вийшло?

Несподіваною, перш за все, видається переробка сонетів під куплетну, пісенну форму: одна або пів строфи виступають приспівом, від чого текст, природно, міняє розстановку акцентів у порівнянні з оригінальним текстом. Проект видався більш ніж цікавим і односторонньо вартим уваги. Хоча закинути йому також є що: приспіві вийшли традиційно драйвовими, а ось заспіві в порівнянні з ними досить занудні, головню через те, що текст проспівується на одній ноті або на простенькій мелодії, яка ніяк з нього не слідує. Але це давня проблема „Півнів“, яка стосується не тільки даного альбому. Загалом вийшов традиційний для групи зразок року, і тільки акустична гітара надає потрібного „приблатненого“ звучання. Загравання з мелодикою народної музики виразне тільки в третій пісні, „Життєпис“, та й то вона скоріше весільна, ніж блатна. З п'ятого вірша, „Мафія“, група спробувала зробити типовий „медляк“, однак похмурий вокал Барбари нагадує скоріше п'яного, а тому несамовито сентиментального Ніка Кейва. Простіше кажучи, як би рокер не старався, шансону в нього не вийде. Врешті, ще тільки цього нам бракувало. Натомість маємо дотепний і цікавий альбом.

efandy

рецензії та анотації

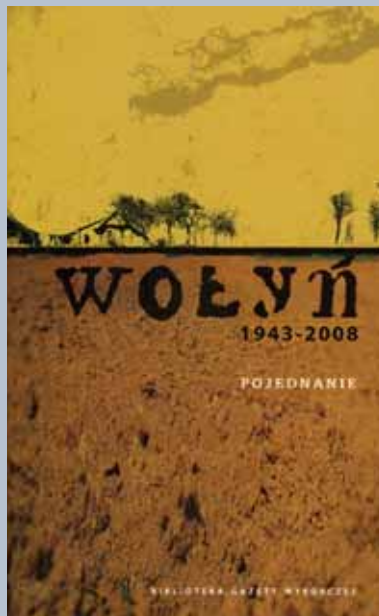
Волинь. Примирення

Wołyń 1943–2008. Pojednanie.

Ред. Федор Діаріуш – Варшава, Агора, 2008, 288 ст.

➤ 20 червня 2008 року, напередодні 65-х роковин волинського протистояння, у рамках видавничої серії „Biblioteka Gazety Wyborczej“ з'явилася книжка „Волинь 1943–2008. Примирення“.

Ця книга є унікальною спробою представлення основних етапів діалогу на тему трагічного минулого поляків і українців часів Другої світової війни і сучасного осмислення цієї трагедії. У книзі поміщено статті, інтерв'ю, офіційні виступи та програмні тексти, котрі публікувалися на сторінках щоденної польської газети „Gazeta Wyborcza“. Цінність цього видання полягає зокрема і в тому, що тут показано весь процес багатолітнього

замовчування, перекручування, табуїзації, врешті, відкриття правди. У книзі поміщено статті 90-х років, публікації, які з'явилися на сторінках щоденника у 2003 році, тобто у 60-ті роковини волинських подій, коли вперше про важкі сторінки минулого, причини конфліктів з десятками тисяч жертв, в тому числі і серед мирного населення, заговорили президенти обох країн, інтелектуали. Символічно закриває книгу стаття Марціна Войцеховського „Nie ma jednej pamięci Wołynia“ („Немає єдиної пам'яті Волині“), що з'явилася на сторінках газети щоденника „Gazeta Wyborcza“ 21.04. 2008 р. Ця стаття, напередодні відзначення 65-х роковин Волині, показує, що діалог ще не завершений, а людей, які кон'юнктурно й однобоко дивляться на минуле, ще доволі багато.

У книзі згадуються не лише історичні факти, але й історичні українсько-польські зустрічі в роковини: 2003 року в Павлівці та 2005-го – у Павлокомі. Велика цінність книги полягає в тому, що вона подає думку поляків та українців, перш за все, авторитетних осіб – Папи Івана Павла II, кардинала Любомира Гузара, відомих істориків професора Ришарда Тожецького та доктора Ярослава Грицака, публіцистів (зокрема Богдана Осадчука), людей, котрі закладали підвалини діалогу, колишніх дисидентів Яцека Куроня, Мирослава Мариновича. Серед статей, інтерв'ю, відкритих листів чути голоси політиків, що висловили свою позицію відносно трагічного минулого і його значення у сучасних відносинах між Польщею та Україною, зокрема Віктора Ющенка та Віктора Медведчука. Вступ до книги написав Адам Міхнік. Доповненням статей є фотографії та календар українсько-польських відносин ХХ–ХХІ століття.

Важливість книги не лише в тому, що опубліковані в ній матеріали мали свого часу велике значення для розвитку історичного діалогу між націями, які неодноразово завзято воювали між собою. Книга також може бути посібником для адептів журналістики, бо тут представлені приклади фаховості перших пер газети, відомих журналістів Павла Смоленського, Марціна Войцеховського, а також статті людей, що не входять до редакції, зокрема відомих публіцистів-істориків Славоміра Сераковського, Павла Махцевіча, Гжегожа Мотики. Статті, інтерв'ю, що увійшли до книги, можуть гідно представляти будь-яку поважну європейську газету.

Петро Тима, Варшава

Сучасна поезія, яка не руйнує

► Прочитайте дві книжки молодого поета з Житомира, Богдана-Олега Горобчука – і переконайтеся, що з новітньою українською поезією все гаразд. Збірки з характерними назвами „Немає Жодної Різниці” (Київ: „Факт”, 2007) та „Місто в Моєму Тілі” (Київ: „Смолоскип”, 2007) не лише стали цікавим фактом культури, а й здобули в знавців літератури помітну популярність.

Богдан-Олег Горобчук (власне, у житті просто Богдан, а ім'я Олег – це псевдонім, який виник, за однією версією, через те, що, коли Богдан працював на заводі, старший майстер постійно називав його Олегом, а за другою, версією

недоброзичливців – заради створення претензійної аббревіатури) – поет, графік і соціолог, виходець із житомирської молодіжної літературної групи „Мистецька Гільдія Неабищо”. Крім кумедної назви, ця група на початку двотисячних відзначилася цілеспрямованими стильовими пошуками, теоретичними деклараціями та підсиленою увагою до піару. Сьогодні Горобчук – лауреат літературного конкурсу „Смолоскип”, учасник багатьох літературних акцій і проєктів, працює журналістом у Києві.

Це сучасна поезія в найпоширенішому розумінні такого словосполучення. Тобто вірші, далеко не завжди римовані чи ритмічні, з вільним вживанням „низького стилю” та будь-яких тем, десь зарозумілі, а десь прості, як цегла, іронічні й при тому дуже ліричні. Саме ці риси одним заважають розуміти сучасну поезію, а других надихають на те, щоб її любити, чи не так?

Ключове слово тут – „ліричні”. Тим і відрізняється, на думку деяких спостерігачів, нове поетичне покоління „двотисячників”, до яких зараховують і Горобчука, що, на відміну від багатьох попередників дев'ястих, вони дещо зменшили іронічний заряд поезії, натомість істотно додали „справжньої ліричної емоційності”. Тож навіть найбільші скептики вже не сумніваються, що тут ідеться про любов, а не про щось інше. Один із головних конфліктів поезії Богдана-Олега Горобчука – пошук рівноваги між оцим умовно новим ліричним „позитивним пафосом” і цинізмом, „іронічним спадком”:

зима жбурляє сніг в дороги кірку
хороші люди поховали Кирпу
літня вода зачепилась пальчиком руки
за пальчик його ноги
(„Хороші Люди Поховали Кирпу”).

Ще одну рівновагу Горобчук і його читач шукають у зіткненні двох начал, котрі умовно і навіть жартома можна назвати „буржуазним” та „антиглобалістичним”, „профаним” і „духовним” і так далі. Ось автор самозабутньо перелічує всілякі звичайнісінькі предмети в сугестивно приємних поєднаннях:

замашені фарбою – відпрацьовані
– гумові рукавички – чим не пара?
апельсин і кунжутна булочка – єдині
в сумці після пиятики – чим не пара?

З одного боку, це підхід суто буржуазний. Влада побутових ужиткових речей, котрі мало не витісняють своєю масовою переконливістю знаки, збудовані на інших реаліях. З другого боку – за умови, що „інформація втратила цінність”, коли все віртуальне й відносне, „світ зберігається ніби інформація але це омана” саме речовинність, „альтернативна історія буденності” є певним антиактуальним опором (не випадково з цією речовинністю міцно пов'язане згадування). І може читатися такою собі індивідуальною відмовою.

З цих і з інших талановито згладжених протиріч утворюється фірмова Горобчукова манера письма, еластична і заразом плавно-статична усміхнена спокійна мова.

Інший, безумовно приємний для читача вимір уміння поєднувати – розмаїтість тематики поезій Богдана-Олега Горобчука. Звісно, є тут обов'язкова вічна тема людини-у-місті, є вже згадана естетизація буденного побуту, маршруток, заводів і гуртожитків. Але трапляються, наприклад, і вірші про село або про „дику природу” – погодьтеся, в українській поезії „авангардистської” традиції тема дещо закомплексована. Писати про ягоди, ставки й корів на тлі потужної двохсотлітньої „сільської класики” багато для кого, мабуть, було просто незручно. А от Горобчук віднаходить для цього цілком адекватну, не скуту мову:

зачинена по хлівах хатня птиця
марудиться уві сні
щасливо втрачає пір'я на звичну
підлогу

в щезаючій напівтемряві
що безперервно міниться від форм
негативів перистих хмар
до нафтової концентрованості
(Зима Повертається Зв'язуючи).

Цікаві й „культурологічні” тексти, сповнені алюзій, цитат і переосмислень. Один з улюблених мотивів тут – радянський модернізм і соцреалізм. Ці речі регулярно постають, наприклад, у поемі „Раковський”, в „Істотному про означуваннях людей”. У Горобчука завжди знаходиться місце для цитати з Сосюри, присвяти Троянкер, епіграфа з Хвильового, назви з Довженка та описів того, як

все одно після душі ми з ним втрюх
бахнемо по двісті і писатимемо вірші
на виробничу тематику
про те який гарний соцреалізм на
другому поверсі цеху
як духмяно в підсобці

» як легко працюється навесні – коли цвіте яблуня у дворі і влітку – коли вона плодоносить

(Завод).

Та не соцреалізмом єдиним – об'єктами таких медитацій легко стають листи Коцюбинського, творчість американських бітників, Кафка і Лорка, Рембо, Пазоліні та сучасні українські автори.

Мабуть, найслабше, але в перспективі, можливо, стратегічно сильне місце поезії Богдана-Олега Горобчука – її філософсько-декларативний складник. Ті епізоди, де автор або надто в лоба, або надто перевантажено щось обґрунтовує і виголошує. У тексті „Anal Margarita” чи, наприклад, у загалом вдалому „Про Людей, що Вмерзли в Поверхні” гуманістичний пафос, навіть коли його сприймати як пародію (а підстав малувато), вийшов надто пласким і однозначним. У поєднанні з Горобчуковою щирістю і за відсутності характерного для інших текстів подвійного дна – ефект вірша велими неоднозначний. Що ж, це можна зарахувати побічним ефектом (котрий легко буде подоланий у майбутньому) загалом талановитої й позитивної орієнтації обох книжок на любов, що межує з релігією. Адже поетика Горобчука, як і більшості інших авторів-„двотисячників”, – це поетика не розпаду, а „склеювання”, побудови цілісності. І це ще одна кардинальна відмінність від попередників, яка, певно, і надихає давати поки що дивакуваті означення на зразок „пост-постмодернізм”, „неосентименталізм”, „емо-поезія”, „поезія нью ейдж”...

Збірки „Немає Жодної Різниці” та „Місто в Моєму Тілі” виразно між собою перетинаються, деякі вірші навіть повторюються, але „Місто...” – по-своєму безпосередніше, світліше, а „Немає Жодної Різниці” багатослівніше, закрученіше, більш інтертекстуальне. Крім того, перша сторінка обкладинки „Міста в Моєму Тілі” вийшла не дуже зграбною, а от усе оформлення „Немає Жодної Різниці” – доречне та цікаве. У кожному разі, найкраще прочитати обидві книжки.

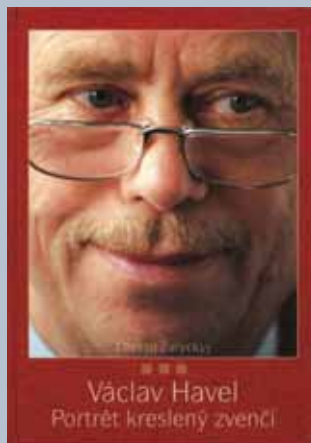
Олег Коцарев, Харків

Вацлав Гавел очима українця

Oleksij Zaryckij. Václav Havel. Portrét kreslený zvenči. – Praha, DARANUS, 2007.

» Кризь історію та дійсність кожної держави світу проходить низка імен видатних постатей, яких за вагомість та вплив

на хід історичних подій часто називають „людиною-епохою”. Незаперечним буде твердження, що саме такою людиною-епохою є Вацлав Гавел. Він – одна з найпомітніших постатей Центрально-Східної Європи другої половини XX століття. Природно, що дослідники різних країн світу, насамперед на Заході, зверталися до життя, становлення

та діяльності чеського дисидента. Після оксамитових революцій 1989 року вийшла низка студій, присвячених В. Гавелу. Але часто дослідження визначної особистості перетворюється на певну іконізацію цієї людини. З перших сторінок автор вдало поєднує опис оточення з молодих років В. Гавела із короткими і влучними історичними замальовками. Життєпис та історичні реалії в книзі ніби проходять окремими лініями, які лишень інколи перетинаються, однак дозволяють зорієнтуватися, в якій системі координат зростала і формувалася особистість майбутнього письменника і політика, та побачити цілісну картину.

Читача, який звик до історичного підходу дослідження історичної особистості та який сприймає, як правило, Вацлава Гавела передовсім як дисидента, політика та президента, напевне, може здивувати, що значна увага у книзі приділена літературній діяльності героя книги. Опис шляхів становлення В. Гавела як письменника поступово переходить в аналіз написаних ним п'єс. Отже, зацікавленому читачеві літературознавча аналітика лише допомагає побачити формування та еволюцію поглядів Гавела на існуючий політичний режим в колишній Чехословаччині, тих поглядів, які спонукали Гавела до дій, протестів, і врешті, привели його на політичну арену вже сильним правцем.

Празька весна 1968 року та участь Вацлава Гавела в ній, суспільне життя країни після серпневої поразки, боротьба за права людини, неодноразові арешти та ув'язнення, неконформізм

та дисидентство і, нарешті, оксамитова революція в Чехословаччині – такі знакові події аналізуються в наступній частині книги.

Не менша увага приділена наступному періоду життя і діяльності Вацлава Гавела в новому для письменника і дисидента статусі – політика і президента. Зміна зовнішньополітичних пріоритетів, колосальні економічні проблеми, реанімація країни після комуністичного правління, входження Чехії в НАТО та ЄС – на ці питання також звертає свій погляд автор книги. Цей розділ, думаю, приверне особливу увагу читача, зокрема, враховуючи європейські та євроатлантичні прагнення України.

І наостанок, варто зазначити, що виданню властива одна з важливих переваг доброї книги – це ненав'язлива, хоча й чітка думка автора без категоричних оцінок і суджень, цікаве викладення матеріалу, який легко читається й залишає простір для міркувань, дає поштовх для глибоких роздумів...

Анастасія Гайдукевич, Прага

Без підсвітки?

Лесь Белей. Son et Lumiere, Івано-Франківськ, Лілея-НВ, 2008, 76 с.

» В одній книжці діють четверо різних героїв: дві дівчинки, двоє хлопців – усіх порівну. Відразу виникають асоціації з темпераментами, і якийсь психоаналітик чи там літературознавець – прихильник цієї методи – може, й схопився б миттю за цю соломинку й обіграв її на всі сто. Та це дуже просто і надто вже притягнуто за вуха.

Тоді, може, у книжці зафіксовано уявні стосунки між протилежними статтями? Ще й загравання з епістолярією – Абеляр і Елоїза в квадрати? Та власне про любов у першій поетичній збірці Лєся Бєля не йдеться. Ужгородський поет, що більшість часу живе у Вроцлаві (Польща), пише про екзистенційні речі. Такий собі споглядач дійсності, він витворює свій світ на папері, який оживає й існує вже за своїми власними законами. Скажімо, у вірші „неб'яна погода” небо перебирається на землю, сидить на дахах вантажівок, стає на голову на іржавих підвіконнях, чи в „птасі без імені” живий паперовий чайці після першого смертельного для неї дощу голуби роблять домовину з мокрого листа. І персоніфікацій, як і інших тропів, у творах Бєля вистачає.

Досить довільне в „Листах без відповідей” групування за циклами (кожен із

героїв міг би спокійно помінятися листами-віршами з іншим, у збірці лиш два тексти мають адресата). Єдина помітна закономірність – на кожного героя припадає по 17 текстів: може, так підкреслено вік героїв, а може, автор дає ключ читачеві, аби зрозуміти, відколи почали писатися ці нотатки-душі. А ще Белей полюбляє давати іноземні назви своїм віршам (поет – майбутній англійський філолог). Так, у „Листах Су до Біті” іноземними словами названа майже половина з циклу. Та й головна назва збірки – французького походження – означає, здається, підсвітку замків, чи підсвітку, яку сам автор пропонує читачам, котрі блукають замком його творів. А ключем стають химерні терпкі тексти: „слова в листі стають за алфавітом / листи стають словниками”. Відповіді на ці листи непотрібні, вони просто зайві тому, що кожен із чотирьох розповідає свою історію, а по суті одну й ту саму: як жити на цьому світі, пам’ятаючи про кимось забуте тепло. І цей досвід подрібнений, за задумом автора книжки, на частини, – однак є цілісним, унікальним.

Один вірш про кохання у Белея такий: це останній текст у добірці „пато-логіка”, правда, то ще той сюр! Перша візуальна асоціація – це чорно-білий фільм „Андалузський пес” Л. Бунюеля й С. Далі.

Іще одна приємна деталь, думаю, зовсім не випадкова: в дизайні обкладинки використано картину ван Гога „Бульвар Де Кліше”, будиночки на якій

дуже схожі на рідні поету мальовничі місцини Ужгорода. Ностальгія чи велика любов до свого містечка?

Скористаюся рядом із вірша Леся Белея „Мій Ужгород”, щоб схарактеризувати його поезію: „це до біса добрий блюз” – і, додаю від себе, зітканий юним джазменом зі слів.

Vik Коврей, Ужгород

Моя твоя не понимает?

» В сучасному світі фільмів забагато, – терпко заявив на цьогорічному кінофестивалі в Карлових Варах (4–12.7.2008) Томас Гаммелтофт – продюсер переможного фільму „Жахливо щасливі” („Frygtelig Lykkelig”, Данія, 2008). Якщо мати на увазі зростаючу кількість спеціалізованих вищих учбових закладів, безліч нових фондів і грантів, і зрештою, збільшення населення світу, то подібні заяви видаються перебільшенням.

Інша справа – якість фільмів. Правило, за яким на фестивалях А-категорії глядачам, колегам-режисерам та закордонним дистрибуторам презентують найкращі фільми року, давно не діє. Трапляється, що в програму включають і фільми жажів, але мова тут не про жанри. Співчуваю програмним драматургам, які прагнуть просунути на фестиваль світового рівня фільми з країн, де процес дистрибуції, м’яко кажучи – дещо ускладнений. Натомість, буває, що до програми потрапляють такі твори, які „домашня” публіка та критика сприй-

П. Зеленка

мають скептично або взагалі ігнорують їх. Україні цьогоріч у Варах вже вкотре не пощастило. Може, тому, що її представляла лише одна стрічка – „Las Meninas” (реж. І. Подольняк). Після минулорічного провалу зі стрічкою „Проревомсь” (реж. І. Кравчишин) Україна на фестивалі вчергове продемонструвала, що їй бракує презентабельних стрічок, сучасних тем і хороших дистрибуторів. Нагадаймо, що одним фільмом презентували себе лише Австралія, Казахстан, Уганда, Перу та кілька інших країн.

„Вибачте... і дивіться уважно”

Оцінювати власний фільм – справа нелегка, а для деяких режисерів навіть неприйнятна. Та на фестивалях вони все ж змушені коментувати свої стрічки, і це буває нагодою бодай частково виправдати себе й акторів, пославшись на брак фінансів або погану погоду на зйомках. Наприклад, Юрай Якубіско знімав фільм „Баторі” („Bathory”, 2008) чотири роки, і всі чекали від нього творчого вибуху, який не відбувся. Хоча сам фільм непогано „розрекламував себе” ще до прем’єри історією з крадіжкою його робочої копії. А історики ще під час зйомок обурювалися, що режисер понад міру виправдовує жорстокість Єлизавети Баторі. А як представив Якубіско публіці та ЗМІ свій фільм? Поясненнями, що він і не намагався у фільмі розкрити історичну правду, закликаючи глядачів оцінювати поведінку головної героїні на власний розсуд.

Згодом виправдання можна було почути і від продюсера українського „Las Meninas”, який перед показом попередив публіку, що твір дуже радикальний, тому вона мусить бути готовою стати „творчим співавтором”, тобто осмислити по-своєму намір режисера, який, в кінцевому результаті, справді важко зрозуміти. Розкривати завершення фільму довелося й словацьким творцям „Музики” („Muzika”, 2007). Обробка теми (сатирична історія музикантів з

» часів нормалізації в Чехословаччині), актори, камера, музика ніби мають чим зацікавити. Проте стрічці бракує кульмінації, і очікуваний фінал губиться в патетичних кадрах. Отже, залишається повірити режисерові, який після показу у Варах твердив, що „так воно й мало бути“.

Vivat, Франція!

Кордони в Європі офіційно зникають, а в мистецтві нібито взагалі ніяких „кордонів“ бути не може. Однак режисери, крім фінансової проблеми, обмежені й „мовним бар'єром“. У Варах цю проблему відкрили режисери Г. Рубен Генц („Frygtelig Lykkelig“) та П. Зеленка („Karamazovi“). Обоє критикували світові кінофестивалі та дистриб'юторів за їхню „політику“, заявивши, що для того, аби фільм попав у Канни (і на світовий ринок), митці ще на етапі створення сценарію неодноразово замислюються, чи не додати у фільм бодай один французький елемент, або запросити до співпраці французького копродюсера. Більше того, щоб „пробитися“ за кордон, бажано, щоб у фільмі звучала одна зі світових мов. У іншому випадку стрічки не доходять далі ніж до вітчизняного глядача. Щоправда, про це режисери говорили ще до того, як Генцу вручили головний приз, а Зеленку запросили на фестиваль до Італії. Але якщо вони мають рацію, то Україні варто попросити в Депардье вибачення і дати нову роль, крашу за Тараса Бульбу, а ще – припинити нарешті вирішувати питання дубляжу російськомовних фільмів. Можливо, допоможе.

Івана Ґрешлик,
Карлові Вари – Прага

Фестивальне літо

» Рок- та народна музика, а при цьому трохи літератури – влітку в Україні відбувається кільканадцять фестивалів подібного типу. Після закінчення сезону можна рішуче ствердити: Україна сповнена музикою.

Власне в кожній області, від Харкова до Львова, проходить фестиваль народної культури або музики, інспірованої нею. Один із них – „Підкамінь“. Це була вдала нагода для тих, хто прагнув познайомитися з українською народною культурою. Окрім гуртів, які грають власне подібну музику з усієї України, можна було детально ознайомитися з культурою розташованих неподалік Бродів. Для тих, хто цікавиться історією, передбачено показ битв: лицарська Європа, козацька Україна та УПА.

Щороку відбувається близько десяти фестивалів такого типу. Моду на народну культуру запровадив Олег Скрипка, лідер групи „Воплі Відоплясова“. У розмові з „Українським журналом“ він пригадує, що коли чотири роки тому організовував перший етнофестиваль – кївську „Країну мрій“ – в усій державі не було жодної подібної застави. На його думку, популярність таких починань лежить у міцному поєднанні традиційної музики з національною ідентичністю українців. Власне кожен, незалежно від віку, знає кілька народних пісень. У радіо- та телевізійному просторах домінують російські чи українські, але російськомовні, зірочки диско. Це також викликає захисну реакцію та поворот у напрямку народної культури. Що не означає, однак, занурення в традиції. „На цій основі будуватиметься сучасна культура. Цим користуються DJ'ї або джазові музиканти“, – підкреслює Олег Скрипка. Він сам проводить у Києві етнодиско-теки, де виконується народна, а також сучасна музика, яка черпає натхнення у народній. Головним чином на них приходять молодь, одягнена в традиційні національні сорочки, так звані вишиванки.

Одними з найбільш цікавих заходів є зустрічі, організовані об'єднанням „Остання Барикада“. Найважливішою подією був День Незалежності з Махно, який відбувся 23–24 серпня у Гуляйполі. На думку організаторів, це альтернатива для тих, хто не хоче відзначати річницю незалежності України офіційним способом у Києві, а воліє вшанувати анархічну традицію Нестора Махна. „Тачанки, кулемети, стрільби, поети, голі дівчата, геніальна поезія, модні колективи, добрий звук, фанк-товариство та напівшалений натовп“, – пишуть на своїй інтернет-сторінці організатори фестивалю. Там, власне, можна було зустріти українських сучасних письменників: Сергія Жадана та Юрка Покальчука. „Це альтернативний погляд на сучасну культуру“, – сказав „Українському журналу“ Олександр Кривець з прес-служби фестивалю.

Цикл рок- та етнографічних фестивалів завершився під кінець серпня концертом на польсько-українському кордоні в рамках Європейських Днів Добросусідства. Як повідомив „Українському журналу“ Єжи Онух, директор Польського Інституту в Києві, який патрує захід, там виступили найбільші українські та польські зірки. Організатори фестивалю „Кордон 803“ підкреслюють, що тут йдеться не лише про гарну забаву, але також боротьбу з тим, щоб між Польщею та Україною не з'явилася нова „залізна завіса“ у вигляді віз, які складно отримати. „Йдеться про нівелювання кордону шляхом культурних дій“, – зазначив Єжи Онух.

Як описав лише кілька подій, що відбулися цього літа. Не можна також забувати про один із найважливіших фестивалів – „Шешори“, або рок-фестиваль „Bulba Fest“ у Дубні. Для тих, хто наступного року наважиться на участь у котрому з них, представляємо інтернет-адреси сторінок організаторів фестивалю.

Пйотр Погожельський,
кореспондент Польського Радіо у Києві

„Бандерштадт“
„Кордон 803“
„Гуляйполе“, „Тузла“
„Підкамінь“
„Славське“
„Шешори“
„Тарас Бульба“

<http://bandershtat.org.ua>
<http://kordon803.com.ua/>
<http://ostbar.com.ua/>
<http://pidkamin.ridne.net/>
<http://slavskerock.in.ua/>
<http://sheshory.org/>
<http://www.tarasbulba-fest.kiev.ua>

Живий організм, котрий
розуміє, що він живий саме
завдяки сприятливому
довкіллю, не буде плювати
в криницю, з якої,
можливо, доведеться пити,
і вирубувати дерево, на
якому, можливо, доведеться
повіситися.

Олександр Бойченко